

WINKLER OSZKÁR

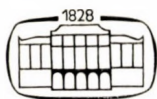
Alvar AALTO

WINKLER OSZKÁR

Alvar Aalto

A világhírű finn építész több mint 40 esztendő életpályáját és munkásságát mutatja be e könyv. Aalto tevékenysége szinte minden épületfajtát felölelt: lakóépületeket, igazgatási, oktatási, művelődési, egészségügyi és egyházi épületeket, de jelentőset alkotott ipari épületek és nagyszabású ipartelepek tervezése terén is. A modern építészet merev funkcionalizmusát az emberhez közelebb álló vonásokkal igyekezett oldani. Nagyszerű téralkotó képessége városközpontok, kultúrközpontok és belső terek tervezésében egyaránt megnyilvánult. Változatos formai megoldásokban, az anyag tulajdonságainak megfelelően alkalmazta a követ, a téglát, az acélt, a vasbetont, de legjellegzetesebben a fát, szinte újra felfedezve azt az építészet számára. Nagyvonalúság, a feladatokhoz idomuló, eredeti megoldások, mély humanizmus jellemzik Aaltónak, a városrendezőnek, az építésznek, a bútortervezőnek, de a szobrásznak és festőnek tevékenységét is. Munkásságát az elismerések hosszú sorával jutalmazták a különböző országok egyetemei, akadémiái, építészeti és tudományos intézetei.

ISBN 963 05 2950 5

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

AALTO

ARCHITEKTÚRA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ÉS ELMÉLETI BIZOTTSÁGÁNAK

ÉS A MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZEK SZÖVETSÉGÉNEK

KÖNYVSOROZATA

SZERKESZTI MAJOR MÁTÉ

ALVAR AALTO

ÍRTA

WINKLER OSZKÁR

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1982

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Török Ildikó

Burkoló-kötésterv: Lengyel János

Műszaki szerkesztő: Löblin Judit

Terjedelem: 5,14 (A/5) ív + 64 oldal képmelléklet

AK 1272 k 8284

HU ISSN 0066-6270

Akadémiai Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Bernát György

ISBN 963 05 2950 5

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1982 · Winkler Oszkár

Printed in Hungary

A finn Alvar Aalto a modern építészet európai úttörőinek – időben – második nemzedékéhez tartozik. Szerencsésnek nevezhető pályafutását hosszú, tevékeny élet jellemzi, amelynek színtere finn hazáján kívül többek között Svédország, Dánia, a Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Svájc, Olaszország és az Amerikai Egyesült Államok volt. Tervei és megvalósított művei indokolják azt a rendkívüli hatást, amelyet világszerte kifejtett. Nem tartozott semmiféle iskolához, de iskolát sem alapított; építészeti felfogását, elveit több előadásban, cikkben kifejtette, de nem írt olyan nagyobb terjedelmű munkát, amelyben ezeket tételesen összefoglalta volna. Szemben állt az ún. „team-rendszerrel”, amelyben egyes építészek, illetve építészcsoporthoz közösen alkották műveiket. Irodájában irányítása mellett képzett építészek dolgoztak felelős hatáskörrel. Munkatársai közül sokan később önálló irodát nyitottak, jelentős építészekké váltak, többen világhírré is szert tettek. Aalto büszke volt arra, hogy ezek az építészek az indítást irodájában, tőle kapták.

Alvar Aalto munkássága rendkívül sokrétű és gazdag, hiszen hosszú élete végéig alkotott; munkáinak ismertetése, szemléltetése köteteket tölt be. A városépítési feladatokon kívül alkotásai minden épületfajtát felölelnek: lakóépületeket, oktatási, művelődési, kiállítási, egészségügyi és egyházi épületeket, sőt jelentőset alkotott ipari épületek, nagyszabású ipartelepek tervezése terén is. Az Amerikai Egyesült Államokban pedagógiai tevékenységet is kifejtett.

Munkáit, elgondolásait az északi ember gondolkodásmódja mellett fantáziájának, eredeti egyéniségének ereje hatja át. A hazájában található, illetve gyártott építőanyagoknak, a kőnek, fának, téglának stb. a rendeltetéséhez illő alkalmazása munkáin meglepő, változatos formai megoldásokat hozott, de felhasználta a vasbetont és az acélt is. Téralkotó képessége városközpontok, kultúrközpontok és belső terek tervezésében egyaránt megnyilvánult. Egészen fiatalon pompás alkotásokkal tört be az építészet területére, így a paimiói tüdőbeteg-szanatóriummal és a viipuri könyvtárral, amelyek mind a környezethez, a terephez való illeszkedésük, mind alaprajzi szervezésük, a rendeltetést kifejező tömegkompozíciójuk, belső téralkotásuk és kapcsolatuk, valamint eredeti részletmegoldásuk, újszerű bútoraik szempontjából keltettek figyelmet Európa-szerte.

Munkássága osztatlan elismerést szerzett számára Európában és Észak-Amerikában egyaránt. Több száz épülettel foglalkozott; 25 rendezési terv – táj, város, városközpont stb.

terve – készült el műtermében. Közel 60 tervpályázaton vett részt, amelyek zöme eredményesen zárult. Ezt a 26 l. díj fémjelzi.

Hosszú azoknak az elismeréseknek a sora, amelyekkel a különböző országok egyetemei, akadémiái, építészeti és tudományos intézetei elhalmozták: tagságukkal, illetve tiszteletbeli tagságukkal, díszdoktori címekkel, valamint érdemrendekkel. A finn akadémiának 1955 óta tagja, 5 éven át, 1963–68-ig elnöke volt.

A róla szóló könyvek között a legteljesebb a Karl Fleig szerkesztésében, az Artemis építészeti kiadónál Zürichben megjelent Alvar Aalto című mű, Hans Girsberger előszavával és Göran Schildt bevezetőjével, amely két kötetben mutatja be a mester építészeti munkásságát (1963, ill. 1970 és 1971). Bázelen a Girsberger AG kiadásában 1970-ben megjelent, Alvar Aalto Synopsis című könyv az építész fontosabb előadásait, cikkeit, továbbá festményeinek reprodukcióit, szoboralkotásainak képeit tartalmazza, építészetének, tervvázlatainak szemléltetése mellett. Ezekből a tervvázlatokból kitűnik, hogy Aalto az egyes feladatokkal kapcsolatos első elgondolásait hogyan vetette papírra, és fantáziájával, technikai tudásával miképpen fejlesztette azokat harmonikus és mindenkor eredeti alkotásokká.

Alvar Aalto életpályája nem olyan mozgalmas, mint számos más európai országbeli, a fasizmus elől külföldre szakadt építészé. Mint szabad országfiának nem volt oka arra, hogy hazáját elhagyja, és a boldogulást másutt keresse. Bár az ő életében is előfordultak olyan események, amelyek a nyugodt munka folyamatát egy-egy időre megzavarták – így a háború alatt katonai szolgálata, első felesége halála –, életpályáját lényegében szinte megbízásainak, tervpályázatainak, terveinek és megvalósításuk időrendi feltüntetésével lehet jellemezni. A külföldi pályázatok egy-egy távolabbi utazást tettek néha szükségessé; előadásokra hívták Európa és az Amerikai Egyesült Államok számos városába, ahol rendszeres egyetemi előadásokat is tartott. Mindenütt ünnepelték, és végeredményben minden új feladat új izgalmat jelentett számára, nagyszerű megoldások lehetőségét kínálta, és így élete külső események nélkül is változatos és élményekben gazdag volt.

1898-ban Kuortanében, Finnországban született. Építész oklevelét a helsinki műszaki egyetemen szerezte 1921-ben, ahol Armas Lindgren tanítványa volt. Ezután bejárta a skandináv, majd a közép-európai országokat, ahol ebben az időben még folyt a küzdelem az új, korszerű építészet megvalósításáért. Rövid ideig dolgozott a göteborgi vásár épületeit tervező irodában, majd 1922-ben, 24 éves korában a tamperei ipari vásár tervével lépett színre. 1923-ban önálló tervezőirodát nyitott Jyväskyläben. Itt 1923–25-ig épült meg tervei szerint a munkásklub és a színház épülete. 1925-ben nősült meg; felesége, Aino Marsio építész, aki haláláig hű munkatársa volt, és különösen az Artek fabútorok tervezésében, a gyártás megszervezésében végzett figyelemre méltó munkát. 1927-ben Aalto Turkuba költözött, ahol Erik Bryggmann társaságában a város 700 éves fennállásával kapcsolatos kiállítást tervezte meg.

Aalto 1927-ben részt vett a turkui finn színház épületére kiírt tervpályázaton, amelyen I. díjat nyert, és amelyet 1929-ben valósítottak meg; 1929–30-ig épült meg Turkuban a Turun Sanomat napilap székháza. 1927-ben a viipuri könyvtárra, 1928-ban a paimiói tüdőbetegszanatóriumra kiírt tervpályázaton nyert I. díjat. 1933-ban a fővárosban, Helsinkiben nyitotta meg irodáját, ahol az elkövetkező években ugyancsak számos tervpályázatot nyert, és lakótelepek, iskolák, templomok, múzeumok, kiállítási épületek terveinek készítésével bízták meg. 1935-ben a sunilai cellulózzgyár dolgozói számára építendő lakótelep tervét készítette el, míg 1935–36-ban saját házat épített Munkkiniemiben. 1938-ban Noormarkkuban

egy baráti házaspár számára a Villa Maireát tervezte. Ezeknél az épületeknél már jelentős mértékben szóhoz jutott a fa is. 1938-ban érdekes teraszos lakóházegyüttes épült meg tervei nyomán Kauttuában. 1937-ben a párizsi, 1939-ben pedig a New-York-i világkiállítás finn pavilonjának tervei fűződnek a nevéhez.

Ebben az időben az említett munkák mellett nagyszabású ipari üzemek tervezésével is foglalkozott. Így 1930–31-ben Toppilában, 1936–39-ben Sunilában cellulózzgyár, 1938–39-ben Inkeroinenben papírgyár épült tervei szerint, a hozzájuk tartozó lakótelepekkel együtt.

1940-ben Alvar Aalto az Amerikai Egyesült Államokban a M. I. T.-ben (Massachusetts Institute of Technology), Cambridge-ben az építészeti osztály professzoraként tevékenykedett. Előadott elveinek, tervezési módszereinek ismertetése hallgatói körében termékeny talajra talált.

Aaltónak a második világháború előtt tervezett épületeit – a gyárépületek kivételével – jobbára fehérre vakolt falfelületek jellemezték. Ezt a korszakot, amely a világháború kezdetéig lényegében lezárult, méltatói Aalto első fehér korszakának nevezik.

A második világháború befejezése után Aalto idejét és energiáját az újjáépítés kérdései költötték le, amelyekkel a háború folyamán – amikor az építőtevékenység jórészt szünetelt – is foglalkozott. Ennek keretében készült el 1944–45-ben Y. Lindegren, B. Saarnio, M. Tario és K. Simberg közreműködésével Lappföld finn része fővárosának, Rovanieminek általános rendezési terve. 1947 és 1953 között tervezte meg Imatra városközpontját, amely három különböző helyséből és egy ezekhez tartozó ipari terület egyesítéséből létesült.

Aalto első feleségét, Aino Marsiót 1949-ben veszítette el, s ez érzékenyen érintette. Három év múlva, 1952-ben nősült meg újra; felesége, Elissa Makiniemi ugyancsak építész, aki irodája szervezetében töltött be jelentős szerepet, és tervezői munkájában is közreműködött (pl. Maison Carré).

1950–52-ig valósult meg a 3000 lakosú Säynätsalo központi épületcsoportja, 1952–57-ig pedig Jyväskyläben a pedagógiai egyetem épületegyüttese.

Az 50-es években Aalto egyre inkább alkalmazta tervezett épületei falfelületein az égett agyagtégla burkolat különböző változatait, amelyek jól domborították ki az ekkortájt Helsinkiben épített munkáinak erőteljes plasztikáját. E korszak alkotása a mérnökök székháza (1952), az állami népi nyugdíjintézet székháza (1952–56) és a kultúra háza (1955–58). Ezt az építési periódust nevezik Aalto téglakorszakának.

Folytatta tevékenységét az ipari üzemek tervezése területén is, így különösen kiemelkedő alkotása a varkausi fűrészüzem (1945). A továbbiakban több papírgyár, szulfátgyár (1952–53), majd a sunilai cellulózzgyár második ütemének tervei (1951–54) fűződnek a nevéhez.

A 40-es és 50-es években készült városrendezési, illetve városközpont-tervek közül a revelli városterv (1944–45) – amelyet Lindegrennel együtt tervezett – és Oulu városközpontjának terve (1945) különösen figyelemreméltó. Átfogó tevékenysége keretében még a Lappföld regionális tervét készítette el 1950 és 1957 között.

1949-ben nyerte meg Aalto a helsinki műszaki egyetem Otaniemi szigetén építendő új telepére kírtn tervpályázatot, amelyet azonban csak 1962-ben kezdtek el építeni.

Helsinkiben épült 1952–55-ben a Rautatalo irodaház, zárt sorban, majd az Enso-Gutzeit-cég központi irodaháza. 1955-ben – nyilván megsokasodott megbízásai miatt – bővítette

irodáját, és a Helsinki melletti Munkkiniemiben műteremházat épített, hogy biztosítsa munkatársai számára a munka zavartalanságát.

1953-ban az osztrák fővárosban, Bécsben, a Vogelweidplatzon építendő sport- és hangverseny-központ terveire kiírt pályázaton nyert Aalto I. díjat. — Svédországban a kampebackeni lakótelep (1955), Dániában az aalborgi képzőművészeti múzeum (1958) pályázatainak megnyerése jelentett további külföldi sikereket. Eredményesen zárult számára a Német Szövetségi Köztársaságban az esseni operaház terveire kiírt nemzetközi tervpályázat is.

1957-ben Vuoksenniskában (Imatra) tervezett templomot. A Maison Carrét Bazoches-sur-Guyonne-ban 1956–59-ig Louis Carré műkereskedő számára építette.

1962-ben fogott hozzá Aalto egyik legnagyobb szabású tevékenységéhez, Helsinki új kultúrközpontja tervének megalkotásához, amely évekig készült, és amellyel Aalto munkásságának szinte koronáját tette fel.

A 60-as években ismét számos megbízást kapott külföldről is. 1955–57-ben épült meg többszintes lakóépülete a berlini Interbau kiállításra, majd 1958–63-ban a brémai magasház. Olaszországi megbízásai közül a riolai egyházi központ tartozik a fontosabbak közé. A svájci Luzernban a Schönbühl magasház (1965–68), míg az USA-ban 1965–70-ig a Mount Angel Benedictine College (Oregon) könyvtárépülete valósult meg tervei szerint. Az Institute of International Education New-York-ban Aaltóval készítette el az épület legfelső emeletének belső terveit. A Közel-Keletről is kapott megbízást, többek között a shirazi múzeumra Iránban. Kelet-Pakisztánban, Chandraghorában a papírgyár tervei alapján létesült.

Alvar Aalto azonban nemcsak építész volt, hanem festő és szobrász is. Mint eredeti formájú és szerkezetű bútorok, berendezési tárgyak megalkotója is nevet szerzett magának. Hajlított fabútorai, amelyeket első feleségével együtt tervezett, ma is korszerűek.

1976-ban Helsinkiben halt meg. Életének szinte utolsó pillanatáig tevékenykedett, dolgozott. Halálának hírére a világ építészei mély sajnálkozással vették tudomásul, és mindenütt megemlékeztek munkásságáról, kiemelve azt a nagy veszteséget, amely az építészetet ennek az eredeti, gazdag skálájú, termékeny egyéniségnek a halálával érte.

Érdeemes Alvar Aalto irodájának rendjével, munkamódszerével megismerkedni. A pályázatok és a megbízások sokaságából eredő, nagy mennyiségű tervezőmunkát zökkenő nélkül csak megfelelően szervezett munkarend mellett lehetett elvégezni. Aalto irodájában ezt gyorsan megvalósította és magas fokra emelte. Erről az irodai tevékenységről több munkatársa, illetve méltatója – W. Moser (1969), K. Fleig (1971) – emlékezik meg részletesebben. Szerintük az a folyamat, amely az első vázlatoktól a téma teljes kiérleléséig végbement, mindenekelőtt tervvázlatok összehasonlításából és bírálatából állt. Ennek során a munkatársak véleménye is érvényesült. Aalto meggyőződése szerint az építésznek mindenhez értenie kell, a városrendezéstől a legkisebb mellékkérdésig, mivel neki minden, az építéssel kapcsolatos szakterületet össze kell fognia. Az építésznek kell megtalálnia és kifejezésre juttatnia azt a formát, amely alkotásában a kultúrát jelenti. Eszmeileg minden feladatot Aalto maga oldott meg. Elgondolását számos vázlatban rögzítette, amelyekben nemcsak az elhelyezési, elrendezési, szerkezeti és formai szempontok érvényesültek, hanem amelyek már a részletkérdésekre is kiterjedtek. Ilyen stádiumban került a terv egy többéves tapasztalattal rendelkező vezető építész kezébe, aki a tervet társaival – többnyire gyakornokokkal vagy egyetemi hallgatókkal – feldolgozta. A vezető építész mindvégig kapcsolatban állt a mesterrel, aki azonban sohasem akart ráerőszakolni munkatársaira merev építési teóriákat, dogmákat, hiszen meggyőződése volt, hogy minden feladatnak a rendeltetéshez, a környezeti adottságokhoz kell igazodnia. Véleménye szerint irányelvek csak hosszú megfigyelésből, tapasztalatból fakadhatnak. A tervet a vezető építész rajzolta meg – a mesterrel szoros együttműködésben – és készítette elő arra, hogy azt az építetőnek bemutathassák. Elfogadása után indult meg a tulajdonképpeni tervezési munka, most már a különböző specialista szakemberek – statikustervezők, épületgépész-tervezők stb. – közreműködésével. Ezeket Aalto mindvégig műszaki együttműködőknek, tanácsadóknak tekintette, a végső döntést azonban minden kérdésben magának tartotta fenn. Ha új anyagokkal kísérletezett, felhasználásukat a gyártóüzemekkel beszélte meg, különösen akkor, ha ezek az építészeti formát is befolyásolták. Elvei közül gyakran hangoztatta, hogy a feladatok megoldásának sohasem szabad rutinná válnia, annak mindinkább a kérdés mélyére kell hatolnia, mert a rutin és a merev gondolatvilág a kultúra halálát jelenti. A vezető építész az építés egész ideje alatt rendkívül tevékeny munkát végzett. Feladata elsősorban abban állt, hogy kap-

csolatot tartson fenn a munkát lebonyolító fővállalkozó szakembereivel, akik az alvállalkozók munkáját is összefogták. Aalto figyelemmel kísérte minden munkájának megvalósítását elsősorban azért, hogy a terv alapeszméje hiánytalanul érvényesüljön. A részletek iránti érzéke a legszerényebb építési feladatot is egyéni ötleteivel gazdagította. Lámpatestek, bútorok, függönyök és mindaz, ami az épületet „lakhatóvá” teszi, legnagyobb részét elgondolásai alapján valósultak meg.

Pályatervek készítése esetén – a feladat nagyságához mérten – feleségén, Elissán kívül bevonta a munkába irodájának néhány vezető építészt, tapasztalt munkatársait.

Alvar Aalto összes művének bemutatására ez a viszonylag szűk terjedelmű könyv nem elegendő. Az anyag kiválasztásánál főként a megépült műveket emeltem ki, és a meg nem valósult tervek közül csak azokat, amelyek munkásságára a legjellemzőbbek. Az ismertetés során az alkotásokat rendeltetésük szerint csoportosítom, mivel megvalósításuk sorrendje az életpálya leírásából amúgy is kitűnik.

Városrendezési feladatok, városközpontok

A második világháború befejezése után Európa államaiban – így Finnországban is – az ipar nagyarányú fejlődése folytán a vidéki lakosság egyre inkább a városokba tódult. A forgalom megnövekedése következtében, továbbá a lakosság számos igényének kielégítése érdekében a korszerűtlenül, néha tervek nélkül bővülő települések részére városrendezési tervekre volt szükség. Meg kellett továbbá tervezni a városok közigazgatási, kereskedelmi, művelődési és egyházi központjait is. Ebből a munkából Aalto – akit az újjáépítés mindenmű feladata foglalkoztatott – tevékenyen kivette a részét. Városrendezési tervpályázatokon indult nemcsak Finnországban, hanem Európa több más országában is, és ezeken eredeti elgondolásaival több ízben nyert I. díjat.

A háború után rohamosan növekedő Seinäjoki esetében, amely eddig ugyancsak rendezési terv nélkül gyarapodott, most alkalom nyílt egy nagyszabású központ megtervezésére, amelyet a tervvel közel egyidőben valósítottak meg. 1952-ben Aalto az egyházi központra, 1959-ben az igazgatási és kulturális központra, 1960-ban pedig a tanácsházra kiírt tervpályázaton az I. díjat nyerte meg (2. kép). A templom 1952-ben, a tanácsház 1962–65-ben, a könyvtár 1964–65-ben épült meg. A tervezés fő szempontja a gépkocsiforgalom és a gyalogosforgalom szigorú szétválasztása volt. A cél elérése érdekében Aalto három teret alakított ki, amelyek egymáshoz kapcsolódnak, és amelyek közül az egyiket az egyházi épületek alkották, a másikat a tanácsház, a könyvtár és a színház épületeivel keretezte, míg a harmadikat a forgalom, a gépkocsiparkolás céljára tartotta fenn (3. kép).

Az NSZK-beli Leverkuseni kultúrközpontjának terveire 1962-ben hirdettek nemzetközi tervpályázatot. A terv érdekessége, hogy Aalto U alakú beépítéssel határolt „agorát” ter-

vezett, amelyet a forgalmi út felől egy zöld liget védett. A vasútvonal felől a zajártalom csökkentése céljából pedig egy nagyméretű falat helyezett el, amelyhez a különböző rendeltetésű épületszoportok támaszkodnak.

Az egyik legnagyobb méretű feladat, a finn főváros új kulturális központjának pályaterve ugyancsak sikert aratott. Megvalósítása során elsősorban elképzeléseit veszik figyelembe. A terv egyik legnagyobb alkotása, a hangverseny- és a vele kapcsolatban álló kongresszusi palota is tervei alapján épült meg. Az új központ számára már régebben is a Mannerheim sugárút melletti területet szemelték ki, amelyet a Töölö-tó, illetve a vasúti létesítmények határolnak. Az ezzel kapcsolatos tervek Aalto műtermében 1959–64 között készültek el (4. kép). A régi városközpont a Szenátor téren klasszicista középületeivel természetesen megmaradt, de az országnak új igényei és kötelezettségei kielégítésére új központra volt szüksége. Az elhatározás megvalósítását a forgalmi szempont is sürgette. Nélkülözhetlenné vált egy új, magasan a vasúti vágányok felett a városba vezető főforgalmi út építése, mégpedig olyan kialakítással, hogy az érkezők onnan a város panorámájában gyönyörködhessenek. Aalto tervében erről ágaznak le keresztezésmentesen a kelet, illetve nyugat felé vezető gyorsforgalmi utak. A régi bevezető út, a Mannerheim sugárút ugyancsak megmaradt a városba vezető gyűjtőútnak. Ily módon az utak között kialakuló háromszögű területen elegendő hely kínálkozott egy három lépcsőben a Töölö-part felé lejtő tér – a „piazza” – számára, ahol a part mentén az új középületeket helyezik majd el. Ide kerülne többek között a Tudományos Akadémia, az opera, a művészeti múzeum és a városi könyvtár épülete, továbbá a később szükséges igényesebb középületek sora. Ezek a park felé fordulnának, a tó felőli részük vízben állna (5. kép). Az új művelődési központ ennél fogva központi térből, a meglevő Hesperia-parkból és a különböző reprezentatív középületekből áll majd. A központot a kamppi városnegyed zárja le. A főtértől délre kereskedelmi központ létesül két szinten: a felső a gyalogos, az alsó a gépkocsiforgalom részére. Az itt rendelkezésre álló – több ezer gépkocsi befogadására alkalmas – parkolóhely a már meglevőkkel együtt elegendő ahhoz, hogy a „city” szükségleteit kielégítse.

1964-ben Aalto Jyväskylä városa közigazgatási és kulturális központjának terveit készítette el. A derékszögű úthálózat négyszög alakú telket fog közre, amelyen már állt a régi tanácsház épülete. Ehhez kellett csatlakoztatni az új épületet, amelyet Aalto középfolysós elrendezésű épületszárnyakkal oldott meg. Az épületegyüttes tér felőli főbejárata mellé tervezte a várostornyot, amely különleges alaprajzával, illetve formájával tűnik ki, és nagy magasságával összefogja a központ épületeit. A tér ellenkező végében van a színház, amelynek főbejárata utcára nyílik. Az együttest az utcavonallal párhuzamosan álló rendőrségi épület egészíti ki.

Családi házak, lakóházak, műterem

Alvar Aalto a családi házak terveit az építetőre, illetve családjára, különleges szokásaikra, igényeikre szabta. Saját házán kívül jobbára barátainak tervezett, akiknek ízlését jól ismerte, és a rendeltetésnek megfelelően kapcsolt terekkel egyéni otthonokat alkotott. A környezethez, a tájhoz anyagai megválasztásában is alkalmazkodott.

Lakóházát Helsinkiben 1934-ben tervezte és 1935–36-ban valósította meg. Eredetileg lakásnak és egyben irodának készült, de amikor 1955-ben Munkkiniemiben irodája részére műteremházat épített, az épület kizárólag lakás céljára szolgált. Külső falai égetett agyagtéglából készültek, fehér színű, vékony habarcsréteggel bevonva, amely a falazat struktúráját érzékelteti. A belső vázlat acélcsövek alkották, a válaszfalak fából készültek. A kis hajlású tetők módot adtak az épület tömegeinek szabad megkomponálására. A teraszokkal bővelkedő épületen jól érvényesül a terméskő, a fehér vakolt felületek és a sötétre pácolt faburkolat anyag- és színharmóniája (6. kép).

A Villa Maireát Noormarkku falu közelében Aalto a 30-as évek végén tervezte a Gullichsen házaspár részére. A férj üzletember és a művészetek pártfogója, felesége festőművész volt. Arra törekedett, hogy az építetők kívánsága szerint az épület gazdasági, művészi és szociális tekintetben egyaránt a kor szimbólumává váljon. A földszinten a bejárattal szemben elhelyezett étkező, a nagyméretű válaszfalakkal tetszés szerint osztható nappali helyiség változó szintekkel, belmagasságokkal az „áramló tér” érzetét keltik (7. kép). A szauna külön épületben kapott helyet, de a lakóépülettel fedett tető kapcsolja össze, előtte szabálytalan formájú úszómedencével. Az U alakú épület és a szauna udvart alkot, amelynek negyedik térfala az erdő. A térbe mesterien elhelyezett épület körüli növényzet telepítése is jól átgondolt. A fehér színű, vakolt épületet az erkély-mellvédek és egyéb homlokzati részletek teakfa burkolata élénkíti (8. kép).

Aalto nyaralóháza 1953-ban épült Muuratsalóban. Az L alakú épület – melynek egyik szárában a lakóhelyiségek, a másikban a hálókahelyiségek sorakoznak – és a magas kerítésfal négyzetes udvart zár körül. A különböző alakú, más-más változatban rakott burkolat voltaképpen kísérlet, amely alkalmat adott esztétikai értékelésükre (9. kép).

A Maison Carré Bazoches-sur-Guyonne-ban (Franciaország) 1956–59-ig épült, tágas, tölgyekkel borított telek kiemelkedő dombján, Carré műkereskedő családjá részére (14. kép). Az építetők kívánsága szerint a házban képeket, szobrokat lehet elhelyezni anélkül, hogy az kiállításnak hatna. Az épületet kék normandiai palával borított, ferde tető fedi. A bejárati, magas oldalvilágítású hall faburkolatú mennyezete a tetőhöz simul. Paraván falain kívül a mélyebb padlószintű nappali szoba falai is alkalmasak képek elhelyezésére. Minden helyiségcsoporthoz fedett terasz, illetve kertsarok tartozik. A fehér vakolt falfelületek hatását a lábazat chartre-i szürke mészkő burkolata élénkíti. A belső harmóniát itt is biztosítja, hogy a részleteket – bútorokat, lámpatesteket, textíliákat stb. – ugyancsak a tervezők, Aalto és felesége, Elissa ízlése szerint alakították ki (15. kép). Az épületnek, magaslati elhelyezése révén, minden pontjáról szép kilátás tárul a néző elé.

1955-ben Aalto Munkkiniemi kertvárosban Helsinkin kívül műteremházat épített, amely a nyugodt munkakörülmények megteremtése céljából befelé, a kert felé fordul. Két nagy műtermének ablakai is a kertre nyílnak, amely egyúttal az iroda dolgozóinak pihenésére, előadások tartására is alkalmas (10. kép).

Lakótelepeket Aalto a legkülönbözőbb domborzatú területeken tervezett, többek között ipari üzemek dolgozói részére. Ilyen a sunilai lakótelep, amely völgyes-dombos, sziklás terepen épült. Ez több ütemben valósult meg. A 11. kép a sunilai cellulózzgyár és lakótelep helyszínrajza. A domboknak csak a déli lejtőit építették be, míg az északi oldalon érintetlen maradt az erdei fenyők alkotta erdő; a völgyeket az építész a közlekedésre és kertek kialakítására használta fel.

A kétfogatú munkáslakások két- vagy háromszintes épületekben vannak. A lakások többnyire két lakóhelyiségből állnak, konyhával, fürdőszobával, illetve mosdóval. Éléskamra általában nincs a lakásban; a W. C. a fürdőszobában kapott helyet. Aalto kezdetben nem tervezett erkélyeket, későbbi lakóépületein azonban már minden lakáshoz kellő méretű, jól használható loggia vagy erkély tartozik (12. kép). Építés közben a környező fák épségére nagy gondot fordítottak, így a lakások elkészültekor már megvolt a kapcsolatuk a természettel (13. kép).

A sunilai lakótelepen a gyár vezetői részére tágasabb, kétszintes lakások épültek, ugyancsak sorház formájában. A trapéz alakú telekosztás módot adott a házsor frontjának a megtörésére, ami különösen a kert felőli oldalon érvényesült előnyösen mély árnyékhatású erkélyekkel és a kert növényzetével.

Aalto 1937-ben tervezett Kauttuában, a papírgyár dolgozói számára négy teraszházból álló lakótelepet, amelyből azonban a háborús események következtében 1938–40-ben csak egy épült meg. Az erősen lejtős terepen az épületek a rétegvonalakra merőlegesen helyezkednek el, és bennük az öt emelet ellenére lépcső egyáltalán nincs; a mélyebb szinten elhelyezett lakások tetőfödémén a felső szinten levő lakások teraszai vannak (16. kép).

Aalto többszintes lakóházak tervezésénél – így Berlinben, Brémában és Luzernben – arra törekedett, hogy olyan intim lakrészeket alakítson ki, ahol a lakók úgy érezzék magukat, mintha önálló családi házban laktának. A lakásokat tágas loggia, illetve terasz hozza közelebb a természethez. A nyugat-berlini Hanza-negyedben például az 1955–57-ben tervezett, illetve épített nyolcszintes épületben ugyancsak igyekezett a kollektív lakóház előnyeit is kihasználva, egyben a családi ház elszigeteltségét érvényesíteni (17. kép). A kelet felé telepített bejáratok két különböző szinten vannak; az alsók a felvonókhoz, a gyermek-kocsi-megőrzőkhöz, a kerékpártárolókhoz és a pincékhez kapcsolódnak, a felsők a nagy központi oszlopcsarnokból indulnak, ahonnan nyugat felől lejtő vezet a gyermekjátzóterekhez (18. kép).

Az NSZK-beli Bréma Neue Vahr elnevezésű lakótelepén 1958-ban tervezett Aalto egy 22-szintes, egy-egy lakóterű lakásokból álló lakóépületet, amelyet 1959–62-ben valósítottak meg (20. kép). Az épület tágas területen áll, amelyet nyugat felől mesterséges tó, kelet felől pedig erdő határol. Legyezőszerű alaprajzával és ennek következtében az ablak felé szélesedő terű szobákkal törekszik tágasabb hatást elérni.

Ugyancsak legyező alakú alaprajz jellemzi Aalto 1965-ben tervezett és 1966–68-ban megépült 15-szintes Schönbühl magasházát Luzernben (Svájc), amelybe a brémaihoz viszonyítva nagyobb – 2, 3 1/2, 5 és 6 szobás – lakásokat helyezett (19. ábra). Az épületet egyet-

len lépcsőház és két felvonó szolgálja ki, és így a lakások megközelítésére szolgáló folyosórész viszonylag kis alapterületet vesz igénybe. Kellő nagyságú, nyugalmas loggiákról ebben az épületben is gondoskodott, amelyek mély árnyékhatásukkal az egyébként is mozgalmas homlokzatok plasztikáját hangsúlyozzák.

Szanatórium

A paimiöi tüdőbeteg-szanatórium Aalto korai épületeinek egyike, amellyel megalapozta hírnevét. A megbízást tervpályázat I. díjas terve alapján nyerte el 1928-ban; 1929–33-ig építették fel. Különösképpen figyelemreméltó a sanatórium épületegyüttesének a rendeltetésből kiinduló, világos megszervezése (21. kép). A főbejáratot, az előcsarnokot, illetve az irodákat magukban foglaló magból ágaznak ki az épületszárnyak, amelyek célszerű tájollással önálló egységeket alkotnak. A betegek szobái, fektetőteraszai pázsitos kertre, erdős környezetre néznek. Különös gondot fordított Aalto a sanatórium alapelemeinek, a kétágyas, délkeleti fekvésű betegszobáknak a kialakítására, az ágyak elhelyezésére. A természetes és mesterséges világítás, a fűtés, a szellőzés, a szobák falainak és mennyezetének színezése mind-mind a betegek gyógyulását szolgálja. A vasbeton vázas épület mennyezetfűtésű, a természetes szellőzést a külső és belső szárnyak eltolt nyílásával oly módon oldotta meg, hogy a betegeket a friss levegő ne közvetlenül érje. A fehér színű homlokzatok, a betegszobák széles ablakai, a teraszok mély árnyékhatása friss, derűs megjelenésűek (22. kép). A külön szárnyban elhelyezett, délre néző fektetőteraszok keskeny szárnya nyílás nélküli oldalsó falával érdekes hatást kelt.

Az építész gondosságára vall, hogy a külön épületben elhelyezett orvosi, illetve személyzeti lakásokból a sanatórium épületeire nem lehet rálátni.

Felsőoktatási intézmények épületei

Aalto felsőoktatási intézmények tervezésével 1950-ben kezdett foglalkozni. Ekkor vett részt a közép-finnországi Jyväskylä pedagógiai egyetem tervpályázatán, ahol I. díjat nyert (23. kép). Az egyetem épületei 1953-ban készültek el. Az U alakú beépítést az egyik oldalon a diákkotthon, a tanári és a hallgatói menza, valamint a tanári és a diákklubok, a másik oldalon a tornacsarnok és a fedett uszoda épületei határolják és a főépület zárja le. Ez utóbbiban kaptak helyet a fontosabb pedagógiai helyiségcsoportok, az előadótermek, a gyakorlótermek és a könyvtár. Itt helyezkedik el a főútról megközelíthető főbejárat. Egyébként minden épületrésznek két bejárata van; egy az út, illetve a gépkocsiparkolók, egy a kert felől, amelyből így a kocsiforgalom teljesen ki van zárva. A gyakorlótermek voltaképpen általános iskola szerepét töltik be, ahol a hallgatók az oktatómunkát gyakorolják. Az iskola nagy befogadóképességű, de kisebb egységekre van bontva. Egy lépcsőházhoz mindössze hat oktatóterem tartozik. Az egyetem épülete hangverseny-, illetve kongresszusi termeivel egyúttal a város szellemi központja. A nagy területen fekvő épületcsoport sok feladatot betöltő programjánál fogva erősen tagolt, ennek ellenére minden nézőpontból kiegyensú-

lyozott megjelenésű együtttest alkot (24. kép). Különösen szép az épület bejárati csarnoka (25. kép).

A 40-es években a helsinki műszaki egyetem területigénye egyre nőtt, amelyet a városban már nem tudtak kielégíteni. Ezért Otaniemiben – Helsinkitől mintegy 10 km-nyire – új egyetemi telep építését határozták el, ahol 100 ha terület állt rendelkezésre. Az 1949-ben az erre a nagyszabású feladatra kiírt tervpályázaton is Aalto terve nyerte meg az I. díjat. Az egyetem építkezését 1962-ben kezdték meg. Aalto a nagy előadótermet és az ahhoz kapcsolódó tanszékek, laboratóriumok épülecsoportjának tervezését tartotta fenn magának, s ez kétségkívül egyik legjellemzőbb alkotása (26. kép). A telep épületének hangsúlyát a nagyterem merészen felfelé törő, ferde lezárású tömege adja meg körcikk alaprajzával, háromszög alakú oldalfalaival, íves hátsó falával, amelynek monumentális hatását növeli a sötét tónusú burkolat (28. kép). A nagy előadóterem ülésorai amfiteátrumszerűen fordulnak az előadói pódium felé. A tetőszerkezet formája ehhez az ülésrendhez igazodik (27. kép). A lépcsős karéjban elhelyezett falak ablaksorai mögött íves felületek káprázatmentes, szórt fényt biztosítanak a teremben. A terem hátfala az akusztika javítása céljából ívesen megdöntött és fával van burkolva (29. kép). A kívül alkalmazott főbb anyagok, a fekete gránit, az erre a célra külön égetett sötétvörös téglák és a vörösréz jól hangsúlyozzák az épület komoly méltóságát. Ez egyébként meglevő parkban áll, amelynek út felőli oldalán a gépkocsiforgalom zajlik; itt parkolókat is kialakítottak. A másik oldalt a gyalogosforgalom részére tartották fenn, és teraszszerűen alakították ki. A kétszintes épületrész a gazdasági osztály és a rektorátus helyiségcsoportjait foglalja magában, míg a párhuzamosan elhelyezett szárnyakban az építészeti és geodéziai karok előadótermei, laboratóriumai, kutatóhelyiségei és professzori szobái kaptak helyet. Az építészeti kar épületeinek a belső udvarokra néző homlokzatai márvánnyal burkoltak. Valamennyi csarnok, előadóterem természetes világítását, akusztikáját Aalto változatos eszközökkel, nagy gonddal tervezte meg.

A Vestmanland-Dala diákszövetség háza Aalto tervei szerint Uppsalában (Svédország) épült meg, 1963–65-ben, az ún. „barokk” kert közepén, amely a diákok régi találkozóhelye volt (30. kép). A T alaprajzú épület egyik szárnya pillérekkel áll. A földszintes oszlopocsarnokból indul a feljáró az előcsarnok szintjére, amelyen a könyvtár, a klubhelyiségek és a munkatermek vannak. Az előcsarnokból három egykarú lépcső vezet a díszterembe, amely eltolható válaszfalakkal három külön használható teremre osztható. A válaszfalak a homlokzatokon erőteljesen megjelenő konzolokba süllyeszthetők. A díszterem ablakait plasztikus bordák osztják keskeny, függőleges mezőkre. A teremnek a lépcsőkkel átellenes hosszoldalán elhelyezett pódiumát színpadi felszereléssel látták el. A székek mozgathatók, és a terem mind teljes, mind osztott használat esetén könnyűszerrel rendezhető be. Az épület nyersbeton, fehér színű vakolattal; az asztalosmunka mázolása ugyancsak fehér.

Aalto külön feladatként belső tervezésre is vállalkozott. 1963-ban a New-York-i nemzeti köznevelési intézet épületének legfelső emeletén tervezte, illetve rendezte be az előadótermet és a kapcsolódó helyiségeket. A falakat plasztikusan kialakított – az esseni operaház, illetve a helsinki Finlandia-Talo nagyterméhez hasonló, fából készült – szobrászi díszítés élénkíti. A lámpatestek is egyediek, külön gyártották erre a célra.

A diákothonok épületei hozzátartoznak a felsőfokú intézmények telepeihez, így Aalto ezeknek a tervezéséből is kivette a részét. 1947-ben tervezte az Amerikai Egyesült Államok-beli Cambridge-ben (Massachusetts állam) az ottani műszaki egyetem területén azt a diákothont, amely a felsőbb éves hallgatók szálláshelye. Alaprajza, formai megoldása méltán keltett feltűnést (32. kép). Utca felőli homlokzata a lakószobák ablakaival hullámvonalú, hogy – Aalto méltatóinak indokolása szerint – a lakók szeme elé a főút nagy forgalmának látványa ne derék-, hanem ferdeszögben essen (31. kép). A kert felőli homlokzat szögben tört, és az egyenes karú lépcsőknek az épülettesthez tapadó formái érdekes, plasztikus hatást keltenek. Olyan motívumok, amelyeket Aalto később tervezett épületein is felhasználott.

Az otaniemi diákszálló a már meglévő diákothonok kiegészítéseként épült 1962-ben. Három emeleten elhelyezett, W. C.-vel és zuhanyzóval ellátott szobáinak 8–10-es csoportjaihoz egy-egy konyha és társalgó tartozik. Nemcsak a hallgatók lakóhelyéül szolgál, hanem az egyetemet egyenként vagy csoportosan látogató vendégek elhelyezésére is alkalmas. Két, a rétegvonalakhoz igazodó, egymással hegyesszöget bezáró, középfolyosós szárnyát a meglévő diákszállók területe felé a legyező alakú épületrész jól zárja le (33. kép).

Sportépületek

Az 1953-ban Otaniemiben, a hallgatóság részére tervezett sportcsarnok jellegzetességei a lépcsős körvonalú alaprajz és a változó fesztávolságú tartófőállások, amelyek helyszínen készített, szegezett fa szerkezetűek. A csarnok térhatását a befelé döntött, fából készült falak növelik. Az atlétikai pályához teniszcsarnok csatlakozik, de van az épületben teke-, ökölvívó, és birkózóterem, továbbá előadóterem is.

1953-ban Aalto Ausztriában, a bécsi sport- és kultúrközpont tervpályázatán – amelyet sokrétű programmal írtak ki – nyert I. díjat. A 25 000 főt befogadó nagycsarnoknak sport- és egyéb rendezvények, hangversenyek számára egyaránt meg kellett felelnie. Ezenkívül sok kisebb csarnokra volt még szükség: kiállítási, kongresszusi termekre, fedett uszodára, tenispályára és más, egyéb célokat szolgáló helyiségekre. A tervnek mindenekelőtt több fontosabb kérdést kellett megoldania, elsősorban a nagycsarnok átfedését, amelyet Aalto a tervben függesztett tetővel oldott meg, azonkívül nagyszámú látogató mozgására számítva, a forgalom lebonyolítására a bejáratok elhelyezésére kellett megoldást találnia. A gyalogosforgalmat Aalto a földszintre helyezte, míg a motorizált forgalmat a talajszint alá vitte, ahonnan lépcsők vezetnek az előcsarnokba. Végül az akusztikai szempontokat kellett figyelembe venni. Erre felfüggesztett, mozgatható lamellák alkalmazását javasolta. Az érdekes program nem Aalto tervei alapján valósult meg.

A viipuri (ma Viborg, Szovjetunió) könyvtárépület, amelynek tervezésére Aalto 1927-ben, tervpályázati I. díja révén kapott megbízást, 1930–35-ig épült meg. Nemcsak az Aalto által tervezett könyvtárépületek sorát nyitja meg, hanem a paimiöi tüdőbeteg-szanatórium épületegyüttesével párhuzamosan alapozta meg a fiatal építész hírnevét, és emelte nemcsak Finnország, hanem az európai építőművészek vezéregyéniségei közé (34., 35. kép). Az épület szép ősparkban, műemlék jellegű templom közelébe került, könyvtárhelyiséggel, illetve folyóiratolvasóval. Előadóterem, könyvraktár és külön bejáratú ifjúsági könyvtár is létesült. A rendeltetésnek megfelelő, különböző nívón elhelyezett más-más magasságú helyiségek elrendezésével mintaszerűen elégtette ki a programot (37. kép). Az előadóterem hullámos famennyezetét nemcsak az akusztika érdekében tervezte meg ilyen módon, hanem formailag is újat, merészet hozott (36. kép).

Egy másik könyvtár megépítésére Seinäjoki város számára 1963–65-ben került sor. E létesítmény a város gazdasági és kulturális központjának jelentős része. A derékszögű alaprajzú területen az adminisztrációs helyiségeket, a kisebb olvasóhelyiségeket, a kutatótermeket, az ifjúsági könyvtárt és a kézikönyvtárt Aalto középfolysós rendszerben oldotta meg. Az épületegyüttest a főbejárat tengelyében a könyvtár legyező alakú nagy terme egészíti ki. A legyező formájú tér tört alakú határfalának felső részét védőlemezekkel ellátott ablakrácsok dekoratív sávja, a hasáb alakú épületrészt pedig keskeny ablakelemek sora alakítja (38. kép). Ez a térforma egyébként egyik alaprajzi jellemzője Aalto könyvtárépületeinek. Ezzel egyrészt az olvasótér merev elrendezését óhajtotta lazítani, másrészt érdekesen mozgatta meg az épület tömegét (39. kép). A terjedelmes könyvanyagnak bőséges helyet biztosít az alagsorban elhelyezett könyvraktár annál is inkább, mert ennek a könyvtárnak kell ellátnia a környező helységek könyvtárait is.

A rovaniemi könyvtár épületének tervei ugyancsak 1963-ban készültek, és 1965–68-ban került sor megvalósításukra. Az épület itt is – mint Seinäjokiban – a tervezett városközpont és egyúttal a Lappföld központi könyvtárának funkcióját tölti be. A kiegyensúlyozott tömegű, szép épületegyüttes ugyancsak jelentős munkája Aaltónak. A terv programja rendkívül gazdag. Az észak felé tájolt főhelyiség szabálytalan legyező alakú és különböző nagyságú szektorai magukban foglalják a gyermek-, az ifjúsági és a felnőttkönyvtárakat, valamint a lappföldi gyűjteményt és a tanulók olvasótermét (40. kép). A nagyterem különleges szerkezetű tetőfelülvilágítókkel kap természetes világitást, hasonlóképpen felső világitású a kiállítási terem is (41. kép).

Az otaniemi műszaki egyetem központi könyvtárának tervei 1964-ben készültek. A program előírja, hogy a könyvtár helyiségeit a hallgatók az egyetem minden részéből akadálytalanul tudják megközelíteni. A látogatók a kölcsönkönyveket a nagy raktárteremben maguk kereshetik ki. A könyvtárépület a szabálytalan alaprajzú olvasó- és könyvkölcsönző termekkel délnyugat felől nagy parkot zár le, amelynek két másik határát a nagy előadóterem épülete és az egyetem kelet–nyugatra tájolt épületeinek sora alkotja.

Az 1965–66. években Aalto megbízást kapott a Mount Angel Benedictine College könyvtárépületének megtervezésére, az USA-beli Oregon tartományban. A terv az 1967–70.

években meg is valósult. Hogy az egyetem kész épületegyütteseinek egységét ne bontsa meg, egyemeletes részét fordítja az iskola meglévő épületei felé, míg a termek, illetve a raktárak legyező alakú tömbje a meredek lejtésű területen áll (42. kép). A homlokzatok sárga színű nyerstéglából, a lábazatok betonból készültek. Ehhez jól illik az asztalosszerkezetek sötét színe és a vörösréz lemezszerelvények tónusa (43. kép). Az egy bejárati és két alagsori szintet tartalmazó épület félköríves magjában, a szintek között körgyűrűsület alakú áttörés, illetve nagyméretű tetőfelülvilágító ablak biztosít – az oldalablakok mellett – megfelelő természetes világítást.

Színházak, művelődési épületek

Jelentőset alkotott Alvar Aalto színházak, művelődési épületek tervezésében. Az előadóterem szabad formálásában mutatkozik meg az építési tömeg új, organikus szemlélete, ahol ez mindenkor a tartalom lényegét törekszik kifejezni.

Az 1955–58-ig épült kultúra háza Helsinkiben voltaképpen szakszervezeti ház, amely a különböző munkásegységek irodáinak otthona, és egy több célra szolgáló díszterem is magában foglal. Az irodaépület derékszögű hasábjában középfolysós rendszerű (44. kép). A terem, amely hangversenyek és kongresszusok tartására egyaránt alkalmas, egy aszimmetrikus vasbeton teknő, akusztikai szempontból átgondolt szerkezettel, ahol a vasbeton, a téglák és a fa egyaránt szerephez jut (45. kép). A két épülettömböt az előcsarnokot magában foglaló szárny köti össze. A terem tömbje a belső tér íves alakját követi, amelynek hatását a szabványelemekből rakott téglalaburkolat hangsúlyozza (46. kép).

A turkui színházat Aalto 1927-ben tervezte (48. kép).

Az esseni operaház tervére 1959-ben hirdetett pályázat I. díja alapján Aalto dolgozta ki a részletes terveket 1961–64 között. Ennek ellenére az épületet nem az ő tervei alapján valósították meg. Mégis érdemes Aalto elképzeléséről szólni. Az épület részére nagy parkot szemeltek ki, és a terepalakulatok kihasználásával Aalto tervében szabadtéri színpad is csatlakozik hozzá. A gyalogos- és a gépkocsiforgalom elkülönül. A főbejárat előtt elterjedt a hullámos fal határolja, amely az erkélyek, illetve a páholyok háttérét alkotja. A mennyezet ívesen hajlik a színpad felé. A nézőtér faburkolatú oldalfalainak hatását Aalto jellegzetes, hajlított fából tervezett motívumaival kívánta hangsúlyozni (47. kép).

1962-ben tervezte meg Aalto a finn főváros nagyszabású hangversenypalotáját, a Finlandia-Talo-t, amelyet a maga nemében méltán sorolnak Európa legszebb épületei közé. Az előcsarnokok, a nagyterem és a kamaraterem mintaszerű kapcsolata, eredeti tér-, illetve tömegkompozíciója, minden részlete magán viseli mindazt, ami alkotójának több évtizedes munkásságát jellemzi. Az épület jelentős része Helsinki – ugyancsak Aalto által tervezett – kulturális központjának. A Hesperia-parkban, a Mannerheim sugárút mentén áll. A főbejáratok az 1700 személyt befogadó nagyteremhez, a 350 fős kamarateremhez, valamint a 400 fős étteremhez a Mannerheim sugárút felől nyílnak, de a Töölö-tó felől gépkocsival is elérhetők, mivel az épület minden részének onnan is van bejárata. A 95 000 m³ beépített köbtartalmú épületben a főhelyiségeken kívül helyet kaptak az összes technikai be-

rendezésekkel ellátott tartozékhelyiségek, amelyek az épület funkciójának kifogástalan betöltését biztosítják. A szélfogókon át a tágas előcsarnokba jutunk, amelynek monumentális eleme az emeleti foyer-be vezető széles lépcső. Az ugyancsak itt elhelyezett ruhatárak pultjainak íves vonalvezetése teszi oldottabbá a teret. Ezen a szinten – részben a nagyterem alatt – hangszerraktárt, a zenekar tagjainak öltözőit találjuk, valamint próbatermeket, gyakorlótermeket és néhány előadótermet kisebb létszámú konferenciák céljára. A ruhatárak mögött helyezte el Aalto a mosdó- és W. C.-csoportokat igen nagy számban, mivel ezek a helyiségek szolgálják ki a földszint és az emelet főhelyiségeinek látogatóit is (49. kép). A tervben Aalto szellemesen oldotta meg azt a feladatot, hogy a három főrendeltetésnek megfelelő épületrészt külön bejárattal, egymástól függetlenül, egyidőben is használni lehessen, de egyúttal mindez összefüggő egésznek képezzen. Az emeleti, Töölö-tóra néző, pompás térhatású foyer-ből nyílnak a nagyterem bejáratai (52., 53. kép). Ezzel összeköttetésben áll a kamaraterem és az ugyancsak tó felé nyíló étterem előcsarnoka. Az emeleti szinten az előcsarnok, illetve a nagyterem mögött a művészek helyiségeinek tágas előtere, egy kávézó, továbbá a titkári helyiségek sora, valamint a szólisták és a karmesterek szobái helyezkednek el. A rádiósok, tolmácsok fülkéi a nagyteremhez kapcsolódnak. Az emeleti foyer-ből két egyenes karú lépcső vezet az erkélyeket kiszolgáló előcsarnokba. Az egyik – ugyancsak zárt térben – az épület főtömegén kívül, alul az emelkedés irányát követő lehatárolással élénkíti a tó felőli homlokzat plasztikáját. A vasbeton szerkezet a különböző rendeltetésű termek, illetve helyiségcsoportok méreteihez alkalmazkodik. Tömege egyrészt az építési terület alakjához simuló, másrészt a különböző magassági igényekhez mérten változatos, de emellett kiegyensúlyozott, amelyet a nagyterem ferde tetővel lefedett, a tó felé merész lendülettel emelkedő hasábjá fog össze (50. kép). A carrarai márványlapokkal burkolt falak ünnepélyes hangulatot keltenek, a kiemelkedő rész oldalfalait fekete gránitburkolat gazdagítja (51. kép). Hasonlóan válogatott, nemes anyagokból készültek az enteriőrökben a lépcsők, mellvédek, pillérek burkolatai. Hatásukat a falak, a mennyezetek jól megválasztott anyagai, illetve színei még csak fokozzák. Figyelemre méltó a nagyterem kialakítása nemes egyszerűségével, az erkély mellvédjeinek lendületes vonalával (54. kép). Ötletes a kamaraterem mennyezetének jó akusztikát biztosító megoldása is (55. kép). Az egyéb részletek, bútorok, lámpák stb. szintén a tervező részletekbe menő gondosságáról, fantáziájáról tanúskodnak. Az épülethez egy következő ütemben megépített, 16 000 m³ nagyságú, kizárólag kongresszusi célra szolgáló épületszárny csatlakozik két, egyenként 350 fő befogadóképességű egyesíthető teremmel, a szükséges adminisztrációs helyiségekkel, sajtóközponttal. Az együttes építése 1967-ben indult és 1975-ben készült el.

Kiállítási épületek

Alvar Aalto a kiállítási épületek megoldásában is eredetit alkotott. A 700 éves Turku – amely 1929-ben mindössze 80 000 lakosú város volt – ünnepi kiállítását szerény keretek között rendezték meg, a városközpont közel eső parkban. A többszintes pavilonok ideiglenes jellegük miatt favázzal épültek, farostlemez oldalfalakkal. A kiállítás figyelmet

keltő építménye a zenekari és énekkari rendezvények számára ugyancsak fából épített pódium volt, íves hátfalával.

Az 1937-ben épített párizsi világkiállítás finn pavilonja lépcsős alaprajzával szellemesen követi a kijelölt terület határait. A kétszintes főépület földszintes épületcsoport fogja körül (56. kép). A szerkezet acélváz, fával kombinálva, amely mind a függőleges és vízszintes tartóelemeken és a merevítéseken, mind a külső és belső fal- és mennyezetburkolatokon szemlélteti a fa felhasználásának lehetőségeit, egyszersmind kifejezésre juttatja a faanyag szépségét és az általa megszabott léptéket. A földszintes épületcsoport helyiségei természetes megvilágításukat növényzettel ellátott kis belső kerteken át kapják. A főépület felső világítású. A pavilon minden tekintetben megfelelt annak a feltételnek, hogy a látogatók és a kiállított tárgyak között megfelelő kapcsolatot teremtsen.

A New-York-i világkiállítás finn pavilonjának tervezése – 1939-ben – pályázat útján dőlt el. Aalto két pályázatot nyújtott be, felesége, Aino egyet, és így az első három díjazott terv az Aalto-műteremé volt. Itt Aalto a belső íves falakat is befelé döntötte, hogy az országot a rendelkezésre álló kis helyen a leghatásosabban mutassa be. A felső három fényképszalag a finn tájat, a finn embert és az ott folyó munkát ábrázolta, a földszinten az ország termékeit sorakoztatták fel. A képek léptékét Aalto úgy választotta meg, hogy azokat a földszintről is jól látni lehessen. Az épület belső kialakítását fából oldotta meg, ez lehetővé tette, hogy a szerkezeti és formai részletek egyúttal kiállítási tárgyakként is szerepelhessenek (57. kép).

Múzeumok

A múzeumok sokrétű követelményeinek Aalto több pályázatra készített terven tett eleget. Közülük Jónéhány megvalósult. Az észtországi Ravel részére kiírt tervpályázatra például 1934-ben olyan tervet készített, amely a földszinti tornác és a belső udvar révén szabadtéri bemutatásokra is alkalmas lett volna.

A dániai Aalborg képzőművészeti múzeumának díjnyertes pályatervén – 1958-ban – a természetes megvilágítás különböző lehetőségeit dolgozta ki. Szerinte ugyanis egy képzőművészeti múzeumnál a világításnak ugyanolyan fontos szerepe van, mint a hangversenytérernél az akusztikának. Tervein a felső világítás északkeletről szórt fényt ad, a délről és nyugatról érkező fénysugarak pedig kör alakú, íves reflektáló felületek révén indirekt módon jutnak a térbe (58. kép).

1959-ben tervezte Aalto a közép-finnországi múzeumot Jyväskyläben, amely régi emlékek gyűjteményét tartalmazza, és vándorkiállítások tartására is alkalmas. Mind az alaprajzi szervezést, mind a felépítést ennél a tervnél is a rendeltetés, illetve a helyiségek kellő megvilágítása szabta meg. A nagy kiállítási teremben oldalablakok, a kisebb belmagasságú részekben az oldalablakokon kívül tetőfelülvilágítók biztosítják a természetes világítást. A mozgatható falelemek a tér változatos kialakítására adnak lehetőséget (59. kép).

Aalto tanácsház-elgondolásai a település rendezési tervébe illeszkednek, illetve az ugyan-csak általa tervezett városközpontok szerves részei. 1945-ben tett eleget a 3000 lakosú, Jyväskylä közelében, a Päännö-tó egyik kis szigetén, mozgalmas terepen fekvő Säynätsalo vezetőitől kapott megbízásnak rendezési terv készítésére. Az egész településre készített terv nem valósult meg, de 1949-ben ismét tervpályázatot hirdettek a kicsi, de sokcélú központra. Aalto a kiemelt földtömeg felhasználásával mesterségesen létesített, magasabb szintű – két oldalról megközelíthető – belső udvar köré csoportosította a tanácsház irodáit, a tanácsstermet, a nyilvános könyvtárat, néhány bolthelyiséget és a szolgálati lakást (61. kép). Az alaprajzilag mintaszerűen szervezett, változatos tömeghatású épületegyüttes nyerstégla falainak sötét színeit jól egészíti ki az építés közben is megóvott fenyőállomány mély zöldje (60. kép). A fa az épület minden részében szóhoz jut. Dekoratív hatásúak a tanácssterem nagy fesztávolságú áthidalásának artisztikus megoldású mestergerendái (62. kép). A bádogos szerkezetek vörösréz anyaga is jól egészíti ki a felhasznált nemes anyagok sorát. Az épületegyüttest 1950–62 között valósították meg. Kétségkívül Aalto minden tekintetben legsikerültebb alkotásai közé tartozik.

A seinäjoki tanácsház a városközpont nagyszabású tervének jelentős épülete. Tervezésére 1961–62-ben, megvalósítására 1963–65-ben került sor. Az épület az 1940-ben városi rangra emelt Seinäjoki adminisztratív központja a szükséges hivatali helyiségekkel és a tanácssteremmel. A lábakra állított, erősen tagolt épületnek a tanácssterem, illetve annak meredeken emelkedő tetőszerkezete ad hangsúlyt, és sötétkék színű porcelánlap burkolata élénk színkontrasztot alkot a kapcsolódó egyházi központ épületeinek fehér színével. A ferde tetőbe beépített felülvilágítók a belső térhatást is kedvezően alakítják (3. és 38. kép).

Irodaházak, pénzügyi intézmények épületei, üzletházak

A városok historizáló épületekkel beépített részeiben – hézagtelkeken – az Aalto által tervezett irodaépületek utcai homlokzatának a meglévő házak ritmusához kellett alkalmazkodnia.

A turkui Turun Sanomat napilap szerkesztőségi hivatalának épülete Aalto korai munkáinak egyike, és a Bauhaus formai hatását mutatja. Tervezése 1927–28-ban, kivitelezése 1928–29-ben valósult meg (63. kép). A szerkesztőségi szobákon kívül a nyomdaüzem, valamint az adminisztráció és a hírlapelosztás helyiségei is az épületben találhatóak. A vasbeton vázas szerkezet földszinti gombafödémével, összefogott sávablakaival, szürkészöld, szürke, illetve kék színeivel méltán keltett figyelmet (64. kép).

A helsinki Rautatalo irodaházban a vaskereskedők központjának irodahelyiségei kaptak helyet. Aalto 1952-ben tervpályázaton nyert I. díjas tervét 1953–55-ben valósították meg. Vasbeton vázas; a külső síkon látható vasbeton függönyfalnak csupán a szélnyomást kell felvennie. A felület teljes egészében vörösréz lemezekkel burkolt (65. kép). Az emeleti nagycsarnok, egyik oldalán kávézóval, a Viipuriban már bevált és továbbfejlesztett kör

alakú felülvilágítókkal biztosítja mind a természetes, mind a mesterséges fényt, mivel a felülvilágítók felett kívül elhelyezett lámpák egyúttal arra is alkalmasak, hogy téli időben a havat megolvasszák (67. kép). Ilyenformán – az elgondolás szerint – a világítás éjjel - nappal azonos értékű. Az előcsarnok padlója fehér márvány, a körbefutó, két szinten elhelyezkedő galériák mellvédje travertinnel, a falak különleges kerámialapokkal burkoltak (66. kép).

Az állami nyugdíjintézet Helsinkiben Aaltónak 1948-ban készült I. díjas tervpályázata alapján 1952 és 1956 között épült meg. Szabadon álló épület, minden tekintetben egyik legfigyelemreméltóbb műve. A program kezdetben sokkal nagyobb terjedelmű volt. A leszűkített terv végrehajtására trapéz alakú telken került sor (68. kép). Az épület szintén Aalto „tégla” korszakát reprezentálja. A 110 000 m³-es épületcsoportban 800 tisztviselő dolgozik. Az előcsarnokon kívül a szükséges irodahelyiségeket, tárgyalótermeket és egyéb helyiségcsoportokat – így a könyvtárt és az étkezőüzemet – foglalja magában. A belső udvarokkal lazított, helyenként teraszos beépítés változatos épülettömeget eredményezett (69. kép). A nagy előcsarnok nappali világításáról négy sátor alakú, dekoratív felülvilágító gondoskodik. A könyvtárt, az éttermet és a közlekedőket kör alakú felülvilágító szerkezetekkel látták el. Az épület kívül-belül tartós, nemes anyagok felhasználásával készült. A szürke betonlábazatokon piros színű, égetett téglá borítja a falmezőket; az ablakok közötti pillérek és a mellvédek burkolata vörösréz lemez, a bejárati ajtók anyaga bronz.

Az Enso-Gutzeit irodaház, Finnország legnagyobb cellulóz- és papírgyári konszernjének központi irodaépülete, a tengerparton épült, a főváros klasszicista központjának peremén. Az épület főhomlokzata szigorú raszterrendszerével, carrarai márványburkolatával, tagozataival a környék klasszicista épületeivel igyekszik összhangot teremteni (70. kép). A tenger felé néző oldala érdekes tömegkompozíciójával sejtetni enged gazdag, sokrétű tartalmát.

A Helsinkitől nyugatra fekvő Tammissaari határvároskában Aalto a kereskedelmi és lakóközpont egyik épületeként tervezte meg az Ekenäs-bank épületét, amely a település fehérre mázolt faházaihoz alkalmazkodón fehér márvánnyal van borítva (71. kép).

Az egyetemi könyvesbolt Helsinkiben ötemeletes épületben kapott helyet. Tervei 1962-ben készültek, a megvalósítás ideje 1966–69. Bejárata háromszintes csarnokba torkollik, amelyet három nagyméretű felülvilágító lát el természetes fénnel (72. kép). A galériákon alakították ki az eladóteret, míg az adminisztráció helyiségei a fölöttük levő szinteken vannak.

Ipari üzemek, üzemi épületek

Az Aalto által tervezett számos gyártelep közül az egyik legjelentősebb a sunilai cellulózgyár, amelynek tervei 1935–37-ből származnak. A megvalósítás 1936–39-ben következett be. 1951–54-ben a gyárat jelentős mértékben bővítették, amelynek tervei ugyancsak Aalto műtermében készültek. Sunila Dél-Finnországban fekszik, nem messze a kotkai kikötőtől. A kikötő – amely öt nagy vállalat tulajdonában van – lehetőséget adott korszerű, nagyszabású gyártelepek létesítésére. A cellulózgyárat egy szigetre telepítették, amelyet a szárazföldtől keskeny víziút választ el (11. kép). Ugyancsak szigeten helyezkednek el a nagy-

méretű raktárak, ahonnan szállítoszalagokon viszik a nyersanyagot a feldolgozás színhelyére. A tervezés során – a mérnöki szakvéleményekkel szemben – Aalto nem törekedett a terep elegyengetésére, hanem annak érintetlenül hagyásával a természetes sziklákat belekompomálta az épületegyüttesbe. Az épületeket úgy csoportosította, hogy a termelés a terep legmagasabb pontján induljon, és ennek eredményeképpen a végtermék a kikötő szintjén hagyja el a gyárat, amelynek a termelésre szolgáló épületei vasbeton vázzal, beton-, illetve nyerstégla falakkal készültek. A nagy feszítávolságú csarnokokat többnyire ragasztott fatartók hidalják át. A sziklafalak, a tenger, az épületcsoport részben sötét, részben fehér színű tömegei megnyugtató harmóniát teremtenek. Az adminisztráció és a laboratóriumok épülete teraszon áll, ahonnan az egész termelési folyamat áttekinthető (73. kép). A gyár dolgozóinak lakótelepét Aalto a szárazföldön bővítésre számítva beljebb helyezte el.

A varkausi fűrészüzemet Aalto 1945–46-ban tervezte. Finnország egyik legnagyobb ipari létesítménye. Az új gyártelep épületei részben a régiek maradványain állnak; acélvázukat faszervezetek kötik össze. Érdekes formáikkal a technológiai terv szerint felállított gépsorokat ölelik körül. A külső faburkolat kialakítása az időjárás ellen jól véd, és egyben esztétikailag is kedvező hatású (74. kép).

Egyházi épületek: gyülekezeti központok, templomok, temetőkápolnák

Alvar Aalto több gyülekezeti központot tervezett nemcsak hazájában, hanem külföldön, így a Német Szövetségi Köztársaságban, Olaszországban és Svájcban is. Ezek az épületei, templomai is alkalmazkodnak a környezethez, kihasználják a terep szintkülönbségeit és minden tekintetben eredeti megoldásúak a feladat igényeinek megfelelően térben, tömegben, esztétikumában egyaránt.

Seinäjäkiviben Közép- és Észak-Finnország püspöki temploma épült meg, 1952-ben készített tervek alapján, 1958–60 között. A gyülekezeti központ épületegyüttese pedig – amely nagy dísztermeket, előadótermeket, étkezdét foglal magában klubhelyiségekkel, társalgókkal, zeneszobákkal, testgyakorló helyiségekkel, irodákkal és lakásokkal – 1963-ban készült tervek szerint, 1964–68 között valósult meg. Az épület U alakú, a templom felől teraszosan emelkedő udvarán szabadtéri ünnepeket, illetve szertartásokat is rendeznek. A trapéz alaprajzú, kétoldalt oszlopsorral ellátott templomtérben 1400, az oltár melletti kápolnában 80 szék számára van hely. A vasbeton nyeregvető keresztirányú gerendái között a lemezek ívei az ablakok lezárásához idomulnak. A dekoratív lámpasor és a plasztikus kialakítású orgona is növeli a térhatást (77. kép). Az együttes hangsúlyát a torony adja meg, amely jellegzetes formájával egyben a város jelképe (3. kép).

1956-ban Aaltót különleges feladattal bízták meg: egy ipari városban, Vouksenniskában kellett templomot terveznie. A templomot három terem alkotja; minden terem külön is használható. Az első – oltárral, szószékkal és orgonával – az istentisztelet célját szolgálja, egyúttal esküvők, búcsúztató ünnepek tartására is alkalmas és kb. 300 személyt fogad be. A két másik teremmel – a falak eltolása révén – egybenyitva 800 ülőhelyet lehet benne elhelyezni (79. kép). A templomtér egyik hosszoldala síkkal határolt, míg a másik oldalon

a terem oszthatóságának megfelelően és egyben a jobb akusztika érdekében, íves felületek zárják le (80. kép). A tagolt alaprajzi elrendezés változatos tömegalakítást tett lehetővé, amihez a belső magasságok változó mérete is hozzájárult. Az épületcsoport és a harangtorony fehér színű vakolatával emelkedik ki a fenyőfák zöldjéből (78. kép).

Az 1970-ben Lahtiban tervezett templom két főúttal határolt, háromszög alakú területen fekvő magaslatra került, ahol széles lépcső vezet az épület főbejáratához. A szabálytalan trapéz alaprajzú, 250 személyt befogadó tér szimmetrikusan megszervezett. A templomtorony karcsú pillérnyaláb, amely az épülettel együtt fehér színű vakolatot kapott az alacsonyabb előcsarnok sötét színű téglaburkolatával szemben.

Két egyházi központ tervét készítette el Aalto Németországban, Wolfsburgban és Detmerodében. A wolfsburgit 1962-ben tervezte és a lakónegyed belsejében, nagy kiterjedésű zöldterület peremén valósult meg. A templom, valamint a különböző rendeltetésű, az éttermet, a konyhát és az olvasószobákat magában foglaló épületek teret fognak közre, amelyről a bejáratok nyílnak. Az épületcsoportot a forgalmi út oldalán nagy magasságú harangtorony zárja le. A trapéz alakú templomteret hosszirányú, íves gerendák hidalják át, amelyek tengelyei az épületen kívüli pontra irányulnak. A gerendák, közöttük a sötét színű faburkolattal ellátott, keskenyedő lemezmezők az oltár mögé futnak le (76. kép).

Az 1963-ban tervezett és 1965–67 között megvalósult detmerodei egyházi központ érdekessége, hogy tornyát tizenkét fehér színű vasbeton pillér alkotja.

A Bologna melletti Riola egyházi központ tervezésére 1966-ban ugyancsak Aalto kapott megbízást. A telek hosszan nyúlik el a Reno folyó mellett, és az épületek a folyóval párhuzamosan, az árvizektől védő töltésfalon állnak. A szabálytalan trapéz alakú templomter – a végfalában levő széles ajtó révén – egybenyitható az udvarral, végében magasodik a harangtorony. Az oltár, a kórus, az orgona, valamint a keresztlőkápolna szoros egysége a megreformált egyházi szertartáshoz alkalmazkodik. Az épület vasbeton szerkezetű; a főtartóállások lekerekített sarkú keretein változó magasságú tartók ülnek, amelyekre félboltozatok támaszkodnak (75. kép).

1967-ben tervpályázat I. díjaként kapott megbízást Aalto Zürich-Altstettenben (Svájc) templom, illetve gyülekezeti központ tervezésére, egy lakótelep peremén. A lejtős terület a különböző funkciók kifogástalan megoldására és változatos tömegalakításra adott módot.

Alvar Aalto temetőkápolnákat is tervezett pályázat keretében. A Malmi (Helsinki mellett) számára 1950-ben készített terv az I. díjat nyeri, funkcióban és formában is megfelel a temetőkápolnák korszerű tervezési elveinek. – Hasonló elgondolások érvényesültek lingbyi (Dánia) pályázati tervén (1952), ahol a napi szertartások nagy száma miatt ugyancsak külön megközelíthető csarnokokat tervezett, belső udvarokkal.

Alvar Aalto meggyőződése szerint a bútor az épület építészeti egységének szerves része, így formája is szoros kapcsolatban áll annak funkciójával, anyagával és készítmódjával, de teljességében akkor érvényesül, ha környezetével, a befogadó tér léptékével össz-

hangban van. Tehát a bútor tervezésénél, anyagának megválasztásánál az épület tereinek, helyiségeinek rendeltetését kell elsősorban szem előtt tartani. Aalto a fát tekintette a bútor igazi anyagának; a fémbútort például önmagában ridegnek és a velük alkotott enteriőröket kevésbé lakályosnak tartotta. Fával kísérletezett, és igyekezett azokat a merész szerkezeteket és formákat, amelyeket egyes tervezők fémből készítettek, faanyaggal megoldani. Véleménye szerint a fából készülő bútordarab megszerkesztése során egy elemből kell kiindulni, amely bármely kombinációt lehetővé tesz, és így mind szerkezeti, mind stílusalkotó tulajdonsággal rendelkezik. Bútorait mindenkor bizonyos építészeti egység részének tekintette, akár középületről, családi házról vagy kisebb igényű lakásról volt szó. Nyírfából szép szabványbútorokat tervezett, amelyekhez olcsó árú révén a vásárlók széles rétegei hozzájuthattak. Ez magyarázza nagy népszerűségüket. A faanyaggal folytatott kísérletezései sokszor játékos formákat eredményeztek. Több olyan is akadt, amelyeket csak később, esetleg tíz év múlva használt fel a gyakorlatban. Ezeket absztrakt kísérleteknek tekintette. – A 81. kép karosszéket ábrázol hajlított kerettel, amelybe nyírfából illesztett ugyancsak hajlított ülőrészt. A 82. kép kis helyen raktározható ülőkéket és tálalóasztalt mutat be.

Világítótetek, berendezési tárgyak

A természetes világítást Aalto — különösen nagy fesztávolságú terek esetében — sokféle újszerű felülvilágító szerkezettel oldotta meg (41., 43., 66., 67. stb. kép). A mesterséges világítás lámpatestei céljára sok fantáziával dekoratív lámpatesteket tervezett (83. kép). Berendezési tárgyak egész sorát alkotta meg többféle anyagból. Közülük a különféle alakú üvegvázák különösen figyelemreméltók (84. kép).

Plasztikák, festmények

Szoboralkotásai közül a Suomossalmi emlékművet kell megemlítenünk, amely lényegében egy hatalmas kiülésű konzol. — Tervezett tájat ábrázoló reliefeket fából, amelyek előcsarnokok falait díszítik.

Festői tevékenysége absztrakt jellegű, és kiváló színérzékről tanúskodik.

Aalto – mint a bevezetőben említettem – nem törekedett arra, hogy elveiből, nézeteiből, alkotási módszer eiből más nagy építészekhez hasonlóan összefüggő elméleti művet szerkesszen. Sok száz feladattal foglalkozott tervpályázat, avagy kiviteli terv formájában, és így el sem képzelhető, hogy ilyenfajta mű megírására időt szakíthatott volna. Elvei, amelyek munkássága alapjául szolgáltak, sohasem voltak merevek, dogmatikus jellegűek, hanem mindenkor rugalmasaknak bizonyultak. Viszonylag kevés számú előadása, tanulmánya híven tükrözi felfogását az építészet céljáról, feladatairól, eszközeiről, eredményeiről, továbbá elképzeléseiről. — Amerikai egyetemi működéséhez feltehetően készített jegyzeteket, amelyeket azonban – tudomásom szerint – sehol sem közölt. Ha építészméleti kérdésekről faggatták, válasza csak annyi volt: „én építék”.

Aalto fontosabb cikkeit, előadásait a Synopsis című műben gyűjtötték össze. Az Oslóban 1938-ban megrendezett északi építész-napok keretében A szerkezetek és építőanyagok hatása az építészetre címen tartott előadást. Ebben elmondotta, hogy a régi időkben a természetben található építőanyagok kizárólagos és közvetlen felhasználása szabott határt az építészeti alkotásoknak. A fejlődés folyamán ezeken kívül kisebb-nagyobb mértékben megoldozott, illetve bizonyos technológiai műveletekkel gyártott anyagokat is felhasználtak már, tehát az építőipar maga szerkesztette, készítette anyagait, alkotta meg módszereit. Így az építészet fejlődése során mindig új építőanyagok, új, egyre változó szerkezeti megoldások, formák keletkeztek. Ahhoz azonban, hogy az építész megfelelhessen mai feladatának, és az építéssel kapcsolatos problémákat humánus, szociális, gazdasági és pszichológiai vonatkozásban is jól oldhassa meg, egyfajta szabadságra van szüksége. Ezért mindenképp meg kellett szabadulnia egyrészt bizonyos begyökeresett stílushagyományoktól, másrészt a modern építészet felületes megítéléséből származó „egységesítésben” mutatkozó akadályoktól. Az iparilag gyártott építési anyagok és módszerek növekvő számával bővült a lehetősége annak, hogy ezeket különbözőképpen variálják, és ezáltal az építész a tervezésben is megkapta azt a „szabadságot”, amit Aalto olyan fontosnak tartott. — Aalto ebben az előadásban többek között kifejtette, hogy milyen fontos lépést jelentett az építőipari szerkezetek fejlődésében a szigetelési problémák megoldása vízzel, víznyomással, a levegőszennyezés ártalmaival szemben. A kishajlású tető alkalmazása megszabadította az építészeket attól, hogy a tetőidom kényszere alatt tervezzenek. Nagy jelentőségű az épületgépészet berende-

zéseinek korszerűsítése is. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy az embereket közelebb hozzák egymáshoz nemcsak épületekben, épületcsoportokban, hanem kisebb-nagyobb településekben, városokban is. A városrendezésben is hangsúlyozza Aalto az építész „mozgási szabadságának” szükségességét, amelynek az előírások kötöttségei gyakran gátat szabnak. Szerinte túl sok a szabály az építési vonalak, teleknagyságok, telekhatárok, párkánymagasságok megszabása tekintetében. Betartásuk gúzsba köti a városrendezők alkotóképességét, elgondolásaik szabad érvényesülését, és korlátozza őket abban, hogy feladatukat az építészeti valódi céljának megfelelően oldják meg mind gyakorlati, technikai, mind esztétikai szempontból. Véleménye szerint ezeket a kérdéseket széles körű vita keretében kellene megvizsgálni, hogy a velük kapcsolatos tanulságokból konkrét eredményeket, irányelveket lehessen leszármazni. Jelentősnek tartja, hogy az egyes országokban az építészeti soraiból alakult haladó csoportok tagjai elszántan harcoljanak az építészeten belül a technika emberibbé tételéért. Szerinte ugyanis a művészetben is elsősorban az a kérdés, hogy van-e benne humanitás vagy nincs. A pusztá formá avagy részletforma önmagában még nem jelent humánmot. Sok a modernnek mondott épület, de – mondja Aalto – jóval kevesebb az olyan, amely az embernek valószínűs életérzést adna.

Az építészeti humanizálásának gondolata egyébként is állandóan foglalkoztatta. 1940-ben a *Technology Review*-ban is erről a témáról írt. Napjaink épületeit általában rendeltetésük, funkciójuk határozza meg. Szerinte a funkcionalizmus irányzata kétségkívül az elmúlt évtizedek egyik legjelentősebb vívmánya az építészeti területén. Mivel azonban az építészeti minden emberi tevékenység szintézise, nem elegendő, ha az épületek csak műszaki szempontból funkcionálisak. Az építészeten az anyagi világ és az emberi élet között kell összhangot teremtenie, ezért a funkcionalizmust ki kell terjeszteni fizikai, pszichológiai vizsgálatokkal. Utal a viipuri könyvtár és a paimitói szanatórium tervezésére, illetve építésére során végzett vizsgálatainak jó eredményeire.

Mai életünk mechanizálódását a demokrácia jelentős tényezőjének ítélte abban az előadásban, amelyet a Royal Institute of British Architects (R. I. B. A.) 1957. évi ülésén tartott. Szerinte ez az egyetlen módja annak, hogy a társadalom minél több tagjának egyre többet nyújthassanak a technika vívmányaiból. Ugyanakkor azonban kétségtelen, hogy a szabványosítás sok tekintetben a minőség rovására mehet. Vannak azonban a racionalizálásnak, a szabványosításnak olyan lehetőségei, amelyek az emberek hasznára válnak. Olyan rugalmas szabványosításhoz kell eljutnunk – hirdeti Aalto –, amely nemcsak a létfenntartást biztosítja, hanem a szellemi színvonalat is emeli, amely nem az ember felett uralkodik, hanem amellyel az ember rendelkezik, és így az embernek többet képes adni. A helytelen racionalizálás, a gazdaságosság fogalmának hibás értelmezése, díszítő elemek céltalan alkalmazása azonban Aalto véleménye szerint kulturálatlan épületekhez, tágabb értelemben kultúra nélküli társadalomhoz vezet. Éppen ezért szerinte egyszerű, szerkezetileg megfelelő, felesleges díszek nélküli épületek építésére kell törekedni, amelyek a társadalom minden tagja részére harmonikus életkörülményeket biztosítanak.

Aaltót a világháború alatt és annak befejezése után élénken foglalkoztatta az újjáépítés számos problémája. Erről a *Magazine of Art* című angol folyóiratban 1940-ben írt cikket. Úgy véli, a háború pusztításai után minden országban az újjáépítés lendülete vált szinte

szimbólumává a népek élni akarásának. Nézete szerint Finnország volt a legalkalmasabb arra, hogy ott kísérletezzenek, és kutatási eredményeiket, tapasztalataikat másoknak is rendelkezésére bocsássák. A többi országnak pedig kötelessége, hogy ezeket saját tapasztalatokkal egészítsék ki annak érdekében, hogy nemzetközileg felhasználhatók legyenek. Az újjáépítést a normális ütemű fejlődéstől az időbeli kötöttség, a sürgősség különbözteti meg. De ennek általában nem szabad provizóriumok építésében megnyilvánulnia, mert az mindenképpen gazdaságtalan. Aalto azt vallja, hogy az újjáépítést úgy kell megszervezni, hogy eredményeivel elsősorban a lakosság legközvetlenebb szükségleteit elégítsék ki. A rendszer azután – a provizórium lerombolása nélkül – úgy bővüljön, hogy egy művelt társadalom mindennemű igényének is megfeleljen. Mindenekelőtt azt hangsúlyozza, hogy a tervezés alkalmazkodjon a népesség háború előtti színvonalához. Az épületek felépítésének, illetve felszerelésének megvalósítását több lépcsőben javasolta. A lakásszükségletre való tekintettel – hirdeti Aalto – az építés első fázisában a legegyszerűbb szükségleteket kell kielégíteni, azaz falakat, tetőt kell építeni, majd a fűtésről, világításról kell gondoskodni, végül jobb egészségügyi berendezésekre is szükség van. A következő fázisban már jobb anyagokat használjanak fel, hogy végül is az épületek a modern város minden tekintetben korszerű egységévé válhassanak. Ennek a rendszernek az érvényesítése természetesen jól átgondolt tervezést követel mind városrendezési, mind műszaki, illetve pénzügyi tekintetben.

Aalto a *Werk* című folyóirat 1959. február havi számában *Építészet és absztrakt művészet* címen közölt cikket. Ebben elsősorban arról írt, hogy – bár az építészetten kívül maga is fest és szobrászkodik – nem vonakodik attól, hogy művészetről beszéljen, sőt arról bírálatot mondjon annak ellenére, hogy nem rendelkezik azzal a pártatlansággal, mint azok a művészeti kritikusok, illetve művészetelmélettel foglalkozó szakértők, akik maguk nem művészek. — Az absztrakt művészeti formák a modern építészetnek kétségkívül sok ösztönzést adtak, ha nem is közvetlen úton. Továbbá az építészet is hatott az absztrakt művészetre. Sok szó esik mostanában arról, hogy az új építészetben a festészet és a szobrászat alkotásainak tágabb teret kellene biztosítani. Igaz, hogy például az építészetben az elmúlt századokban a három művészeti ág együttműködése folytán sok jelentős alkotás keletkezett, de véleménye szerint az építészet és a művészet többi ágának kérdése ma sokkal inkább összetett kérdés, mint akkoriban volt. Aalto azt vallja, hogy a művészetben olyan egységre kell törekedni, amelynek gyökerei mélyebbre nyúlnak, mint a különféle művészeti ágak felületes egyesítése.

Aalto a továbbiakban kifejti, hogy ha valamilyen építészeti feladatot kap, elsősorban a megvalósítás kérdései foglalkoztatják, amelyek az emberi, szociális, műszaki és gazdasági, valamint pszichológiai igényekkel függnek össze. Ez a problémák olyan tömegét jelenti, amelyek racionális módszerekkel – éppen komplexitásuknál fogva – egyszerre nem oldhatók meg, sőt veszélyeztetik az építészeti alap gondolat kibontakozását. Aalto személy szerint ilyenkor átmenetileg „elfelejti” az igények sokrétű halmazát, és ösztöneitől vezetve rajzol – amit talán absztrakt művészetnek lehet nevezni –, eközben alakul ki a mű alap gondolata. Ez az alkotási módszer meggyőződése szerint minden művészeti ágra érvényes, és olyan, lényegében absztrakt kiindulópontot ad, amelyet a későbbiekben a tudás, a tapasztalat és az érzelmek befolyásolnak és fejlesztenek tovább.

Alvar Aalto a modern építészet úttörőinek kiváló, eredeti egyénisége. Hosszú pályafutása során mindvégig hű maradt kezdetben kialakított elveihez, amellet munkáival mindig újat, meglepőt alkotott. Megoldásait a feladatok jellegéhez szabta akár Finnországban, akár a világ más táján épített. Bár a földrajzi viszonyokhoz, a környezethez és az egyes nemzetek igényeihez egyaránt alkalmazkodott, a finn tájat nagy kiterjedésű erdőivel, tavaival, szikláival, széles horizontjával – mint ősforrást – mindenhová magával vitte. Arra törekedett, hogy az életet és az építészetet egységgé formálja, és szerinte minden építésznek tehetségét, erkölcsi erejét erre a célra kell fordítania.

Első műveit minden kötöttség, konvenció nélkül alkotta meg. Újat hozott már ezekben is. A funkcionális alaprajzok mellett már itt érvényesítette eredeti elgondolásait: a viipuri könyvtárepület rendeltetéséhez igazodó tereinek szellemes kapcsolatát, a természetes világitás célját szolgáló szerkezeteket, az előadóteremnek a jó akusztika érdekében tervezett hullám famennyezetét, a paimiöi szanatórium jól kiérlelt részletmegoldásait. A későbbiek során a szigorúan racionális gondolkodás derékszögű formáitól egyre inkább egy organikusabb felfogáshoz és a természethez közelebb álló formákhoz közeledett. Szinte minden munkájával kísérletezett, vállalva a kísérletezés minden kockázatát. A szemléletváltás, illetve ennek nyomán az egyéni stílusváltás nála nem a mindenáron újat akarás gondolatából fakadt, hanem a feladatok minél tökéletesebb megoldása érdekében. Aalto műveiben a „formák kibővítésének” szándéka olyan eredményekhez vezetett, amelyeknél a belső téralak, a különleges tömegforma egymással és a rendeltetéssel pontosan egybevág. Felismerte Finnország, az egyes régiók, települések szerkezetének összefüggéseit és átfogó rendezésük fontosságát.

Tudta, hogy az egyes épületek természeti vagy épületkörnyezetben mutatkoznak meg teljes valójukban, ahol hatásuk megsokszorozódik. Ez a gondolat vezette a városok különböző rendeltetésű központjainak megtervezésénél is.

Sorra nyerte a pályázatokat, mert a finn szakemberek tevékenységét támogatták, felismerték az építész tehetségét és korlátlanul megbíztak benne. Azt az alkotói szabadságot, amelyet Aalto hazájában élvezett – mondja róla Siegfried Giedion –, más demokratikus országban nem kapta volna meg, mert ott csupán megalkuvások árán tudta volna elgondolásait megvalósítani. Jellemző, hogy Aalto alkotásait a közvélemény kisebb ellenállással fo-

gadta, mint sok kortársáét. Ez feltehetően a művein is megmutatkozó humánus felfogásának tulajdonítható. Munkásságára nemcsak finn elődei hatottak, hanem Nyugat-Európa, Amerika művészei is, akikkel szoros kapcsolatot tartott fenn.

Aalto a konvencionális építőanyagokon, a termésköveken és az égetett agyagtéglákon kívül a vasat és a vasbetont is felhasználta műveiben. A faépítésnek – amelynek lehetőségeit látszólag már kimerítették – ötletgazdag, az anyag tulajdonságaihoz szabott szerkezetekkel, formákkal új lendületet adott, ami nevét szorosan összekapcsolta a fával. A fát szinte újra felfedezte az építészet számára. Előszeretettel használta fel épületein a vörösréz is – hiszen a réz szintén az ország nyersanyagai közé tartozik –, amely jól emeli ki a természetes anyagok meleg tónusait. Épületeinek fontos eleme az üveg sokrétű alkalmazása. Az üvegipar hazájában ugyancsak fejlett.

Nagyvonalúság, a feladathoz alkalmazkodó megoldások, ötletgazdagság, mélységes humanizmus jellemzik Aaltónak, a városrendezőnek, az építésznek, a bútortervezőnek, a szobrásznak és a festőnek a tevékenységét.

Ezt tükrözi kiállításainak sikere is. 1930-tól 1969-ig több ízben tartottak Aalto műveiből Helsinkin kívül Európa és Amerika számos nagyobb városában (Párizs, Zürich, London, Moszkva, Firenze, illetve San Francisco, New York stb.) kiállítást.

A finn építészetet természetesen nem egyedül Alvar Aalto képviseli. Az őt követő tehetséges építészgeneráció tagjai nem utánpótlói voltak Aaltónak, hanem munkáját több irányban fejlesztették tovább. Elévülhetetlen érdeme, hogy a 30-as években a modern építészet egyoldalú anyagi funkcionalizmusát az emberhez közelebb álló szellemi vonásokkal bővítette, és ezzel a fejlődésnek olyan friss, új áramlatát ébresztette, amely nemcsak Nyugat-Európa, hanem az egész világ építészeire hatással volt.

Fontosabb tervpályázatok

- 1927 Könyvtárepület Viipuriban
1927–28 A mezőgazdasági szövetkezet székháza és a színház Turkuban
1928 Nyaralóházak Aittában
1928 Tüdőbeteg-szanatórium Paimióban
1934 Kiállítási csarnok Helsinkiben
1935 A párizsi világkiállítás finn pavilonja
1936 Múzeum Tallinban (Észtország)
1938 A New-York-i világkiállítás finn pavilonja
1940 Az Erottaja tér kialakítása és forgalmi terve Helsinkiben
1948 Helsinki kulturális és közigazgatási központja
1949 A műszaki egyetem beépítési terve Otaniemiben
1950 Templom Lahtiban
1950 Temetőkápolna, Malm (Helsinki)
1950 Tanácsház Säynätsalóban
1950 A pedagógiai egyetem épületei Jyväskyläben
1951 Színház Kuopióban
1951 A Rautatalo üzletház Helsinkiben
1951 Temető, illetve temetőkápolna Lingbyben, Koppenhága mellett
1952 Püspöki templom Seinäjokiban
1953 Sport- és kongresszusi palota a Vogelweidplatzon (Bécs)
1955 Tanácsház Göteborgban (Svédország)
1955 Banképület Bagdadban (Irak)
1955–57 Tanácsház Göteborgban (Svédország)
1956 Göteborg főpályaudvarának felvételi épülete
1957 Lakótelep Kampementsbackenben (Svédország)
1958 Tanácsház Kirunában (Svédország)
1958 Képzőművészeti múzeum Aalborgban (Dánia)
1959 Múzeum Bagdadban (Irak)

- 1959 Operaház Essenben (NSZK)
 1959 Város- és kultúrközpont Seinäjokiban
 1962 Irodaépület és akadémiai könyvtár Helsinkiben
 1962 Kulturális központ Leverkusenben (NSZK)
 1964 Irodaház Hamburgban
 1965 Városközpont Castrop Rauxelban (NSZK)
 1966 Színház Wolfsburgban (NSZK)
 1966 A Societa Ferraro (Torino) üzemi és raktárépületeinek prototípusa
 1967 Egyházi központ Zürich-Altsettenben (Svájc)
 1970 Múzeum Shirazban (Irán)

Fontosabb kivitelezett munkák

- 1922 Ipari kiállítás Tamperében
 1922–23 Ikerlakóház Jyväskyläben
 1923–24 Többszintes lakóház Jyväskyläben
 1923–25 Munkásklubház Jyväskyläben
 1926–29 Templom Muuramében
 1927 Templomrestaurálás és harangtorony Pykkönmäkiben
 1927–28 Mezőgazdasági szövetkezeti székház és színház Turkuban
 1927–28 Többszintes lakóház Turkuban
 1927–29 Hazafias szövetségek székháza Jyväskyläben
 1927–29 A Turun Sanomat újság épülete Turkuban
 1929 A 700 éves Turku kiállítása Turkuban
 1929–33 Tüdőbeteg-szanatórium Paimióban
 1930–31 Cellulózgyár Ouluban
 1930–35 Községi könyvtárépület Viipuriban (Viborg)
 (A II. világháború idején tönkrement)
 1933 A paimiói szanatórium személyzeti lakóházai
 1933 A paimiói szanatórium orvoslakóházai
 1934–36 Az építész saját háza Munkkiniemiben
 1936–37 A világkiállítás finn pavilonja Párizsban
 1936–39 Cellulózgyár Sunilában (I. építési ütem)
 1937 Savoy-étterem Helsinkiben
 1937–38 Gyári vezető lakóháza Sunilában
 1937–39 Két- és háromszintes lakóházak (sorházak) Sunilában
 1938 A mezőgazdasági kiállítás erdészeti pavilonja Lapuában
 1938 Anjala papírgyár Inkeroinenben
 1939 A New York-i világkiállítás finn pavilonja
 1938–39 Elemi iskola Inkeroinenben
 1938–39 Többszintes lakóházak (sorházak) az Anjala papírgyár dolgozói, illetve mérnökei számára Inkeroinenben

- 1938–39 Villa Mairea Noormarkkuban
 1938–40 Teraszház Kauttuában
 1939–45 Többszintes lakóházak Karhulában az Ahlström gyár dolgozói részére
 1944–45 Az Ahlström mechanikai üzem Karhulában
 1944–47 A Strömberg számítógépgyár Vaasában
 1944–47 Sorházak a Strömberg gyár dolgozói részére Vaasában
 1945 Az Artek kiállítási pavilon Hedemorában (Svédország)
 1945–46 A varkausi fűrészüzem bővítése
 1945–46 Családház lakótelep Varkausban
 1946 Családi ház Pihlavában
 1947 A Johnson kutatóintézet épületei Avestában (Svédország)
 1947–48 A M. I. T. diákotthon Cambridge-ben (Massachusetts, USA)
 1949 Az Ahlström gyár raktárai Karhulában
 1949–50 Sportcsarnok Otaniemiben
 1950 Tanácsház Säynätsalóban
 1951 Az Erottaja pavilon Helsinkiben
 1951 Az Enso-Gutzeit papírgyár Kotkában
 1951 Családi ház Ouluban
 1951–52 A Typpi OY szulfátgyár Ouluban
 1951–52 Lakóház a Typpi OY gyár dolgozói részére
 1951–53 Az Enso-Gutzeit papírgyár Summában
 1951–54 Papírgyár Kelet-Pakisztánban
 1951–54 Cellulózgyár Sunilában (II. építési ütem)
 1951–54 Háromszintes lakóházak (sorházak) Sunilában
 1952 A finn mérnökök szövetségének székháza Helsinkiben
 1952 Az Enso-Gutzeit gyár klubháza Kallvikban
 1952–54 Lakótelep a nyugdíjintézet dolgozói részére Munkkiniemiben
 1952–56 A nyugdíjintézet székháza Helsinkiben
 1952–57 A pedagógiai egyetem épületei Jyväskyläben
 1953 Az építész üdülőháza Muuratsalóban
 1953–55 A Rautatalo irodaház Helsinkiben
 1955 Az építész műteremháza Munkkiniemiben
 1955–57 Többszintes lakóház a berlini Hanza-negyedben (NSZK)
 1955–58 A kultúra háza Helsinkiben
 1955–64 A műszaki egyetem főépülete Otaniemiben
 1956 A velencei biennálé finn pavilonja (Olaszország)
 1956–58 Templom Vuoksenniskában (Imatra)
 1956–58 Villa Louis Carré, Bazoches-sur-Guyonne-ban (Franciaország)
 1957–61 Korkalovaara lakótelep Rovaniemiben
 1957–61 A Sunah Center kereskedelmi központ Avestában (Svédország)
 1958–60 Püspöki templom Seinäjokiban
 1958–62 Magas lakóház – Neue Vahr – Brémában (NSZK)

- 1958–63 Kulturális központ Wolfsburgban (NSZK)
 1959–61 Közép-Finnország múzeuma Jyväskyläben
 1959–62 Egyházi központ Wolfsburgban (NSZK)
 1960–61 Bevásárló központ Otaniemiben
 1960–61 Erőmű Lieksában
 1960–63 Hőtechnikai laboratórium Otaniemiben
 1962 Többszintes lakóházak Tapiolában
 1962–63 A műszaki egyetem hőközpontja Otaniemiben
 1962–64 Az Északi Bank irodaépülete Helsinkiben
 1962–66 Diákotthon Otaniemiben, Helsinki
 1962–75 Hangverseny- és kongresszusi épület (Finlandia-Talo) Helsin kiben
 1963–64 A nemzetközi oktatási intézet belső kialakítása New York-ban
 1963–65 Tanácsháza Seinäjokiban
 1963–65 A városi könyvtár épülete Seinäjokiban
 1963–65 A Vestmanland-Dala diákszövetség székháza Uppsalában (Svédország)
 1963–67 Város- és kulturális központ Rovaniemiben
 1964 Városközpont Jyväskyläben
 1965–68 Az északi ház Reykjavikban (Izland)
 1965–68 Könyvtárépület Rovaniemiben
 1965–68 Templom Detmerodéban (NSZK)
 1965–68 Schönbühl magas lakóházak Luzernben (Svájc)
 1965 A Mount Angel Benedictine College könyvtárépülete Mount Angelban (Oregon, USA)
 1965 A pedagógiai egyetem bővítése Jyväskyläben
 1966–67 Tanácsház Alajärviben
 1966–68 Egyházi központ Riolában (Olaszország)
 1967–69 Banképület Ekenäsben
 1967–69 Irodaépület és akadémiai könyvtár Helsinkiben
 1967–69 Családi ház Jyväskylä mellett
 1968–69 A műszaki egyetem víztornya Otaniemiben
 1969 Színház Seinäjokiban

Városrendezési munkák

(Regionális tervek, város-, illetve községközpontok, közigazgatási, kereskedelmi, kulturális, egyházi központok, lakótelepek tervei, amelyek a tervpályázatok, illetve a kivitelezett munkák között nem szerepelnek.)

36

- 1931 Stenius lakótelep Munkkiniemiben
 1941 Egy kísérleti városterv
 1941–42 A Kokemähi völgy regionális terve

- 1942–46 Várostervezési terv részére
 1944 Strömberg lakótelep Vaasában
 1944–45 Városrendezési terv Rovaniemi részére
 1947–53 Imatra regionális terve
 1950–55 Lappföld regionális terve
 1953 Imatra városközpont terve
 1955 Várostervezési terv Summa részére
 1956 Az oului egyetem telepítési terve
 1959–64 Városközpont Helsinkiben
 1964–66 Stensvik városterve
 1966 Gammelbacka kísérleti városterve
 1966 Várostervezési terv Pavia részére (Olaszország)
 1969 Schönbühl lakótelep Luzernben (Svájc)

Fontosabb előadások, cikkek

Rationalismen och människan
 (Ember és racionalizmus).

Form 1935, 7.

Utställningar

(Kiállításokról).

Byggmästaren 1937, 7.

Rakenteitten ja aineitten vaikutus nykyaikaiseen rakennustaitteeseen

(A szerkezet és az építőanyag hatása a modern építészetre).

ARK 1938, 9.

Post War Reconstruction

(Újjáépítés a világháború után).

Magazine of Art 1940, 6.

An Experimental Town

(Egy kísérleti város).

The Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, USA 1940.

European jälleerakentaminen tuo pinnalle aikamme rakennustaitteen keskeisimmän
 problemin

(Európa újjáépítése korunk építészetének központi kérdésévé válik).

ARK 1941, 5.; Costruzioni Casabella 1943, 3.

Finlands Arkitektförbunds standardiseringsarbete

(A finn Építészegylet szabványosítással kapcsolatos munkái).

Byggmästaren 1943, 1.

Fin de la machine à habiter

(A lakógép vége).

Metron 1946, 7.

- Un sanatorium pour tuberculeux en Finlande
(Egy tüdőbeteg-szanatórium Finnországban).
L'architecture française 1946, 62.
- Architettura e arte concreta
(Építészet és konkrét művészet).
Domus 1947, 223–225.; ARK 1948, 1–2.; Werk 1949, 2.
- Kulturi ja tekniikka
(Kultúra és technika).
USA, Suomi-Finland 1947, 3.
- L'architecture et l'art abstrait
Architettura et l'arte astratta
(Építészet és absztrakt művészet).
Domus 1947, 223–235; Werk 1959, 2.
- Zwischen Humanismus und Materialismus
(Humanizmus és materializmus között).
Baukunst und Werkform 1956, 6.
- R. I. B. A.-Annual Discourse, 1957
(Előadás a R. I. B. A. 1957. évi közgyűlésén).
The Royal Institute of British Architects Journal 1957, 5.
- Der Stadtplan von Imatra, Finnland
(Imatra városterve).
Werk 1959, 11.

Alvar Aalto munkásságának, eredményeinek elismerését az alábbi tudományos és műszaki intézmények tagságai, tiszteletbeli doktori címei és kitüntetései szemléltetik:

Hazai akadémiai tagság

- Suomen Akatemian Jäsen, 1955
Suomen Akatemian Puheenjohtaja, 1963–68

Professzori működés

- M. I. T. Cambridge, Massachusetts, 1946–48

Tiszteletbeli tagság

- The Royal College of Arts, London, Senior Fellow, 1950
Association per l'Architettura Organica, Roma
Instituto de Arquitetos do Brasil
Södra Sveriges Byggnadstekniska Samfund, 1957
The American Academy of Arts and Sciences, Boston, 1957
Accademia di Belle Arti, Venezia
Suomen Arkkitehtien Liitto, 1958

Norske Arkitekternes Landsforbund, Norvégia, 1959
The World Academy of Art and Science, Israel, 1963
Vestmanland-Dala Nation, Uppsala, Svédország, 1965
Colegio de Arquitectos del Peru, 1965
Suomen Insinöörien Liitto
The American Academy of Arts and Letters, 1968
The National Institute of Arts and Letters, 1968
The Royal Society of Arts, London

Levelező tagság

The Royal Institute of British Architects, 1937
The American Institute of Architects, Washington D. C., 1958
Bund Deutscher Architekten, 1966
Academia Nazionale dei San Luca, Olaszország
Academie d'Architecture, Paris

Egyéb intézmények tagsága

Kungliga Akademin de Fria Konsterna, Svédország
Koninklidje Vlaamse Academie, Hollandia
Det Kongelige Akademi før de Skønne Kunster, Dánia
Les Congrès Internationaux d'Architecture Moderne, Franciaország
Außerordentliches Mitglied der Akademie der Künste, Berlin, 1958
Pour le Mérite für Wissenschaften und Künste, Westdeutschland, 1969

Tiszteletbeli doktorátus

University of Princeton, USA, 1947
Teknilinen Yliopisto, Helsinki 1949
Norges Tekniske Hjskøle, Trondheim, 1960
Eidgenössische Technische Hochschule, Zürich, 1963
Politecnici di Milano, 1964
Columbia University, New York, 1964
Technische Hochschule, Wien, 1965
Teknillinen Yliopisto Jyväskylä, 1969

Kitüntetések

Chevalier de la Légion d'Honneur, Franciaország, 1939
Akademisk Arkitektfòrsnings Aeresmedaille, Dánia
Prins Eugen Medalj, Svédország
The Royal Gold Medal of Architecture, Nagy-Britannia, 1957
Kommendørskorset av Dannebrogen, Dánia, 1957
Sonning-priset, Dánia, 1962
The Gold Medal of the American Institute of Architects, 1963

Svenska Arkitekters Riksförbund, „Gold Cube”, Svédország, 1963
Cordón del Calli de Oro, Sociedad de Arquitectos Mexicanos, 1963
Bronzplakette, Freie Akademie der Künste in Hamburg, 1965
Medaglia d'Oro della Città di Firenze, 1965
Suomen Lajjonan Ritarikunnan Suurristi, 1965
Grande Ufficiale al Merito della Repubblica Italiana, 1966
Diplôme des Palmes d'Or du Mérite de l'Europe, 1966
Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan Puheenjohtajiston merkki purppuranauhassa, 1966
The Thomas Jefferson Medal (University of Virginia), 1967
Alvar Allon Kanniamerkki, Helsinki 1967
Litteris et Artibus Medal, Svédország, 1969
Grand Croix de l'Ordre du Faouon, Izland, 1972
Grande Médaille d'Or de l'Académie d'Architecture pour 1972, Paris

a) *Könyvek Alvar Aaltóról*

Neuenschwander, E. u. C.: Finnische Bauten: Atelier Alvar Aalto, 1950–51. Verlag für Architektur, Erlenbach—Zürich 1954.

Gutheim, F.: Alvar Aalto. New York 1960; Ravensburg 1960; Milano 1963.

Schildt, G., Mosso, L.: Alvar Aalto, Jyväskylä 1962.

Mosso, L.: L'opera di Alvar Aalto — Catalogo della mostra. Edizione di Comunità, Milano 1965.

Aalto Alvar Synopsis.

Malerei, Architektur, Skulptur. Birkhäuser Verlag, Basel und Stuttgart 1970.

Fleig, K.: Alvar Aalto, I. 1963, 1970, II. 1971. Verlag für Architektur Artemis, Zürich.

b) *Alvar Aalto tevékenységével foglalkozó könyvek*

Zevi, B.: Storia dell'architettura moderna.

Einaudi, Torino 1963.

Joedicke, J.: Geschichte der modernen Architektur.

Verlag Gerd Hatje, Stuttgart 1958.

Becher, A. J., Schlote, W.: Neuer Wohnbau in Finland.

Karl Krämer Verlag, Stuttgart 1958.

Kultermann, U.: Der Schlüssel zur Architektur von heute.

Econ, Wien-Düsseldorf 1963.

Knauer's Lexikon der modernen Architektur.

Hrsg. von Gerd Hatje, Droemersch Verlag, München—Zürich 1963.

(Ebben Alvar Aalto életpályáját L. Mosso írja le.)

Giedion, S.: Space, Time and Architecture.

Cambridge, USA 1941; Milano 1954, Brüssel 1954; Deutsche Ausgabe: Raum, Zeit, Architektur. Ravensburg 1964.

Benevolo, L.: Storia dell'architettura moderna.

Bari 1960; London 1970; M. I. T. Press Cambridge, USA 1970; Deutsche Ausgabe: Geschichte der Architektur des 19. und 20. Jahrhunderts. Callwey, München 1964.

Enciclopedia dell'architettura moderna.

Garzanti, Milano 1967.

(Ebben Alvar Aalto munkásságát L. Mosso ismerteti.)

Hoffmann, W., Kultermann, V.: Baukunst unserer Zeit.

Die Entwicklung seit 1850. Essen 1969.

Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest 1976.

Ezenkívül mintegy 40 cikk foglalkozik Alvar Aalto munkásságával a finn építészet ismeretetésével kapcsolatban.

Az alábbi építészeti szakfolyóiratok szentelnek egy-egy teljes különszámot Alvar Aalto tevékenységének:

Ark, 1944, 1-2; 1958, 1-2; 1959, 12.

Arkitekten, 1950, 8.

L'architecture d'aujourd'hui 1950, 29; 1967, 135.

Architectural Record 1959, 1.

Arquitectura (Madrid) 1960, 13.

Cvadernos de Arquitectura 1960, 39.

Chiesa e Quartiere 1965, 36.

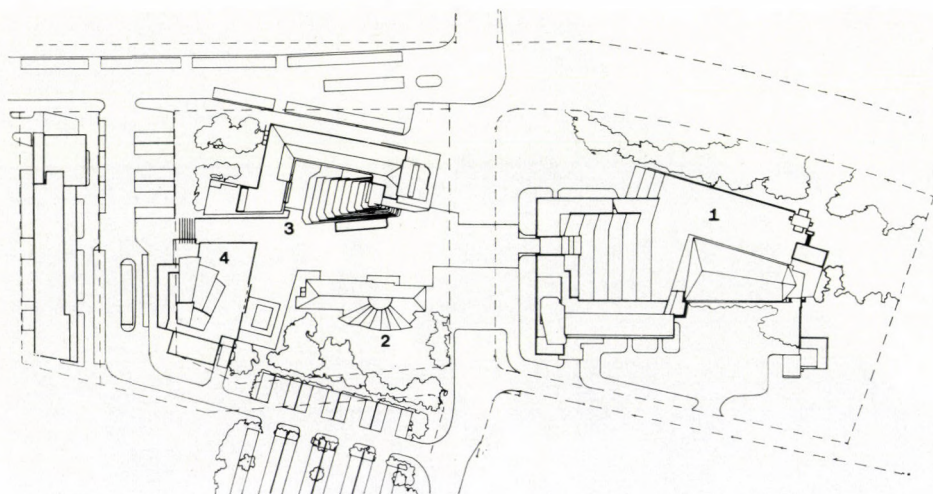
A fentiekén kívül a világ valamennyi számottevő építészeti folyóirata több mint 60 számban közöl tanulmányt Alvar Aalto egyes munkáiról, illetve tevékenységének jelentőségéről.

Az épületek felvételeit túlnyomó részben Finnország Építészeti Múzeuma (Suomen Rakennustaitteen Museo) bocsátotta rendelkezésemre, amiért ezúton is köszönetet mondok. Ahol a felvételek készítőinek nevét is megadták, egyúttal azt is közlöm.

P. Ingervo: 3., 5., 6., 24., 28., 29., 33., 47.; H. Havas: 9., 15., 18., 25., 44., 60., 65., 69., 73., 77., 78., 80.; G. Welin: 22., 34., 37., 63., 64.; S. Rista: 38., 40., 41.; K. Hakli: 46., 51., 55.; E. Mäkinen: 62., 66., 70.; Pietinen: 81., 82.; L. Mosso: 10., 76.; H. Ohlsen: 20.; R. Dahlström: 30., Heinonen: 36.; Fethulla: 54.; T. Barvel: 58.; Holström: 71., R. Kamunen: 72.; Roos: 74.; A 75. kép Hajnóczy Gábor felvétele.

1. Alvar Aalto arcképe

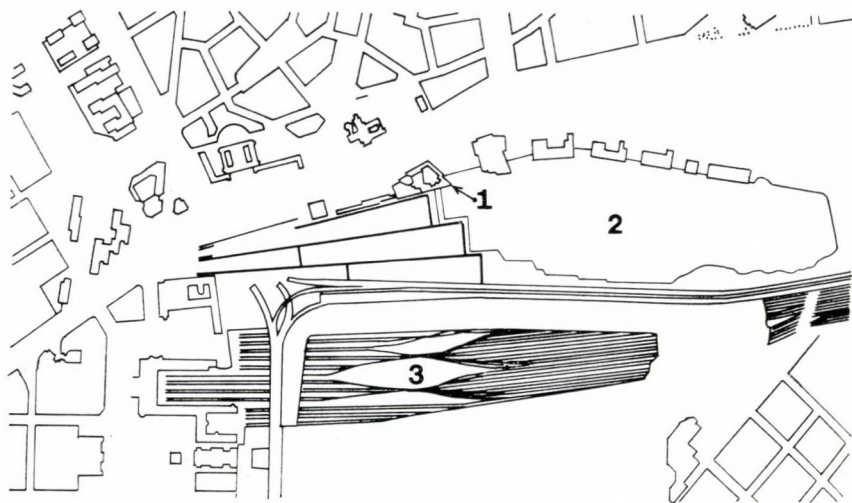

2. Sejnajoki városközpontjának helyszínrajza — 1: egyházi épületszoport, 2: könyvtár, 3: tanácsház, 4: színház

3. A sejnajoki tanácsház és egyházi központ, toronnyal

4. Helsinki új kulturális központjának helyszínrajza — 1: Finlandia-Talo, 2: Töölö-ló, 3: pályaudvar

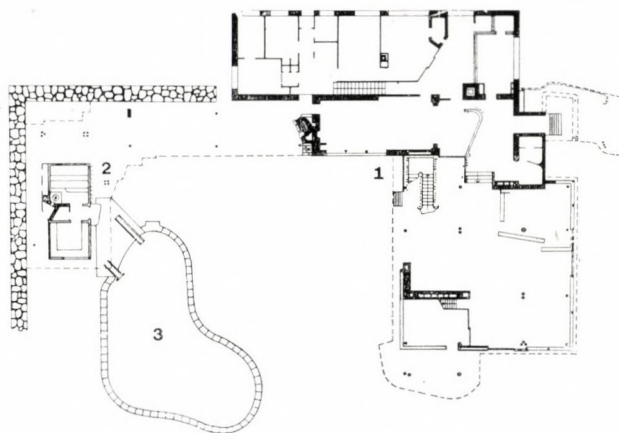
5. Helsinki tervezett kulturális központjának modellje

6. Alvar Aalto sajtó háza Helsinkiben

7. A Villa Mairea földszinti alaprajza — 1: lakóépület; jobb oldali bejárati csarnok, lakótér és étkezőhelyiség, mögöttük gazdasági helyiségek, 2: szauna, 3: úszómedence

8. A Villa Mairea Noormarkkuban

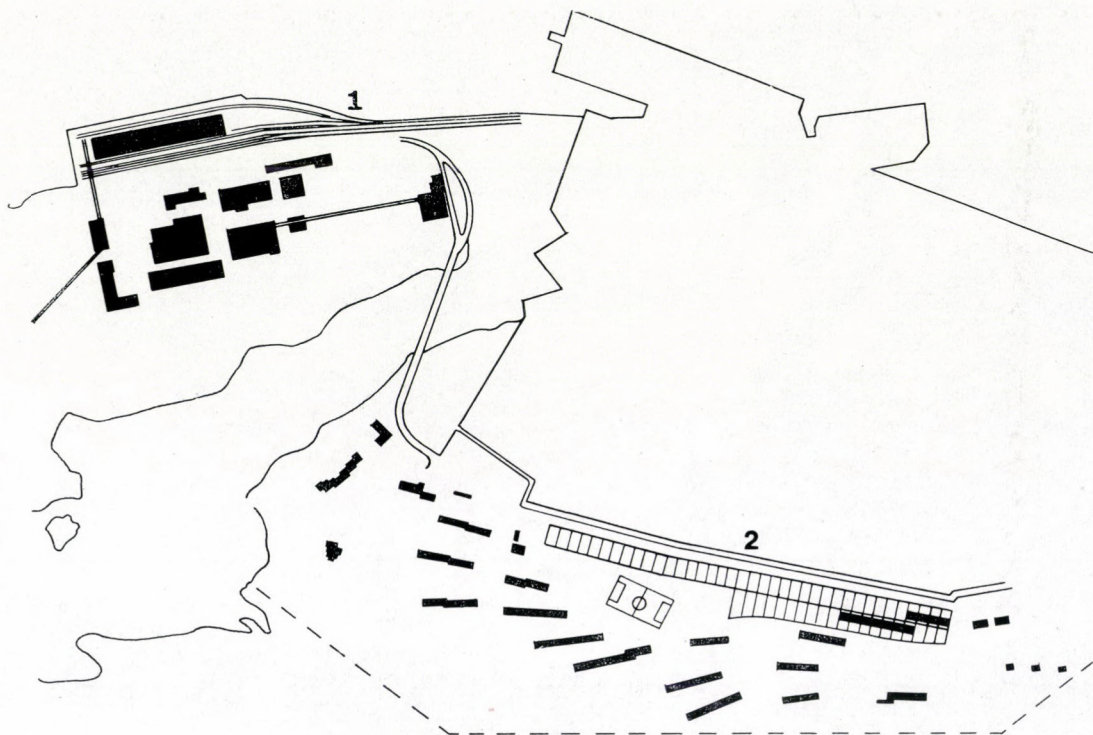

9. Alvar Aalto nyaralója Muuratsalóban

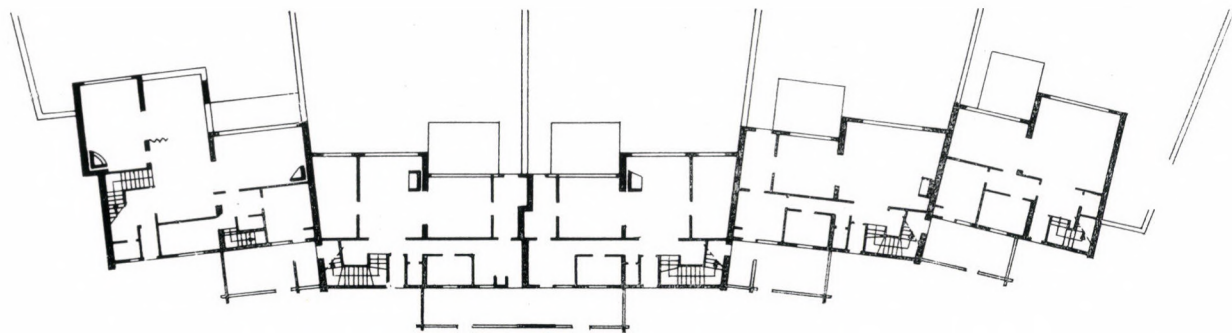

10. Alvar Aalto műteremháza Helsinkiben

11. A sunilai cellulózágyár és lakótelep helyszínrajza — 1: gyár, 2: lakótelep

12. A sunilai cellulózágyár mérnök-lakóházainak alaprajza

13. A sunilai lakóházak kertii oldala

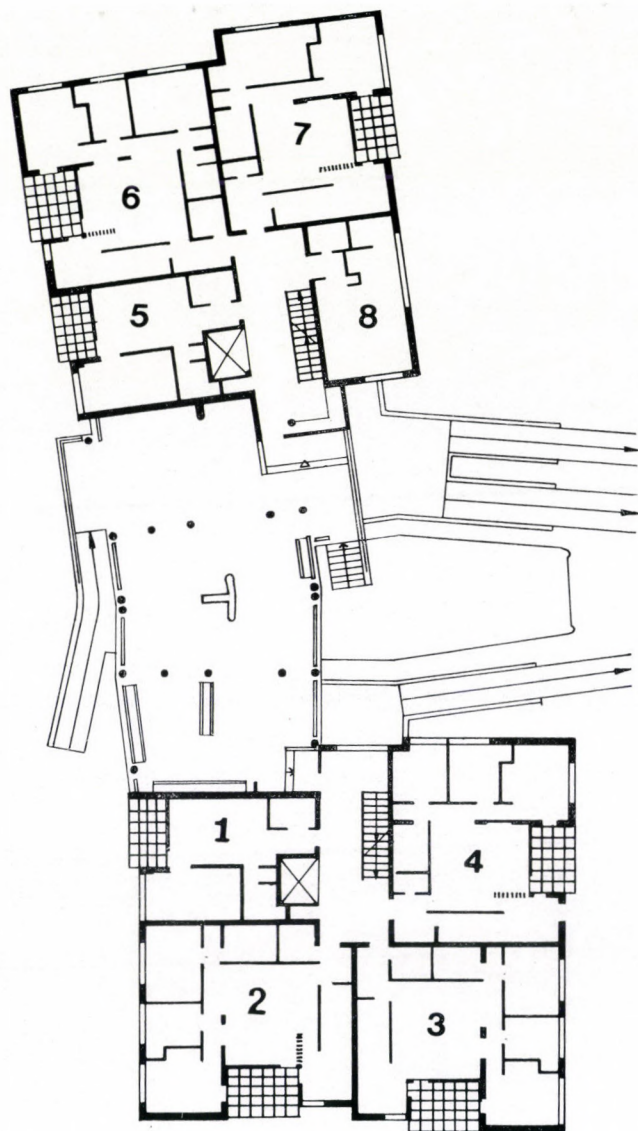
14. A Maison Carré Bazoches-sur-Guyonne-ban (Franciaország) –
Földszinti alaprajz

15. A Maison Carré Bazoches-sur-Guyonne-ban

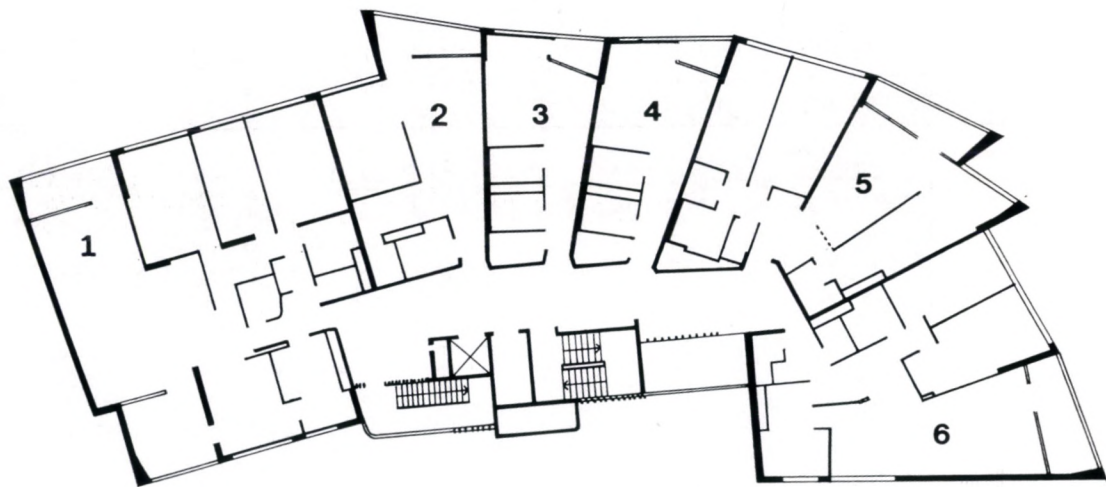

16. Teraszházak Kauttuában

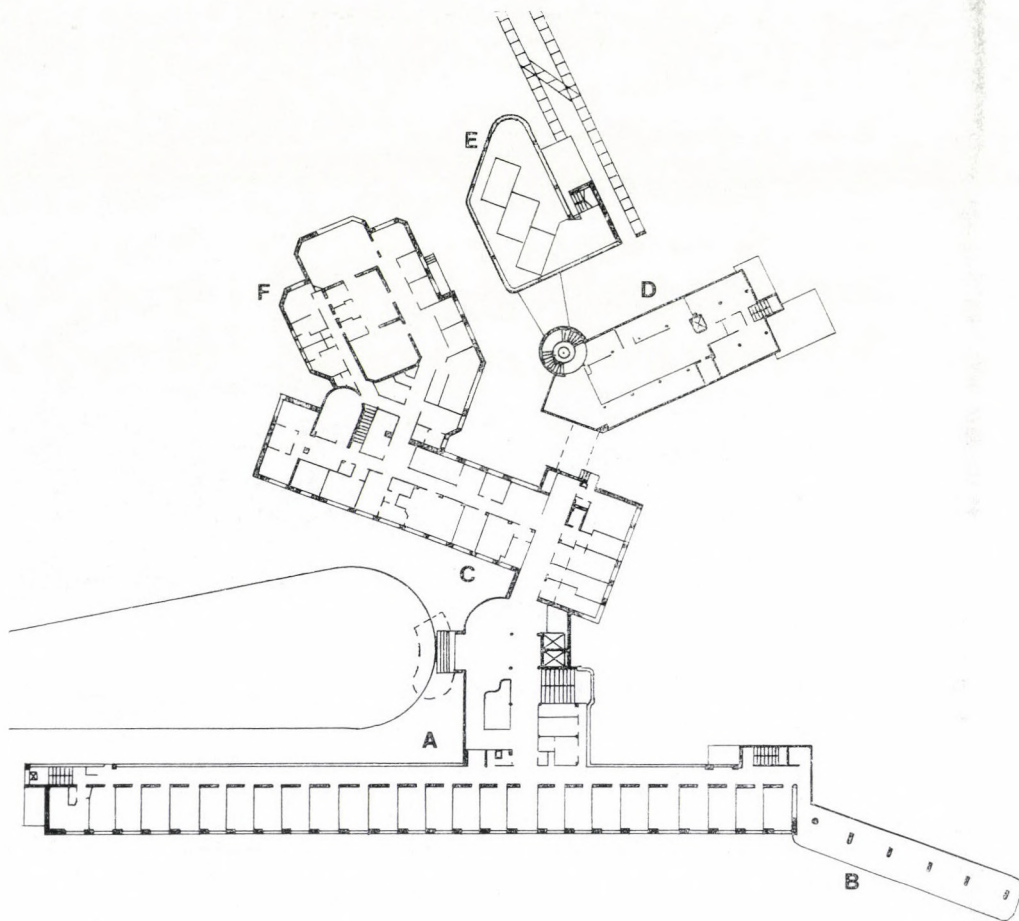
17. A berlini (NSZK) Hanza-negyed többszintes lakóházának földszinti alaprajza – 1–8: lakások

19. A luzerni (Svájc) többszintes lakóépületek általános emeleti alaprajza — 1–6: lakások

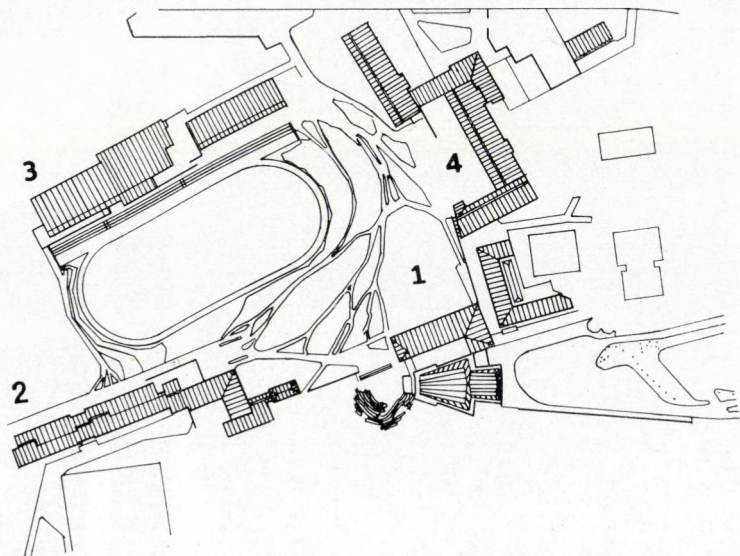

21. A paimiöi tüdőbeteg-szanatórium földszinti alaprajza —

A: betegszobák, B: fektetőterasz, C: közösségi helyiségek, D: műszaki és gazdasági helyiségek, E: garázs, F: kezelők, orvosi szobák

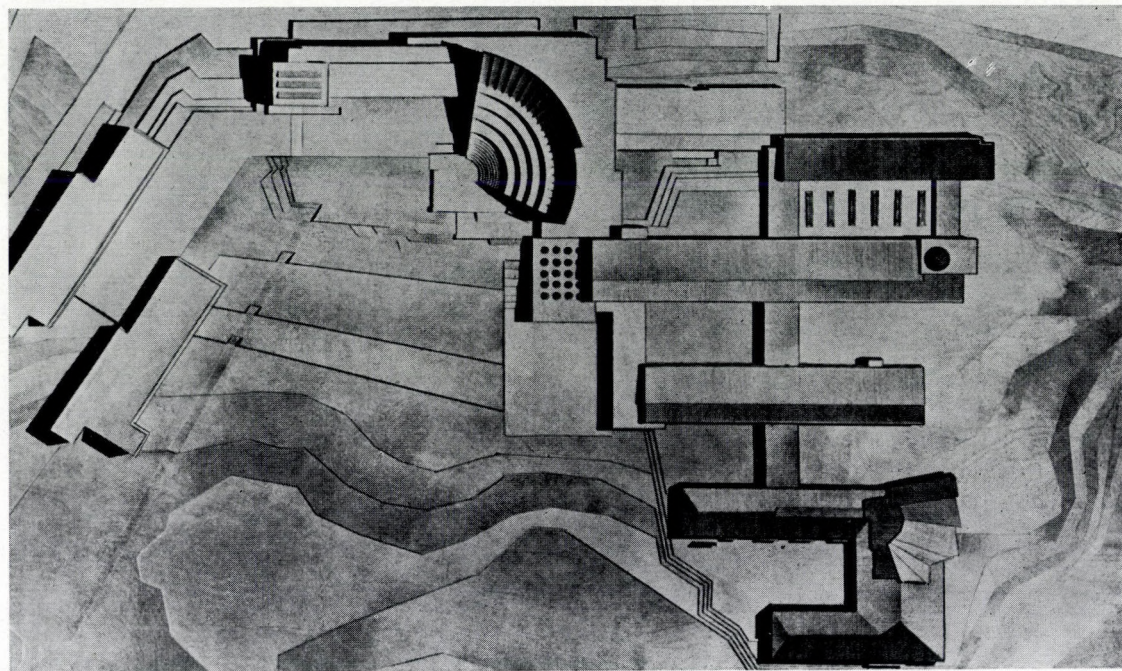
23. A jyväs kyläi pedagógiai egyetem telepének helyszínrajza — 1: főépület bejárattal, 2: kollégium és menza épülete, 3: tornaterem és fedett uszoda, 4: gyakorlati termek, tanterem és könyvtár

24. A jyväs kyläi pedagógiai egyetem

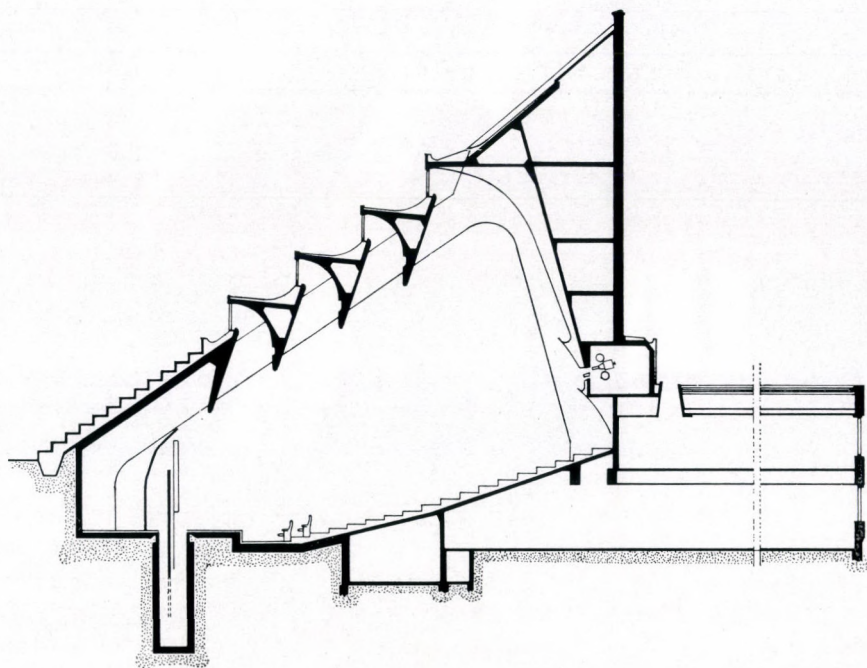

25. A jyväs kyläi egyetem főépületének előcsarnoka ▶

26. A műszaki egyetem Otaniemiben — Helyszínrajz

27. A műszaki egyetem Otaniemiben —
A nagy előadóterem metszete

28. A műszaki egyetem főépülete Otaniemiben

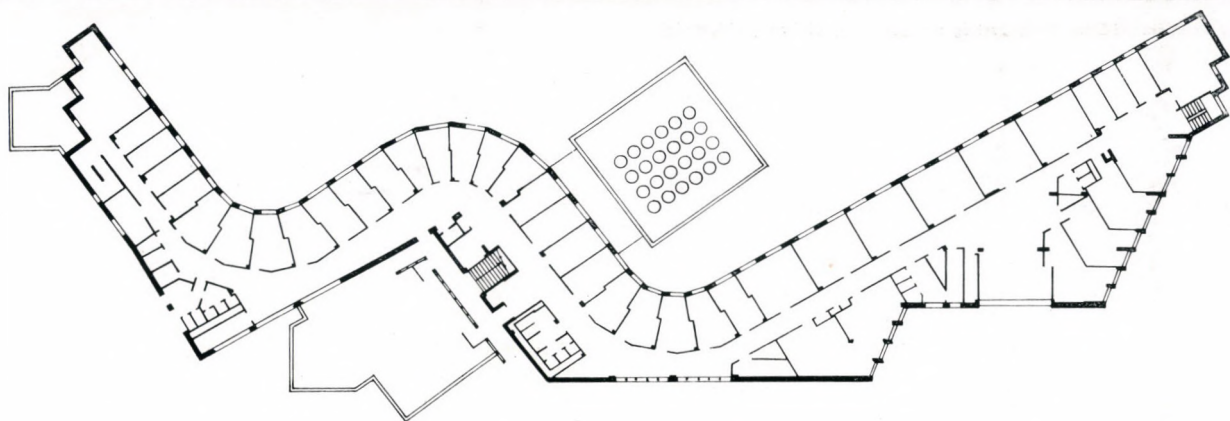
29. A műszaki egyetem Otaniemiben — A nagy előadóterem

30. A Vestmanland-Dala diákszövetség székháza Uppsalában (Svédország)

31. M. I. T. Senior Dormitory épülete Cambridge-ben (USA)

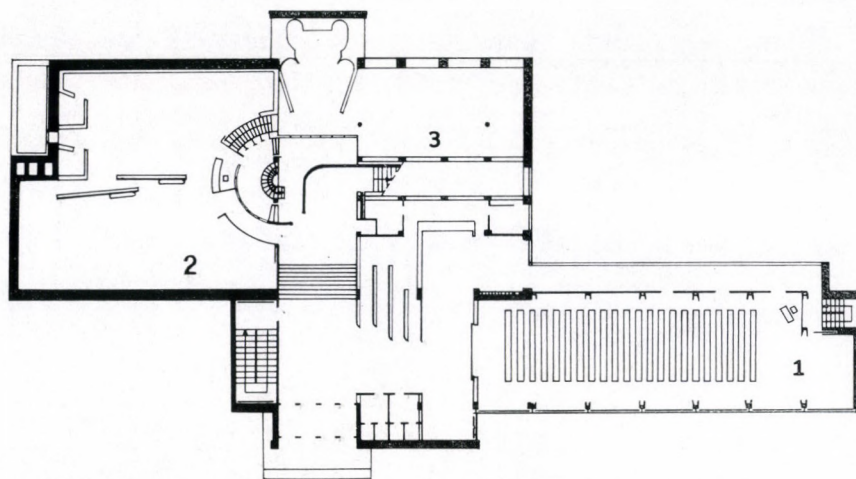
32. M. I. T. Senior Dormitory épülete Cambridge-ben (USA) — Alaprajz

33. A műszaki egyetem diákolthóna Otaniemiben

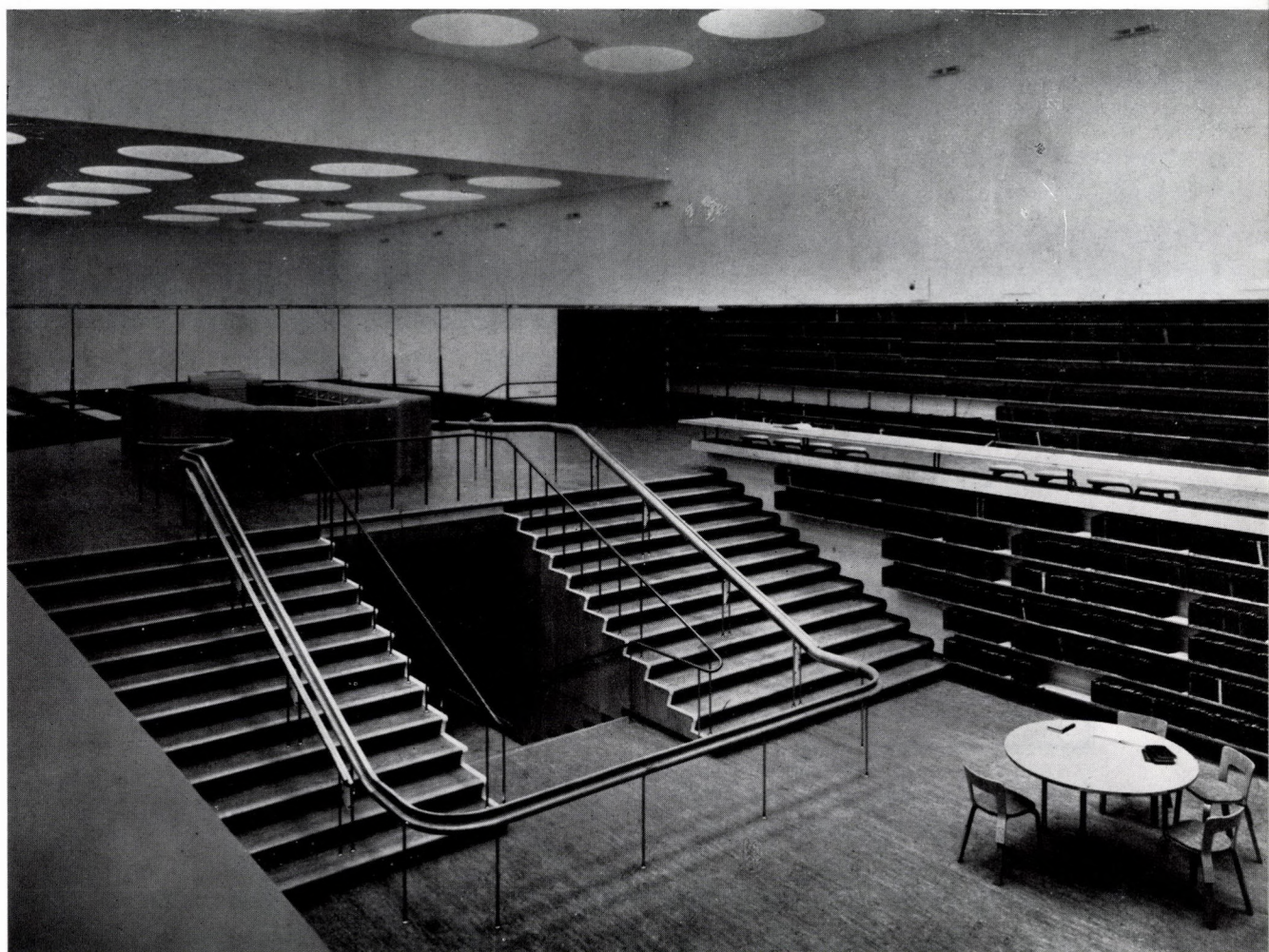
34. A viipuri könyvtárépület

35. A viipuri könyvtár épületének bejáratí alaprajza — 1: előadóterem, 2: olvasóterem, 3: ifjúsági könyvtár

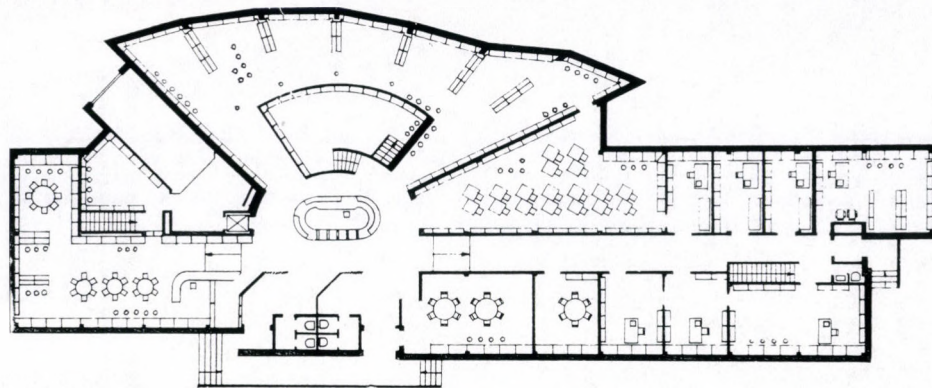
36. A viipuri könyvtárépület előadóteremének
famennyezete ▶

37. A viipuri könyvtárépület belső képe ▶

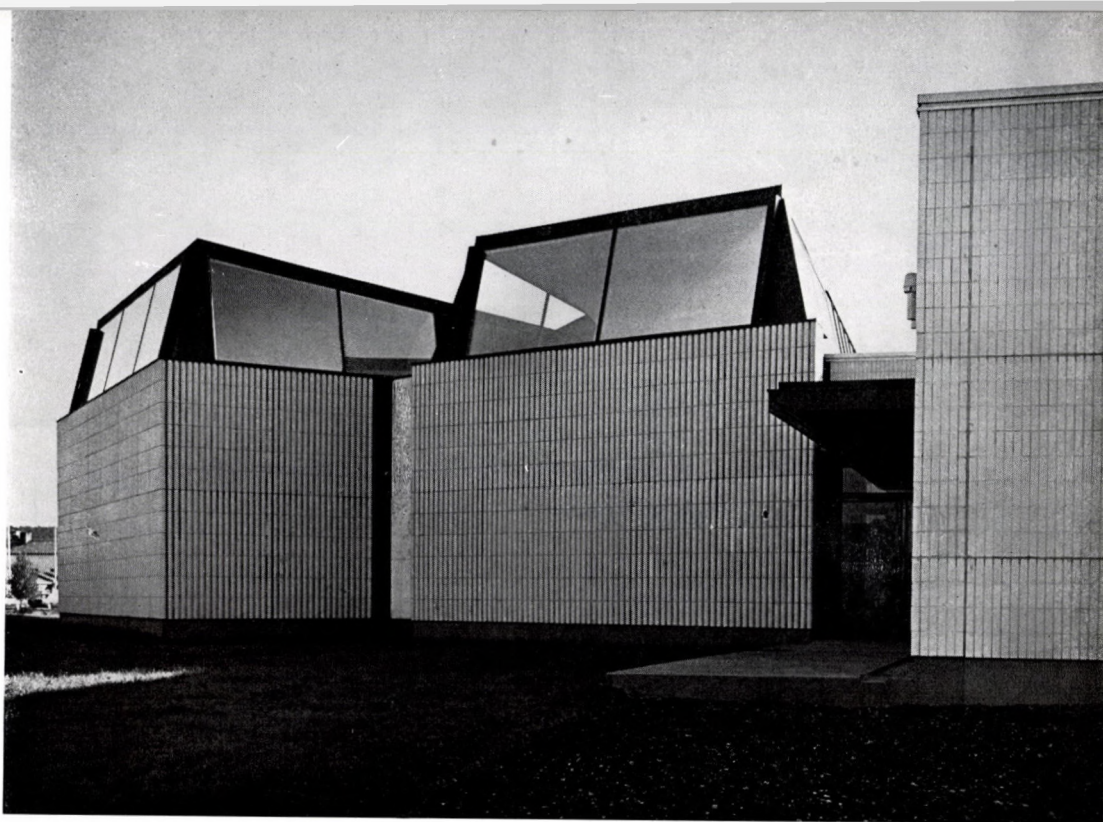

38. A seinäjoki könyvtárépület

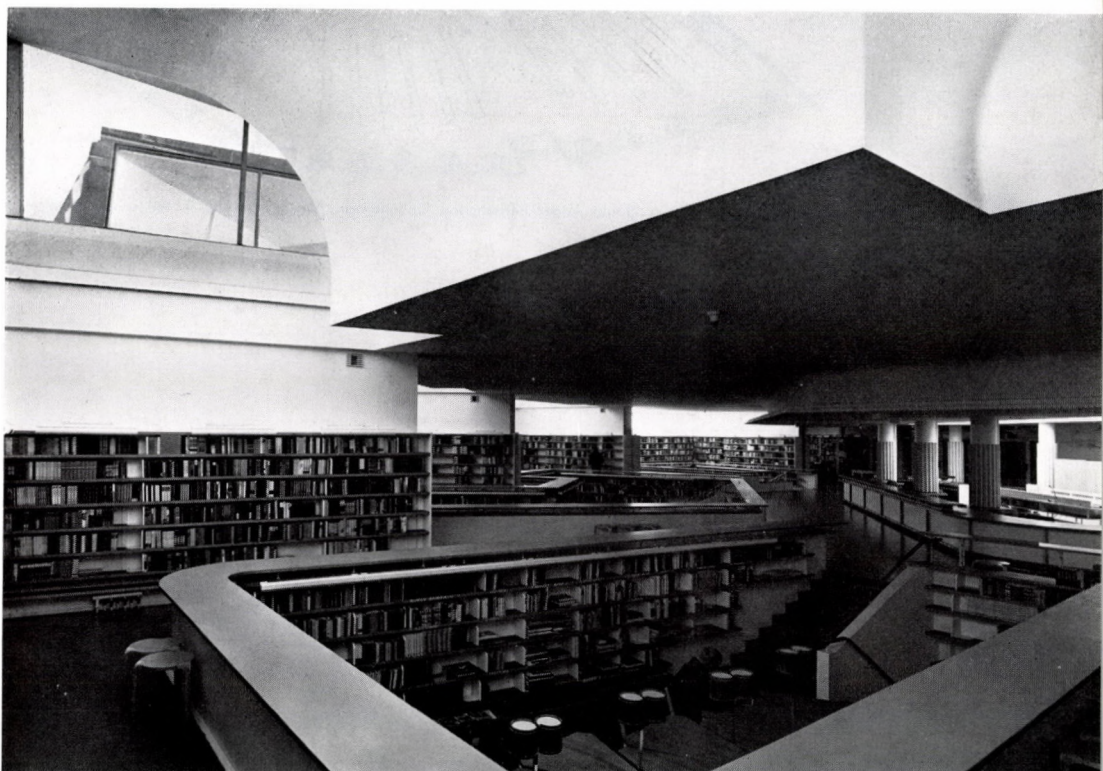

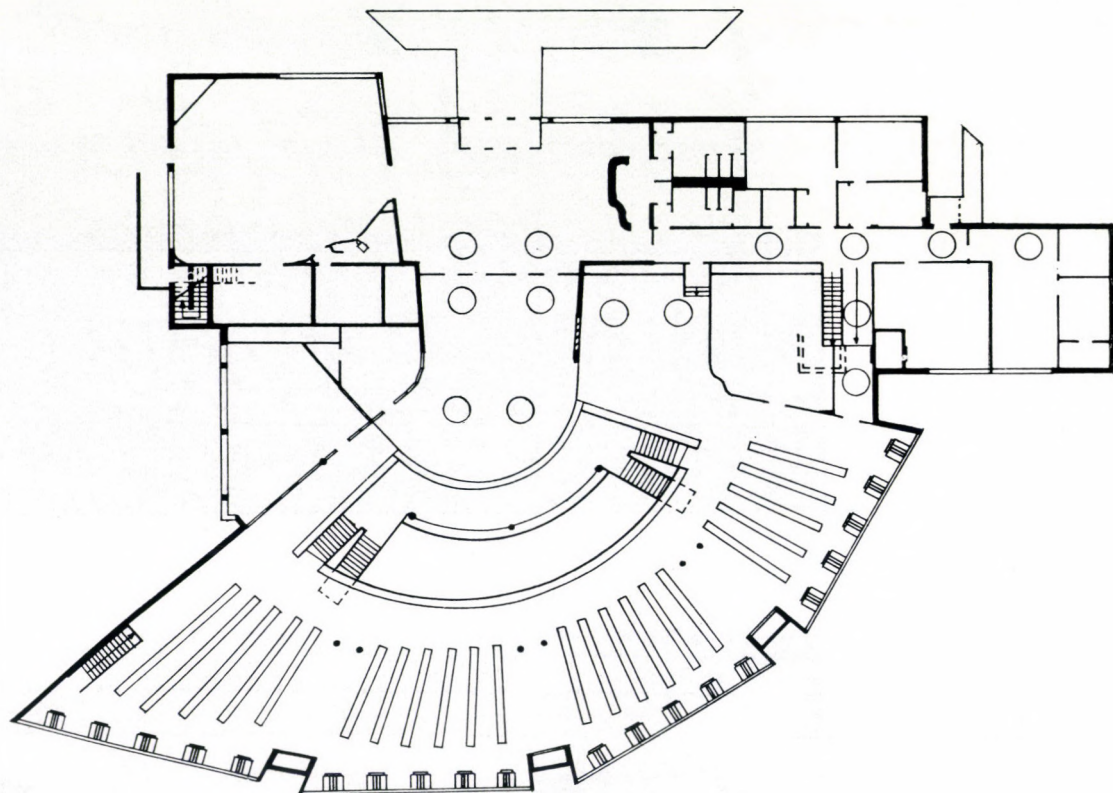
39. A seinäjoki könyvtárépület földszinti alaprajza

40. A rovaniemi könyvtárépület,

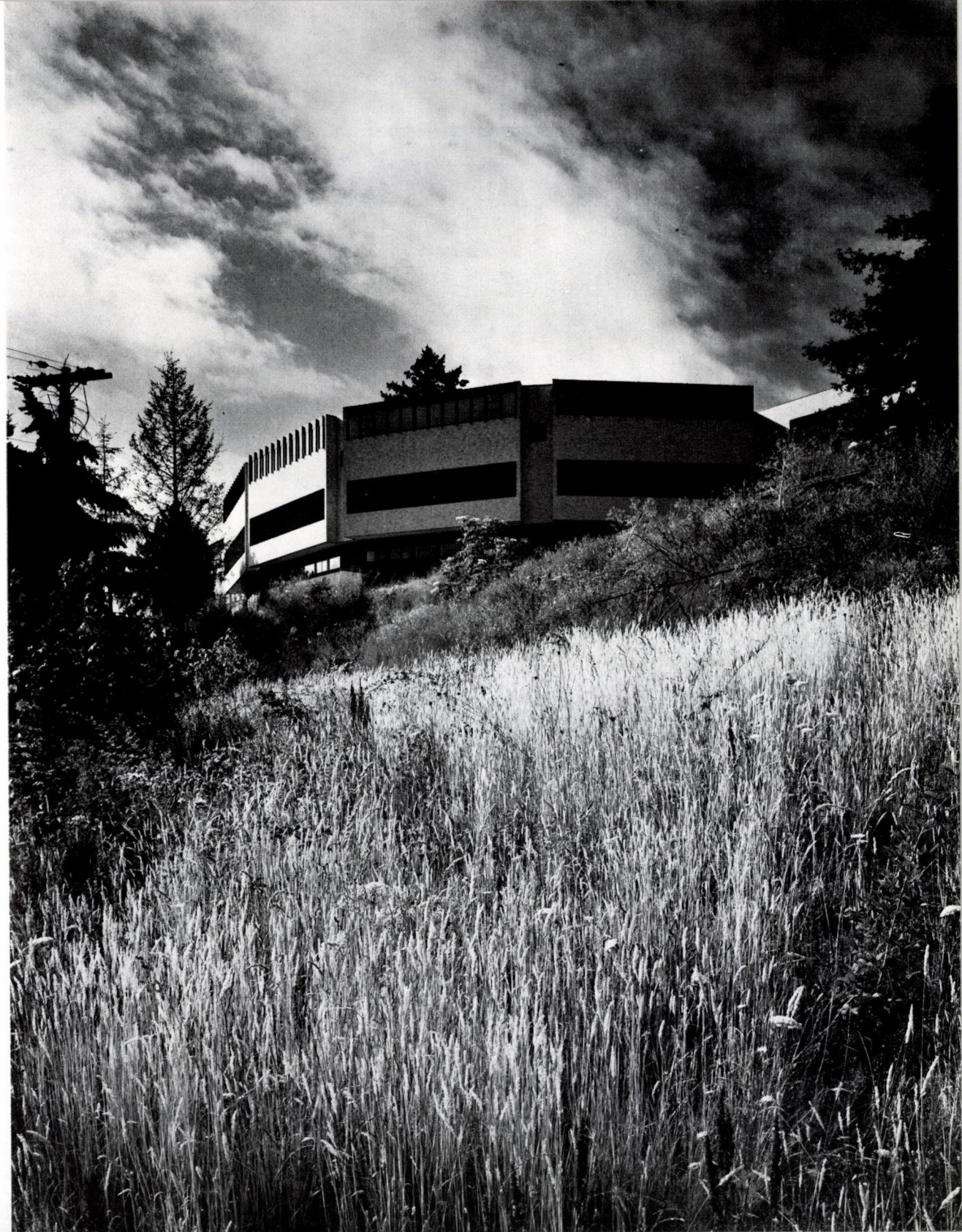

41. A rovaniemi könyvtárépület
belső képe

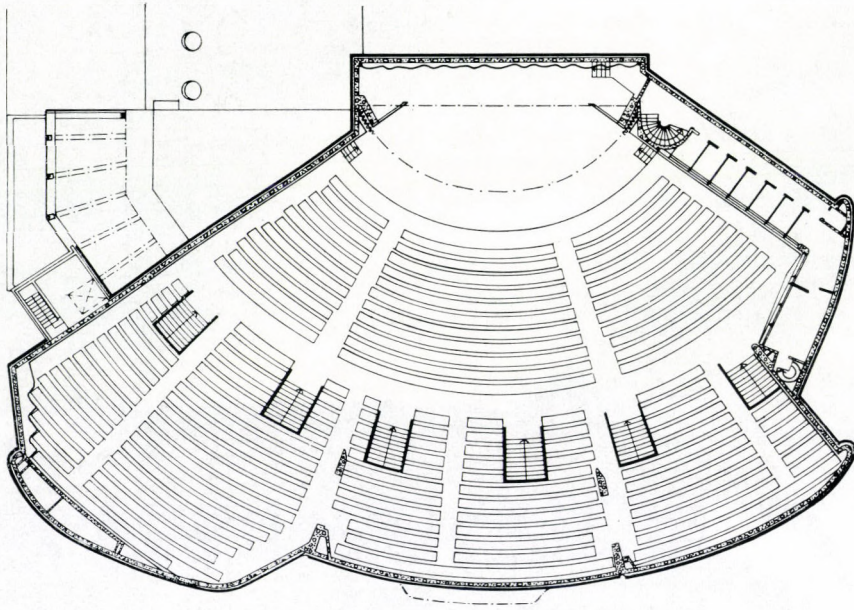

42. Könyvtárépület a Mount Angel Benedictine College-ban, Oregon (USA) — Földszinti alaprajz

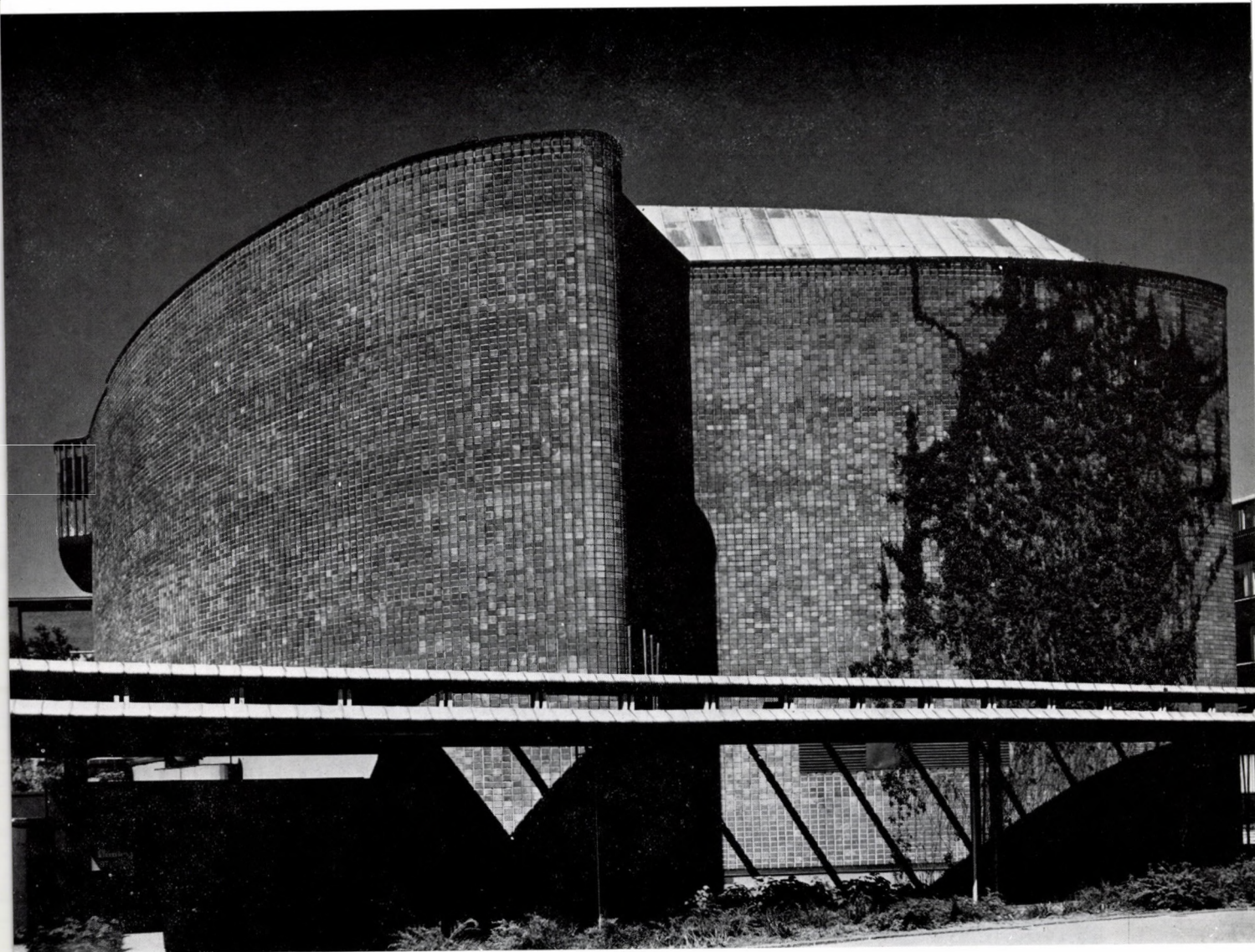

44. A kultúra háza Helsinkiben — Alaprajz

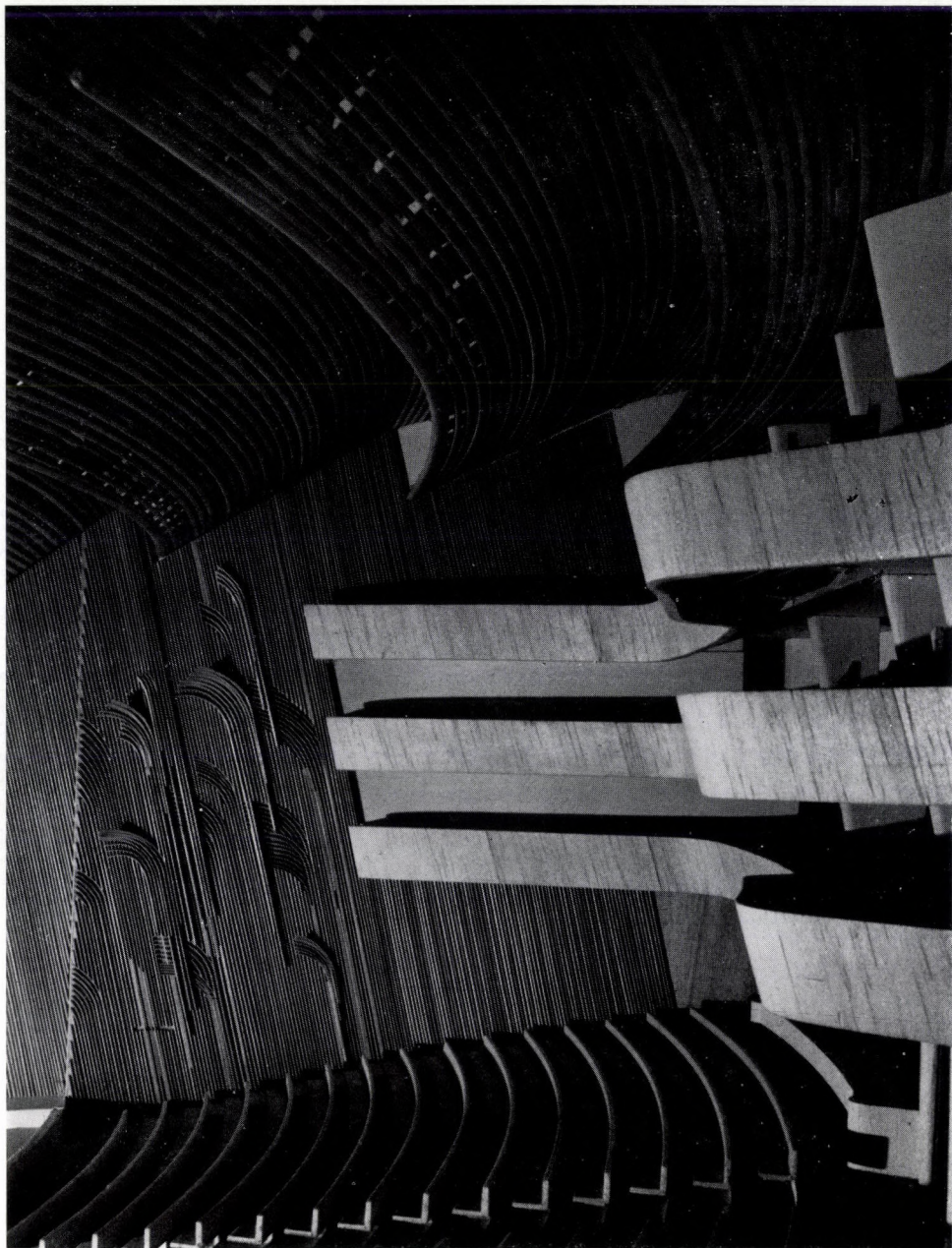
45. A kultúra háza Helsinkiben — A nagyterem

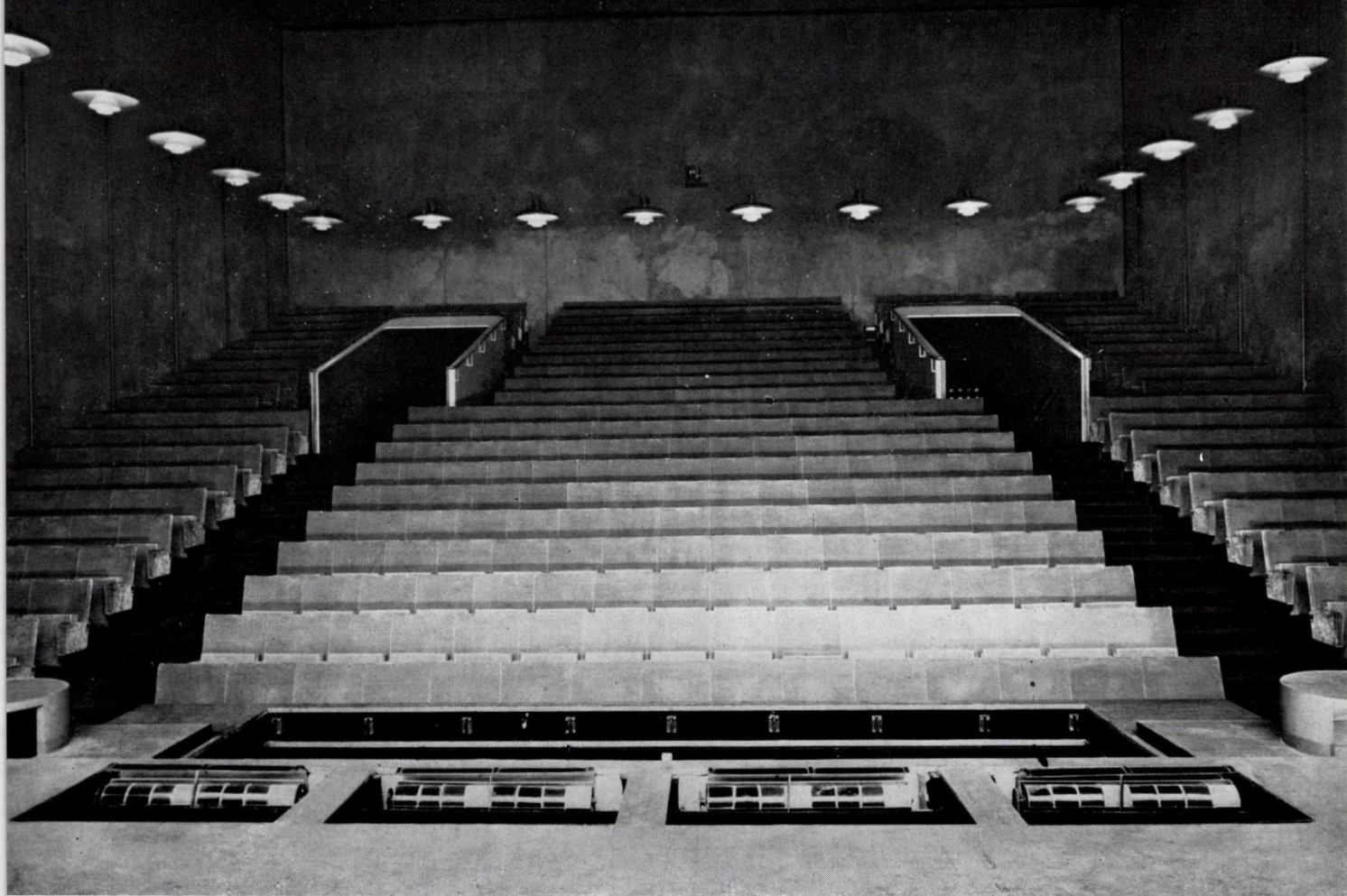

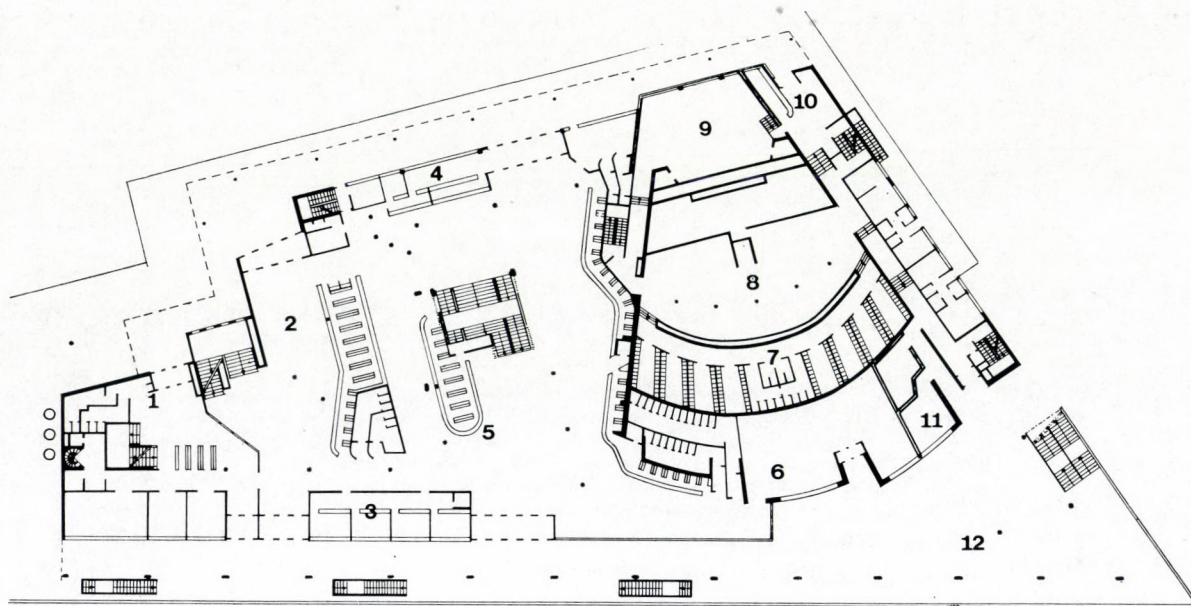
46. A kultúra háza Helsinkiben

47. Az esseni operaház pályázati tervének nagyterme — Modellkép

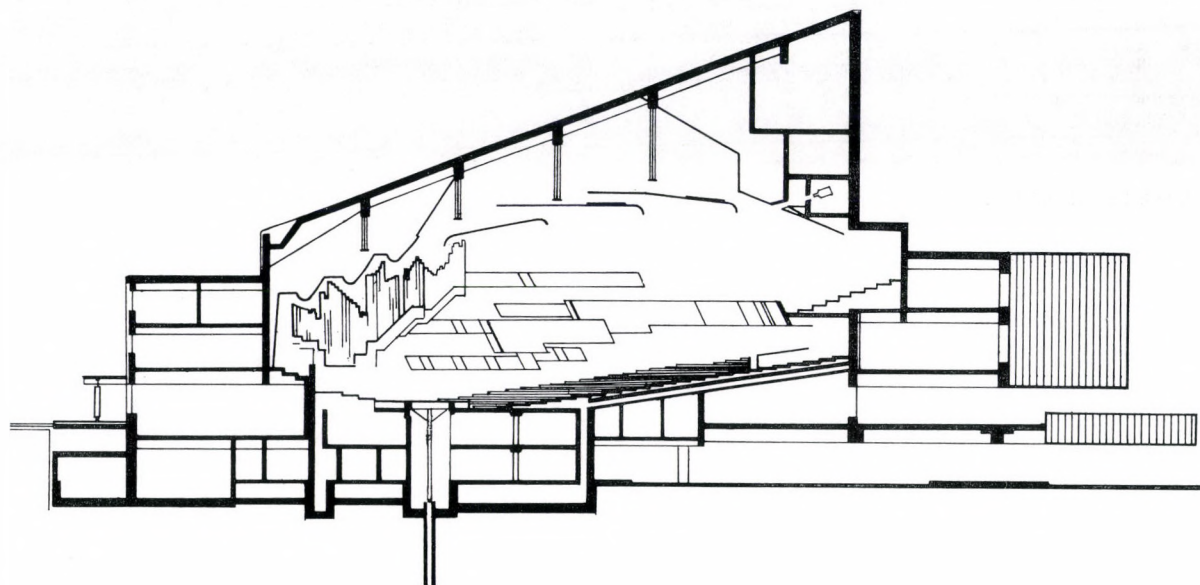

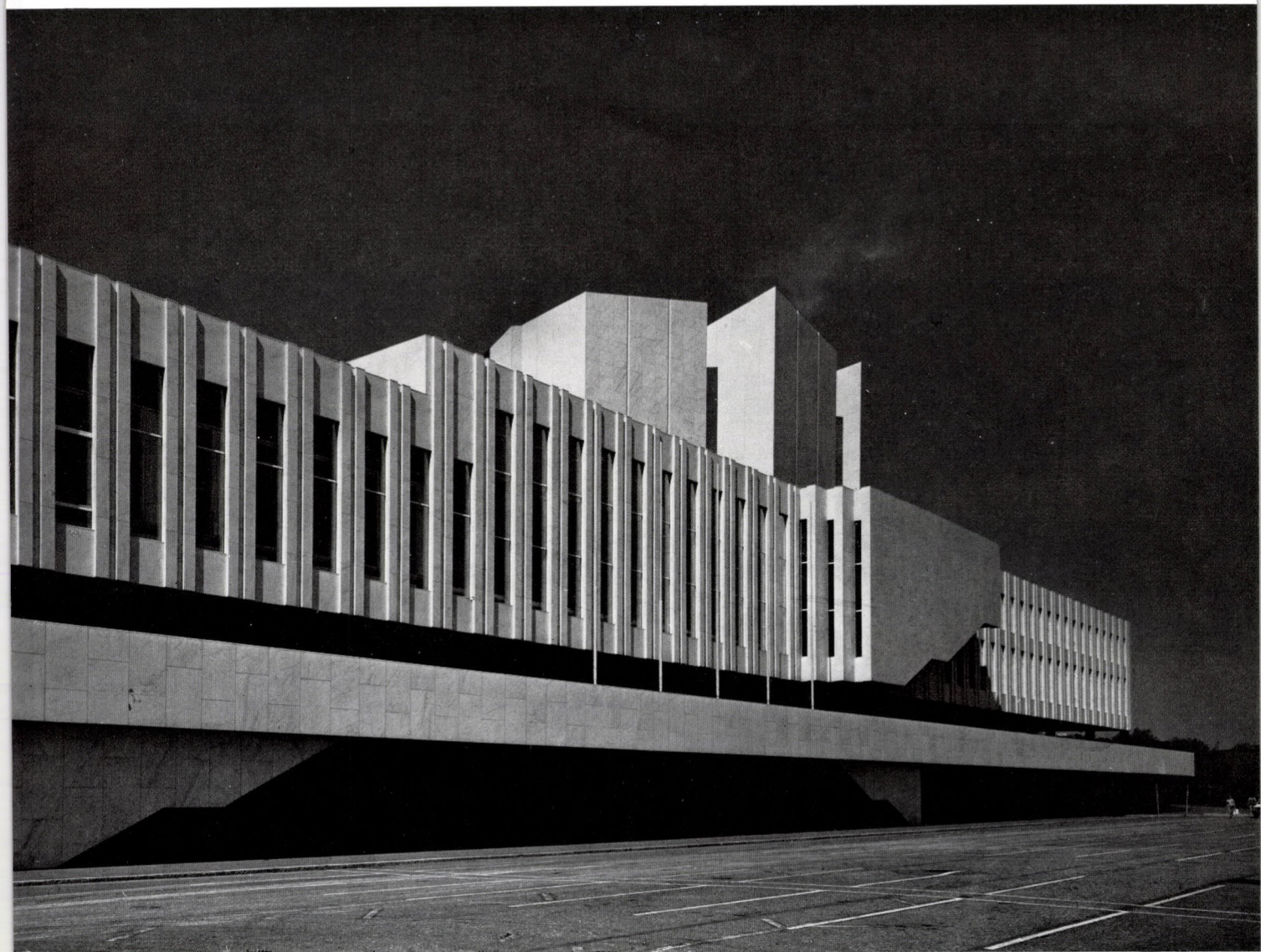
48. A turkui színház nézőtere

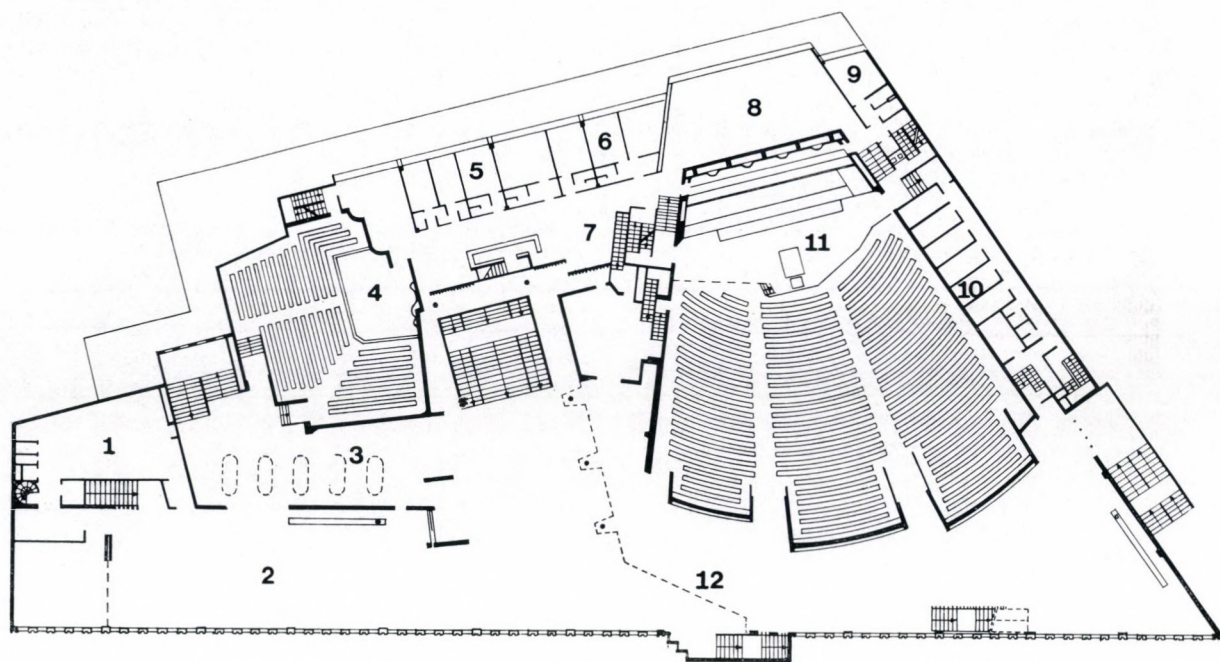
49. A helsinki hangverseny- és kongressusi palota (Finlandia-Talo) földszinti alaprajza — 1: az étterem bejárata, 2: a kamaraterem bejárata, 3: információközpont, 4: pénztár csarnok, 5: a hangversenyterem bejárati csarnoka, 6: a konferenciaterem, 7: a zenekari tagok öltözője, 8: hangszerek, 9: próbaterem, 10: személyzeti bejárat, telefonközpont, 11: próbaterem, 12: terasz

50. A Finlandia-Talo metszete

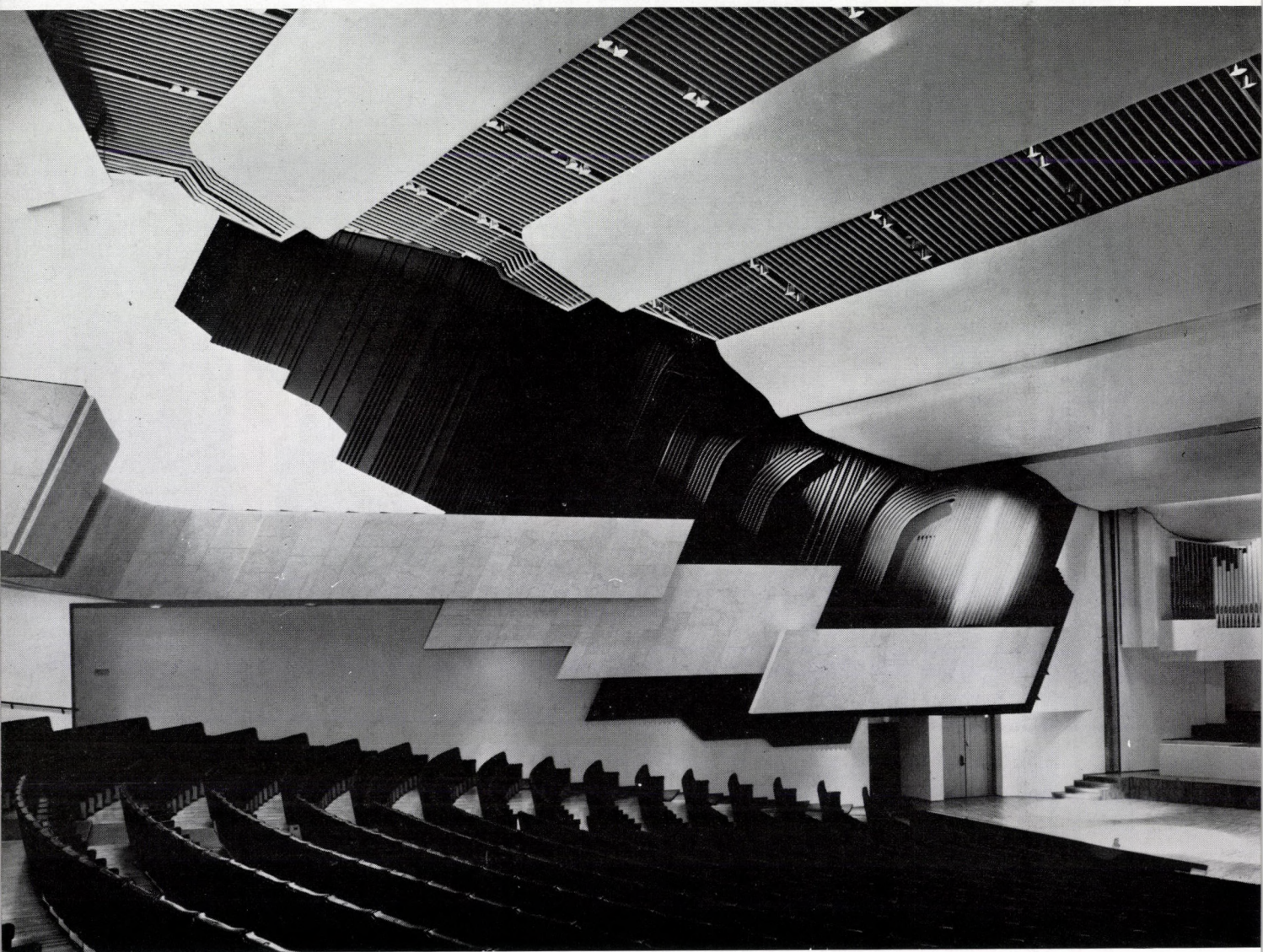

51. A Finlandia-Talo a Töölö-tő felől

52. A Finlandia-Talo I. emeleti alaprajza a hangversenyteremmel — 1: konyha, 2: étterem, 3: a kamaraterem előcsarnoka, 4: kamaraterem, 5: titkári helyiségek, 6: karmesterek, szólisták szobái, 7: a művészek presszója, 8: zenekari előcsarnok, 9: mosdók, 10: a rádióközvetítés helyiségei, 11: hangversenyterem, 12: a hangversenyterem előcsarnoka

54. A Finlandia-Talo hangversenyterme

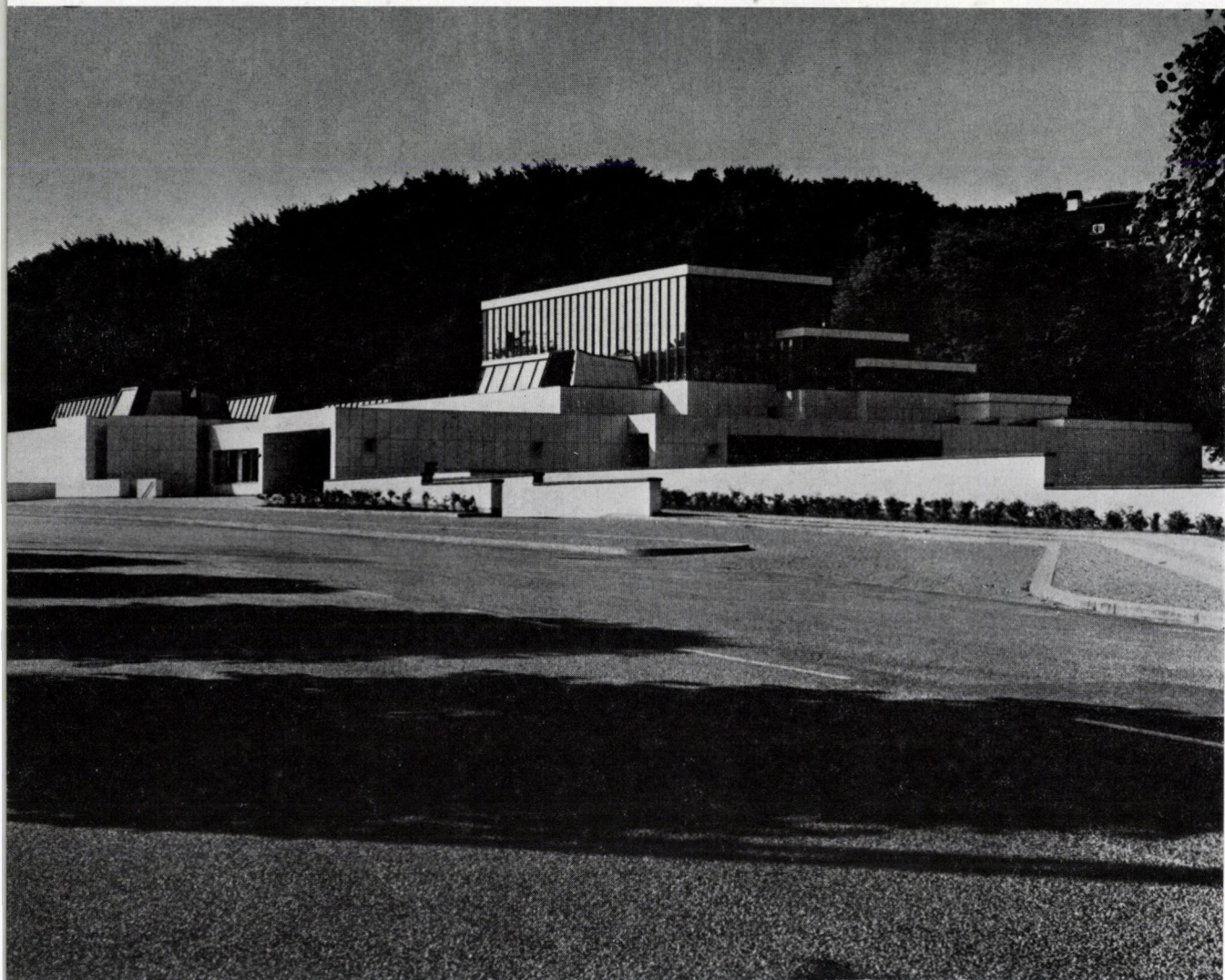
55. A Finlandia-Talo kamaraterme

56. A párizsi világkiállítás finn pavilonja

57. A New-York-i világkiállítás finn pavilonjának belső kialakítása ►

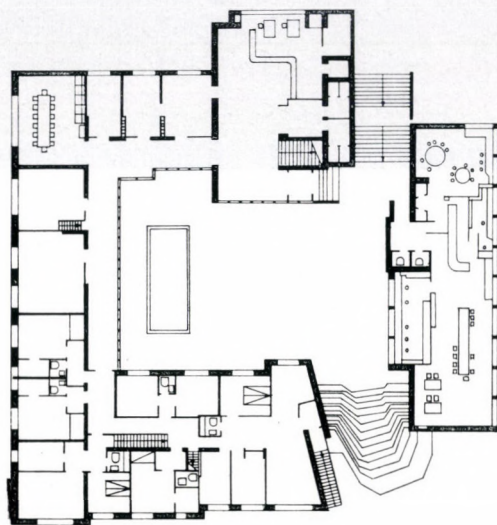
58. Az aalborgi (Dánia) képzőművészeti múzeum épülete

59. A jyväs kyläi müzeum kiällitöterme

60. A sáynátsalói tanácsház épületegyüttese

61. A sáynátsalói tanácsház épületegyüttesének földszinti alaprajza

62. A sáynátsalói tanácsház tanácstermék mennyezete ▶

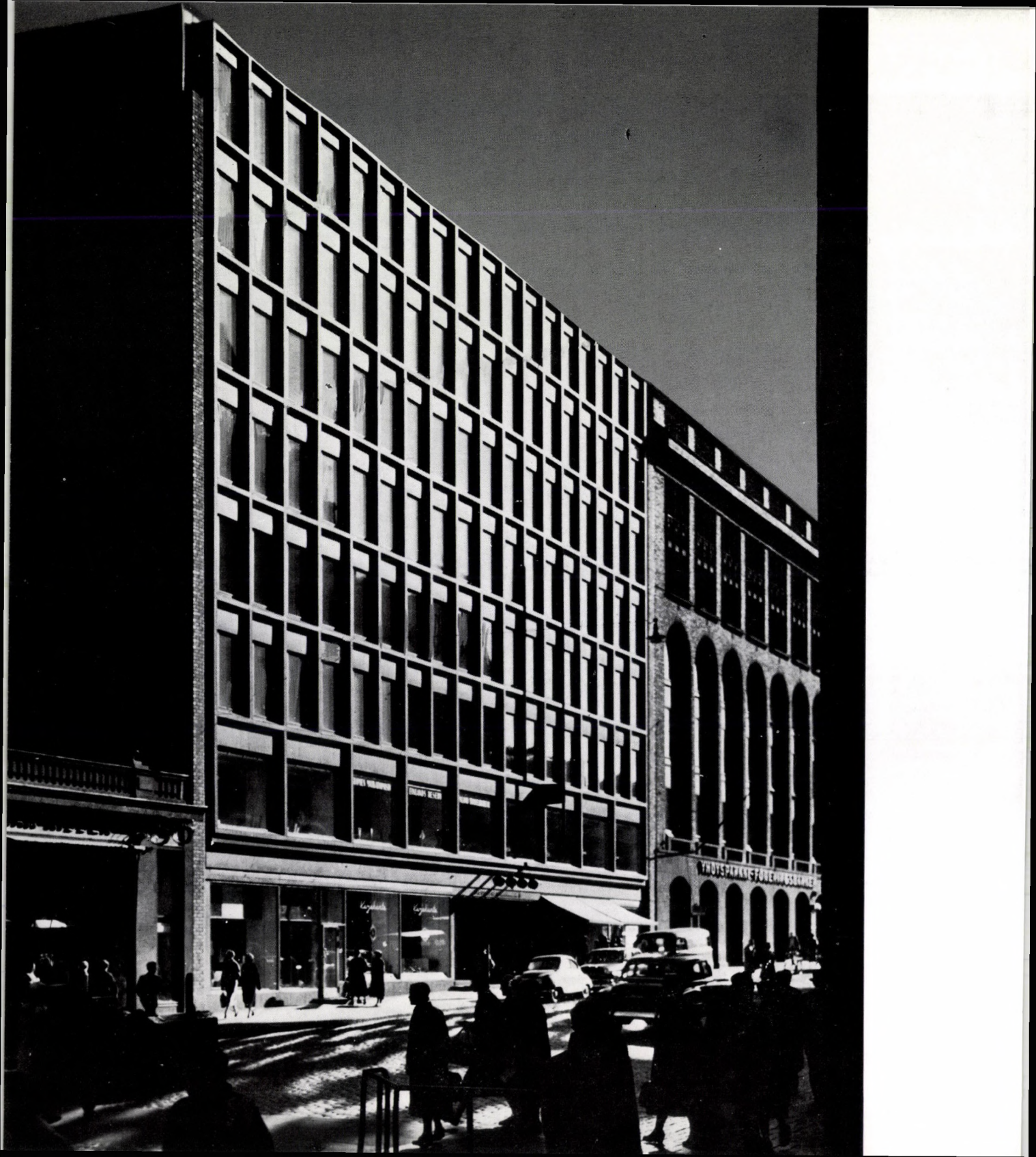

RÖNKA AB

64. A turkui Turun Sanomat újság nyomdája

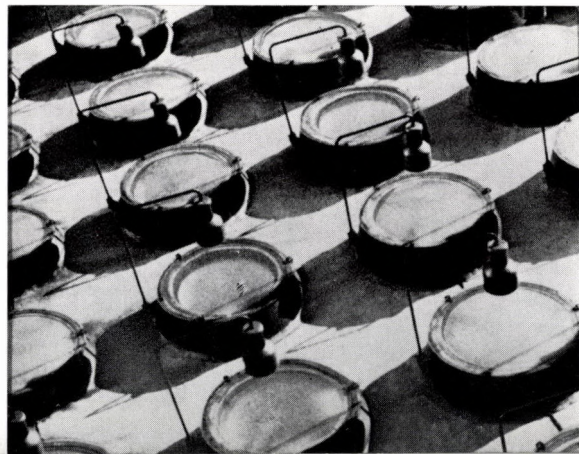
◀ 63. A turkui Turun Sanomat újság irodaháza

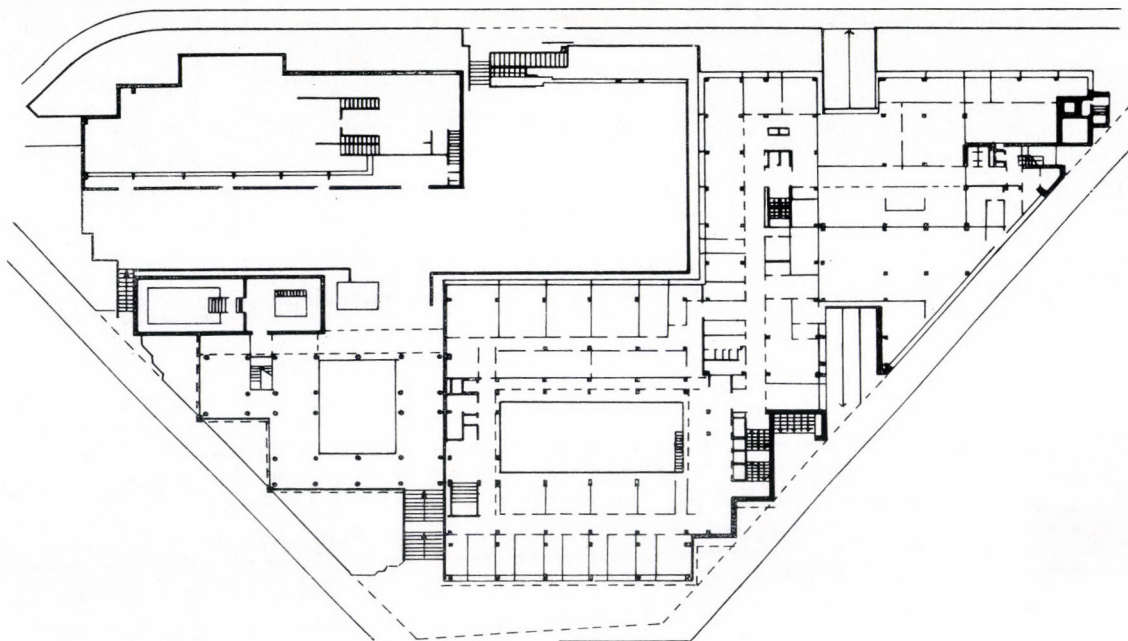

66. A Rautatalo irodaépület központi csarnoka kör alakú felülvilágítókkal

67. A Rautatalo irodaépület csarnokának felülvilágítói

◀ 65. A Rautatalo irodaépület Helsinkiben

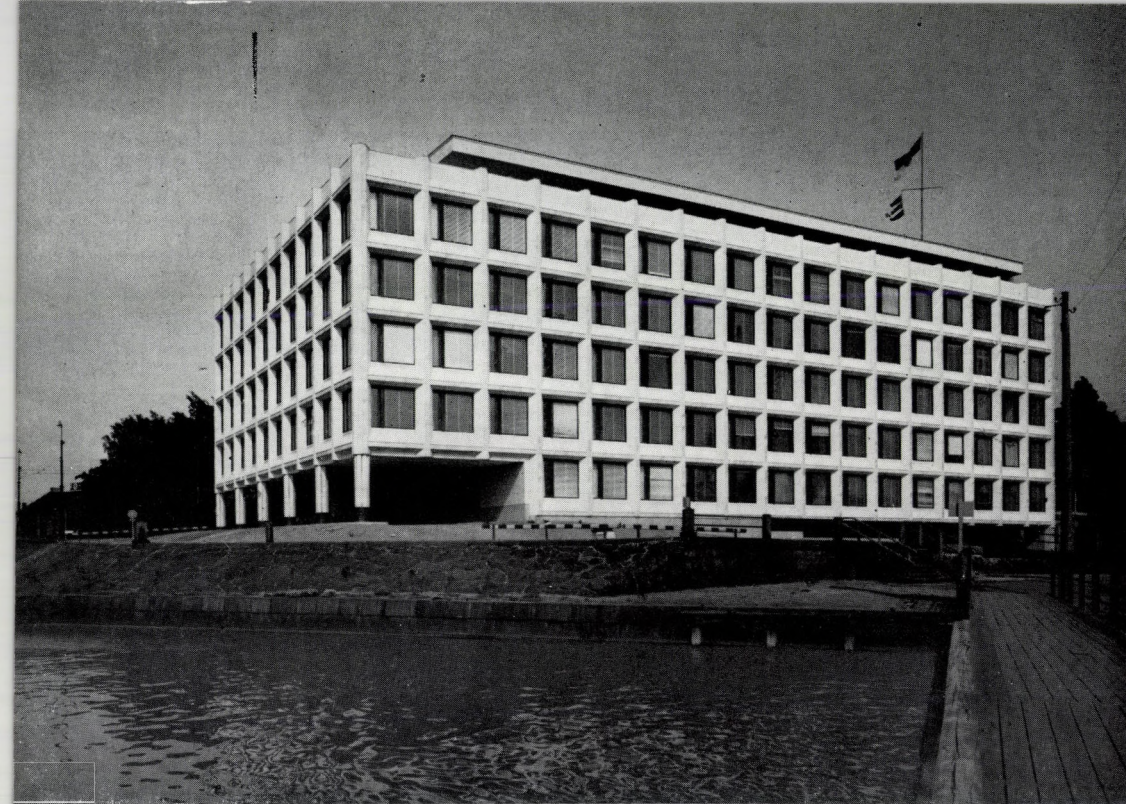

68. Az állami nyugdíjintézet épületegyüttese Helsinkiben — Alaprajz

69. Az állami nyugdíjintézet épületegyüttese Helsinkiben

70. Az Enso-Gutzeit vállalat
irodaháza Helsinkiben

71. Az Ekenäs-bank épülete
Tammsaariiban

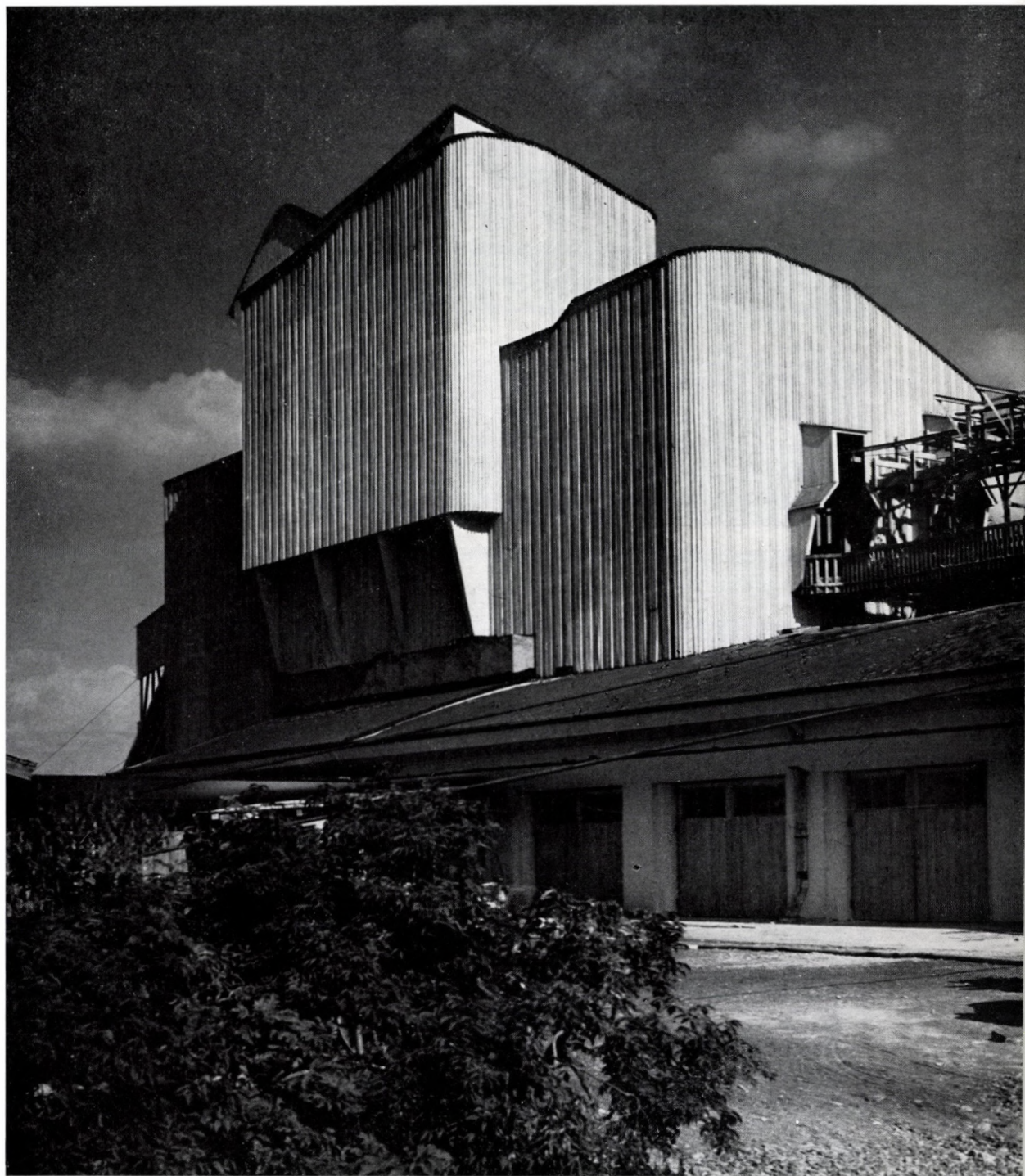

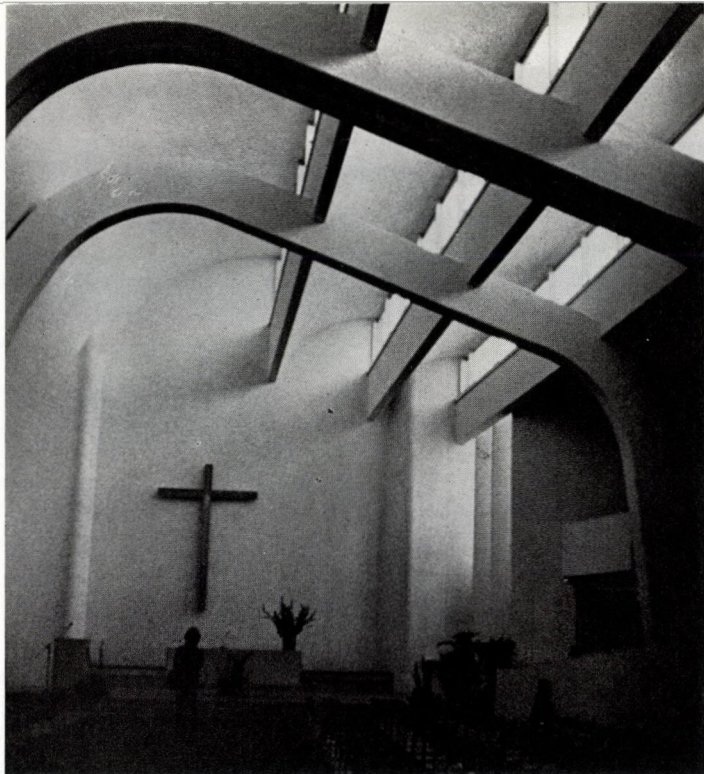
72. Az egyetemi könyvesbolt Helsinkiben — Eladócsarnok és felülvilágító szerkezetei

73. A sunilai cellulóógyár

74. A varkausi fűrészüzem üzemi épülete ▶

75. Templom Riolában — Belső kép

76. Templom Wolfsburgban (NSZK) — Belső kép

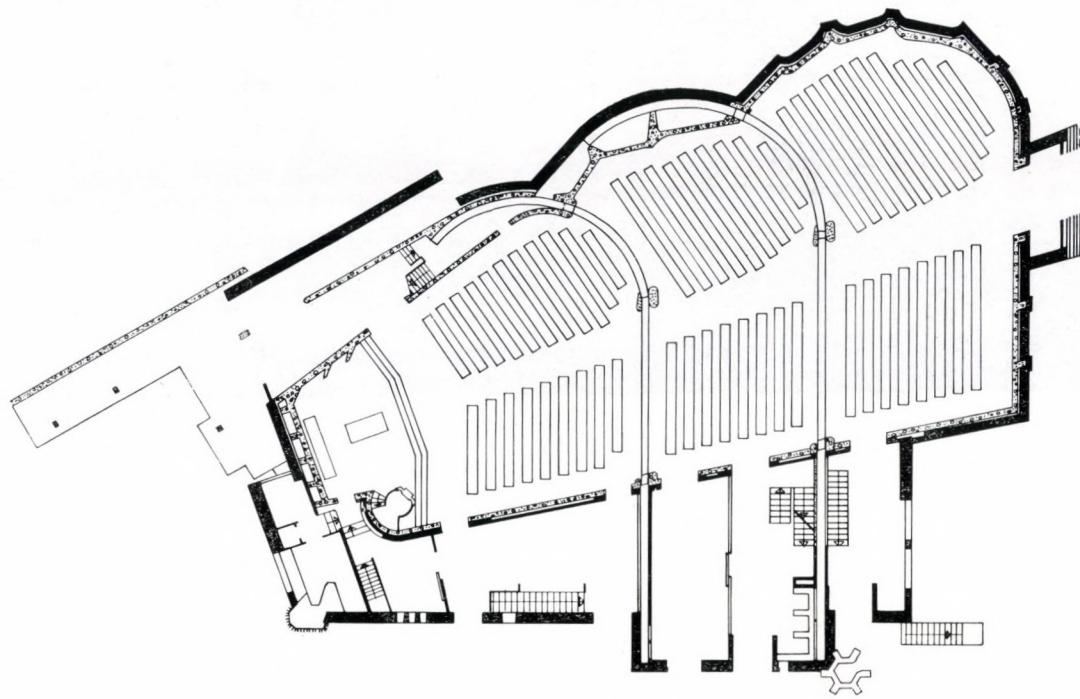
77. A seinäjoki püspöki templom beisõ képe

80. Templom Vuoksenniskában — ▶
Belső kép

78. Templom Vuoksenniskában (Imatra)

79. Templom Vuoksenniskában, a három terem külön-
külön és egyben is használható — Alaprajz

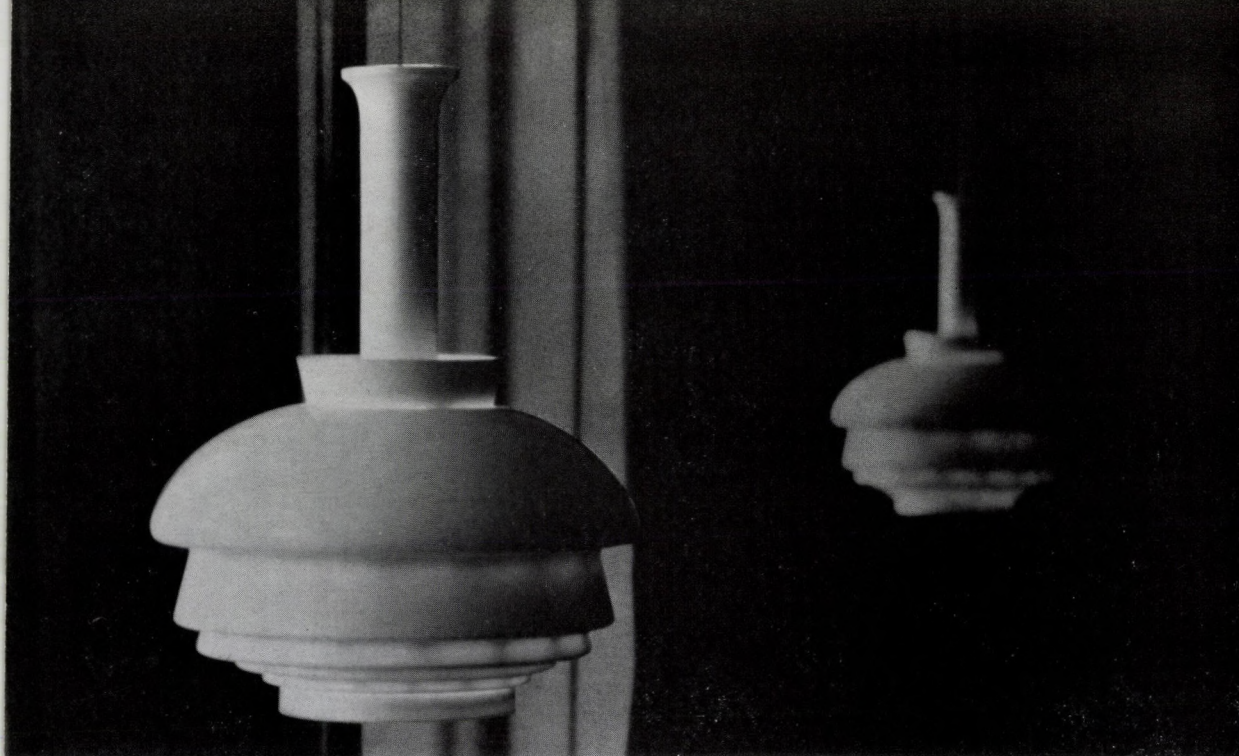
245 2-2
287 2-4
508
240 .
241 .
242 .
242 .
923 4

81. Karosszék hajlított fából

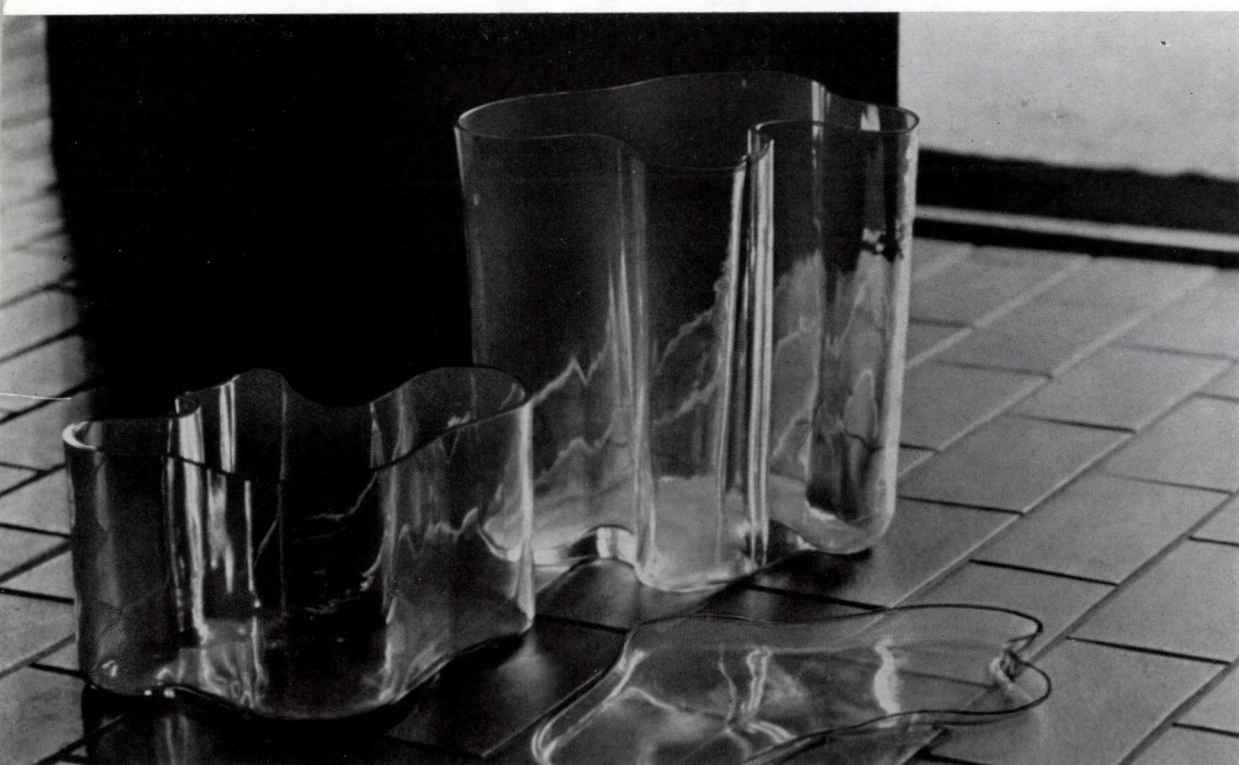

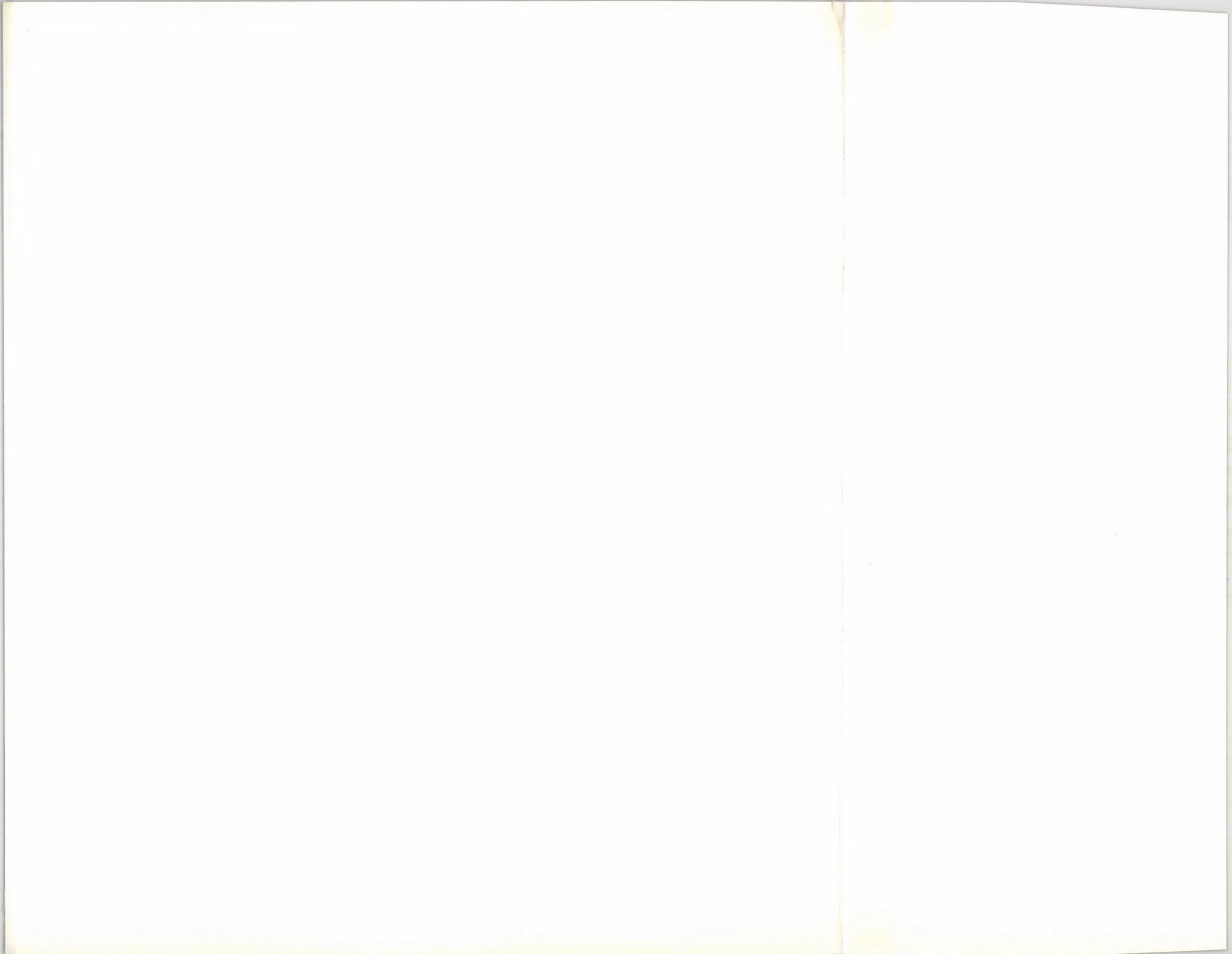
82. Tálalóasztal és ülőkék

83. Lámpatest

84. Üvegázák

Ára: 61,— Ft

A SOROZATBÓL MÉG KAPHATÓ

KUBINSZKY MIHÁLY

Györgyi Dénes

GÁBOR ESZTER

A CIAM magyar csoportja

PREISICH GÁBOR

Walter Gropius

MAJOR MÁTÉ

Goldfinger Ernő

MENDÖL ZSUZSA

Málnai Béla

NAGY ELEMÉR

Erik Gunnar Asplund

JUHÁSZ LÁSZLÓ

Alexander Bodon

KUBINSZKY MIHÁLY

Bohuslav Fuchs

BONTA JÁNOS

Ludwig Mies van der Rohe

KATHY IMRE

Medgyaszay István

WINKLER OSZKÁR

Bruno Taut

SZILÁGYI ISTVÁN

Arisz Konsztantinidisz

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST